

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

**КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА СИСТЕМА УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ**

*Матеріали
IV заочної науково-практичної конференції
(м. Чернігів, 25 квітня 2019 року)*

Чернігів
2019

УДК 340.12+348.3
К82

Рекомендовано до друку вченою радою Академії Державної пенітенціарної служби від 29 травня 2019 року (протокол № 6)

Редакційна колегія:

Тогочинський О. М., доктор педагогічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України;

Олійник О. І., кандидат юридичних наук, доцент;

Чебоненко С. О., кандидат педагогічних наук, доцент;

Ніщимна С. О., доктор юридичних наук, професор;

Шумна Л. П., доктор юридичних наук, доцент;

Аніщенко В. О., кандидат технічних наук, доцент.

К82 Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави: матеріали IV заоч. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25 квіт. 2019 р.) / гол. ред. : О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2019. 159 с.

До збірника матеріалів IV заочної науково-практичної конференції увійшли публікації наукових, науково-педагогічних працівників, аспірантів, курсантів, студентів, слухачів Академії Державної пенітенціарної служби та інших закладах вищої освіти України, присвячені проблемам реформування кримінально-виконавчої системи України, актуальним питанням конституційного, цивільного, фінансового, трудового, адміністративного, кримінального, кримінально-виконавчого права, криміналістики, психолого-педагогічним методам підготовки фахівців.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, аспірантів, докторантів, курсантів, студентів і слухачів.

За зміст публікацій і достовірність результатів досліджень відповідальність несуть автори. Редколегія залишає за собою право корегувати матеріали виступів та не допускати до друку матеріали, якщо вони не відповідають встановленим вимогам.

УДК 340.12+348.3

© Академія Державної пенітенціарної служби, 2019

Богдан Ю. М.,

викладач кафедри адміністративного,
цивільного, господарського права і
процесу Академії ДПтС

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЯК АДМІНІСТРАТИВНЕ СТЯГНЕННЯ, ЩО ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ЗА НЕЗНАЧНІ ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Найменш суворим адміністративним стягненням, що застосовується за незначні порушення митних правил, є попередження.

Попередження полягає в офіційному осуді вчиненого проступку і застереженні правопорушника від його повторення.

Відповідно до ст. 324 МК попередження як стягнення за порушення митних правил є офіційним попередженням правопорушника стосовно недопустимості таких діянь у майбутньому [1].

Чинний Митний кодекс у вигляді альтернативи надає змогу посадовій особі митниці застосувати адміністративне стягнення у вигляді попередження винного. При цьому, звичайно враховуються особа порушника і характер проступку [2].

Як правило, попередження посадова особа виносить щодо осіб, дії або бездіяльність яких не мають підвищеної суспільної шкідливості.

Для відповідної правової оцінки попередження важливо враховувати той факт, що в багатьох випадках його застосування обтяжує становище винного у разі вчинення ним повторного протягом року адміністративного проступку, оскільки на нього може бути накладено більш серйозне стягнення – штраф. Попередження – це інформування правопорушника, що його поведінка має суспільно шкідливий характер і засуджується нормами митного законодавства, і що йому слід припинити вчинення подібних проступків, інакше в разі повторного вчинення правопорушення він буде притягнутий до більш суворого покарання. Застосовуючи цей вид адміністративного стягнення, керівник або заступник керівника митного органу дають негативну державну оцінку неправомірному діянню.

У чинному МК існують лише 4 статті, санкції яких містять попередження (ст. 468 «Порушення режиму зони митного контролю», ст. 469 «Неправомірні операції з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем», ст. 470 «Недоставлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення та документів до органу доходів і зборів призначення, видача їх без дозволу органу доходів і зборів або втрата», ст. 481 «Перевищення строку тимчасового ввезення або тимчасового вивезення товарів»).

Рішення про застосування попередження згідно зі ст. 523 МК від імені митниць приймається керівником або заступником керівника митниці [1]. Водночас не виключається прийняття рішення про накладення попередження і суддею у тих справах, суб'єктом яких є неповнолітня особа віком від 16 до 18 років, оскільки цю категорію справ розглядають винятково суди незалежно від

кваліфікації (ч. 2 ст. 522 МК) або у зв'язку з оскарженням та опротестуванням постанови у справі.

Попередження вважається тільки тоді адміністративним стягненням, якщо воно оформлене у відповідному порядку письмовою постановою, яка повинна бути оголошена правопорушнику. Не може вважатися накладенням стягнення за порушення митних правил попередження, висловлене в усній формі, без складання постанови у справі про порушення митних правил, а відтак – особа не може вважатися такою, що притягнена до відповідальності за порушення митних правил.

Слід наголосити на тому, що для відповідної правової оцінки попередження важливо враховувати той факт, що в багатьох випадках його застосування обтяжує становище винного у разі вчинення ним повторного протягом року адміністративного проступку, оскільки на нього може бути накладено більш серйозне стягнення – штраф.

Попередження як адміністративне стягнення відрізняється від усного зауваження низкою специфічних ознак:

1. Попередження вважається заходом адміністративного стягнення, а усне зауваження – заходом державного й громадського осуду.

2. Попередження як захід адміністративного стягнення виноситься у письмовій формі, а зауваження – в усній.

3. Попередження виконується компетентним органом, а усне зауваження застосовується органом (посадовою особою), уповноваженим вирішувати справу.

4. Попередження як захід стягнення призначається за проступок, який має більшу суспільну шкідливість, ніж той, за який можна обмежитись усним зауваженням.

5. Попередження є заходом адміністративної відповідальності, а усне зауваження застосовується як захід громадського впливу, який звільняє особу від адміністративної відповідальності.

В обох випадках орган (посадова особа) під час вирішення питання про притягнення до відповідальності особи повинен зважити не тільки на всі обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, але й встановити чинники, які встановлюють доцільність застосування усного зауваження [3].

Порівняно з іншими стягненнями попередження – найбільш м'який захід адміністративної відповідальності. Воно має передусім морально-виховний характер і не зачіпає майнових та інших прав порушника, однак має елемент кари. Тому попередження є одним із засобів боротьби з порушеннями митних правил та їх профілактики, хоча в правозастосовній практиці митних органів, як правило, застосовуються інші види адміністративних стягнень.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/paran3736#n3736> (дата звернення 30.03.2019).

2. Грянка Г. В. Правові засади адміністративної відповідальності за порушення митних правил. *Право і суспільство*. 2012. Вип. 6. С. 101–107. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/6_2012/21.pdf (дата звернення 30.03.2019).

3. Ченцов В. В. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил: навчальний посібник / за заг. ред. В. В. Ченцова. Київ: Істина, 2010. 208 с.

Боднар І. В.,
кандидат юридичних наук,
начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії ДПтС;
Кирієнко Д. М.,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії ДПтС;
Пузиревський М. В.,
начальник кабінету кафедри тактико-спеціальної підготовки,
аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії ДПтС

ВІТЧИЗНЯНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В МАЙБУТНЬОМУ

У наш час ефективна боротьба з корупцією вимагає наукової концепції щодо її запобігання. Однією і основних засад такої концепції має бути розуміння корупції як соціально зумовленого явища. Виходячи з цього треба виробляти певну стратегію й тактику боротьби з нею, ставити відповідні цілі, визначати засоби їх досягнення, рівень матеріального, фінансового, організаційного та правового забезпечення.

Як слушно підкреслює О.Ю. Шостко, заходи запобігання корупції повинні мати пріоритет, однак із урахуванням сучасних викликів, які постали перед Україною, пов'язаних із зміною влади, виявленням фактів багатомільярдних розкрадань державного бюджету, першочерговим завданням є втілення у життя принципу невідворотності покарання для всіх осіб, винних у корупційних злочинах і повернення їх незаконно здобутих доходів українській державі [1, с. 361].

Отже, відповідно до причин та умов корупційної злочинності в доктрині кримінології обґрунтовано виокремлюють такі види (заходи) запобігання виявам корупції: – **загально соціальне запобігання** (діяльність зі стабілізації політичного, соціального та економічного стану держави, вирішення найгостріших проблем у суспільстві: безробіття, бродяжництва, падіння життєвого рівня населення, соціального захисту незахищених верств населення); – **спеціально-кримінологічне запобігання** (діяльність з розробки та реалізації системи спеціальних заходів, спрямованих на усунення, нейтралізацію, обмеження дії факторів корупції, перешкоджання здійсненню протиправного наміру конкретної особи щодо реалізації умислу на вчинення корупційного злочину, припинення корупційної діяльності, яка вже почалася, з метою недопущення настання протиправного результату чи переростання корупційного діяння в ще більш небезпечне); – **індивідуальне запобігання** (діяльність державних та недержавних органів, організацій і їх представників щодо виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення корупційних

злочинів, та здійснення на них й їх оточення позитивного, коригуючого впливу).

У свою чергу, М. І. Фіалка цілком доречно зазначає, що комплексна протидія посиленню суспільно небезпечних виявів з боку службових і посадових осіб за сучасних умов може бути забезпечена лише поєднанням заходів, спрямованих на реалізацію принципу невідворотності покарання за вже вчинені злочини у сфері службової діяльності, а також шляхом використання заходів, спрямованих на реалізацію принципу законності у цих видах діяльності [2, с. 197–198]. Таким чином, далі вважаємо за доцільне розглянути кожний з вищеперерахованих заходів запобігання корупції окремо.

Так, серед заходів *загального соціального запобігання* слід виділити: а) формування у населення країни ідеології поваги до норм права та моралі, дотримання яких є обов'язковою вимогою для всіх без винятку членів суспільства; б) проведення в державі структурних реформ правоохоронних та правозастосовних органів, зокрема, поліції, прокуратури та судової системи, які дійсно повинні стати народними; в) забезпечення реалізації конституційних прав і свобод людини, громадянина; г) створення дієвої системи прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування на публічній службі; д) формування у державі системи стримування та противаг під час розподілу владних повноважень; е) проведення загальнодержавних інформаційних компаній в ЗМІ про негативні наслідки корупції, які завжди є очевидними; є) виховання в суспільстві нетерпимості до корупції; ж) розвиток навиків протидії корупційним злочинам, формування своєрідного «імунітету» нації, особливо серед студентів юридичних факультетів, які в майбутньому стануть носіями запобігання корупції.

У свою чергу, серед заходів *спеціально-кримінологічного запобігання* варто виокремити такі: 1) проведення спеціальних перевірок осіб, які претендують на заміщення вакантних посад в органах державної влади та органах місцевого самоврядування; 2) здійснення комплексних перевірок електронних декларацій державних службовців про об'єкти нерухомості, об'єкти незавершеного будівництва, цінне рухоме майно, цінні папери, грошові та нематеріальні активи тощо; 3) дієве обмеження працевлаштування в державних органах та органах місцевої влади осіб, які раніше були засуджені за корупцію, шляхом проведення люстрації; 4) закриття офшорних зон, виявлення анонімних, підставних, фіктивних компаній, фондів, завдяки яким відбувається відмивання фінансових активів, «брудних» грошей, перекачування корупційного капіталу.

Суб'єктами ж спеціально-кримінологічного запобігання виявам корупції на території України є органи прокуратури (Генеральна прокуратура України та Спеціалізована антикорупційна прокуратура), Міністерство внутрішніх справ України (Департамент захисту економіки Національної поліції України), Міністерство юстиції України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Державне бюро розслідувань та Служба безпеки України.

Що ж стосується заходів *індивідуального запобігання корупції*, то метою індивідуального запобігання є позитивна корекція особистості, яка зумовлює зміну її поведінки від антигромадської до законослухняної. Досягнення цієї мети вимагає вирішення низки конкретних завдань: виявлення осіб, поведінка яких свідчить про реальну можливість вчинення корупційних злочинів; виявлення джерел негативного впливу на них; прогнозування індивідуальної поведінки; планування заходів індивідуальної профілактики.

Також варто акцентувати увагу на тому, що ефективність впровадження заходів з питань запобігання корупційним виявам у майбутньому буде залежати від різних чинників, зокрема:

1) розвитку економіки, виробництва та зростання доходів широкої маси українського населення;

2) наявності в державі дієвого потужного антикорупційного законодавства та практики його застосування незалежно від належності до тієї чи іншої політичної сили;

3) створення системи відкритості державного управління та відповідного контролю з боку громадськості;

4) посилення покарання за корупційні злочини шляхом удосконалення кримінального законодавства;

5) функціонування Вищого антикорупційного суду як провідної рушійної сили в системі здійснення національного судочинства на теренах України (на виконання вимог ч. 2 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 року № 1402–VIII [3]), шляхом підвищення прозорості відбору суддів, розширивши участь громадськості в кваліфікаційному оцінюванні суддів;

б) посилення спроможності слідчих органів та припинення міжвідомчої боротьби шляхом ухвалення законодавства щодо посилення повноважень САП/НАБУ, надання права незалежного «прослуховування» для детективів НАБУ;

7) припинення деструктивного публічного протистояння керівників правоохоронних органів та тиску на громадськість – журналістів та активістів, які працюють у цій сфері;

8) перезапуску НАЗК шляхом ухвалення законодавства, яке дозволить перезапустити НАЗК на умовах прозорого та незалежного конкурсу, забезпечення законодавчої бази для якісної співпраці та захисту викривачів корупції та повного й безперешкодного функціонування реєстру е-декларацій, впровадження автоматичної перевірки е-декларацій та активізації здійснення повної комплексної перевірки декларацій топ-посадовців.

Отже, на нашу думку, наведений перелік заходів запобігання корупції на публічній службі в органах державної влади та органах місцевого самоврядування не є сталим, а їх вищезазначений перелік – вичерпним. Інструментарієм запобігання корупції в майбутньому можуть стати також інші заходи, які засвідчать зрушення невідворотності покарання для всіх осіб, винних у корупційних злочинах, і покажуть, що вчиняти корупційні дії в Україні не вигідно та ризиковано.

Список використаних джерел

1. Кримінологія: підручник. Голіна В. В., Головкін Б. М., Шостко О. Ю. та ін. Харків: Право, 2014. 440 с.
2. Кримінологія (Особлива частина): навчальний посібник. Бандурка О.М., Литвинов О.М., Фіалка М.І. та ін. Харків: ХНУВС, 2011. 347 с.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 року № 1402–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

Борисочева Н. М.,
аспірант кафедри адміністративного,
цивільного та господарського права
і процесу Академії ДПтС

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

В епоху становлення України як європейської держави надзвичайно важливим є питання вдосконалення вимог чинного законодавства та забезпечення реформування органів державної влади, зокрема, органів виконавчої влади та правоохоронних органів.

Тому дослідження питань визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів правовідносин та з'ясування причин неефективного виконання ними своїх повноважень є актуальною проблемою та потребує врегулювання на законодавчому рівні.

Дослідженням питання адміністративно-правового статусу суб'єктів правовідносин займалися зарубіжні та вітчизняні вчені: М. Вебер, О. М. Гумін, О. В. Петришин, С. В. Ківалов, О. М. Ключев та інші.

Однак, незважаючи на широке використання поняття адміністративно-правового статусу у теорії держави та права, адміністративному праві та інших галузях права, вчені досі не досягли згоди щодо єдиного тлумачення даного поняття. Чинне законодавство України також не містить визначення адміністративно-правового статусу.

Враховуючи, що вказана ситуація створює певну невизначеність, пропонуємо розглянути тлумачення окремих понять та сформулювати загальне визначення адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративно-правових відносин.

У філософії поняття статусу визначається як соціальний, співвідносний стан (позиція) індивідуума або групи в соціальній системі, що визначається низкою ознак, специфічних для цієї системи (економічних, професійних, етнічних та інших) [1, с. 342]. Відомий німецький соціолог Макс Вебер визначав це поняття як «спільність людей, стиль життя, набір звичок, цінностей, вірувань, уявлень» [2, с. 615]. О. М. Гумін під поняттям адміністративно – правового статусу розуміє комплекс прав та обов'язків, передбачених нормами адміністративного права [5, с. 32–37]. Петришин О. В. визначав поняття правового статусу як сукупність прав, обов'язків (повноважень) та юридичної відповідальності [4, с. 41].

Інші вчені вважають, що статус є комплексним показником становища певної верстви, групи чи індивіда у соціальній системі, одним з найважливіших параметрів соціальної стратифікації [3, с. 400].

Незважаючи на те, що у різних правничих науках використовується категорія «правовий статус», однак це поняття щодо кожного суб'єкта має розглядатися з урахуванням специфіки правовідносин, які регулює певна галузь права. Наприклад, у конституційному праві використовується поняття

конституційно-правового статусу людини і громадянина, яке визначається як сукупність прав та обов'язків особи, принципів, гарантій та відповідальності.

В адміністративному праві адміністративно-правовий статус суб'єкта (громадянина, державного службовця, органу виконавчої влади, правоохоронного органу тощо) розглядається як комплекс закріплених у нормативно-правових актах прав, обов'язків та відповідальності.

Визначення адміністративно-правового статусу суб'єкта правовідносин є важливим для окреслення мети його діяльності, основних принципів, завдань і функцій, чіткого розмежування компетенції з метою уникнення дублювання повноважень, що дозволяє проаналізувати наскільки ефективно суб'єкт адміністративно-правових відносин виконує свої повноваження та, за необхідності, оптимізувати його діяльність.

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо доцільним сформулювати поняття «адміністративно-правового статусу суб'єкта правовідносин» як сукупність прав, обов'язків та відповідальності, закріплених у нормативно-правових актах та гарантованих державою.

Список використаних джерел

1. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Головна редколегія УРЕ, 1973. 560 с.

2. Вебер М. Избранные произведения / Сост. общей ред. и послесловия Ю. Н. Давыдова. Москва: Прогресс, 1990. 804 с.

3. Політичний енциклопедичний словник: навчальний посібник / упорядник В. П. Горбатенко, А. Г. Саприкін / за ред. Ю. М. Шемчушенка, В. Д. Бабкіна. Київ: Генеза, 1997. 642 с.

4. Петришин О. В. Статус службової особи: природа, структура, спеціалізація. Київ: УНКВО, 1990. 76 с.

5. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правовий статус особи: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 5. С. 32–37.

Висоцька Н. В.,
аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права
та кримінології Академії ДПтС

ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ: НОВІ ПІДХОДИ У ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Насильство в сім'ї є міждисциплінарною проблемою права, охорони здоров'я, психології, педагогіки, соціології.

Україна посідає не краще місце в загальному рейтингу мирних країн та держав із найбільшими виявами насильства, яке є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини.

Відповідно до Конституції України та ратифікованими міжнародними договорами держава має зобов'язання перед інститутом сім'ї щодо її розвитку та захисту.

Сім'я з боку держави та суспільства має право на захист та є природним і основним її осередком, як це визначено у статті 16 Загальної декларації прав людини та статті 23 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

Статтею 51 Конституції України регламентовано, що під охороною держави знаходиться сім'я, дитинство, материнство і батьківство [1].

Законодавство України приведено до світових практик забезпечення недопущення та боротьби з виявами насильства, що знайшло своє втілення у Законі України від 06 грудня 2017 р. № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [2] та Законі України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [3].

Конвенція відтворює сучасний погляд на права людини, який передбачає розуміння того, що боротьба з виявами насильства є обов'язком держави.

Загальну частину Кримінального кодексу України доповнено розділом XIII-1 «Обмежувальні заходи», зокрема статтею 91-1 передбачено, що одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених цим Кодексом, від кримінальної відповідальності чи покарання, в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, відповідно до якого (яких) на засудженого можуть бути покладені обов'язки [4]. За змістом вказаної статті, перелік зазначених у нормі заходів, які підлягають призначенню, є вичерпним та розширеному тлумаченню не підлягає.

Отже, судом можуть бути призначені такі види обмежувальних заходів, а саме: заборона перебування в місцях спільного проживання з особою,

постраждалою від домашнього насильства; обмеження у спілкуванні з дитиною, щодо якої вчинено домашнє насильство або відбулося у її присутності; заборона наближатися на визначену відстань до місця, особи, яка постраждала від домашнього насильства, постійного чи тимчасового проживання, тимчасового чи систематичного перебування у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин; заборони здійснення листування, переговорів телефоном або контактувати з постраждалою особою іншим шляхом різними доступними засобами зв'язку або комунікації як особисто так і через третіх осіб.

Аналіз обмежувальних заходів свідчить, що метою цих заборон є надання постраждалій особі або потенційній жертві домашнього насильства допомоги, хоча і тимчасово, оскільки обмежується визначеним судом строком.

Законодавче врегулювання дозволяє державі відповідним чином швидко реагувати на виявлені факти домашнього насильства та вжити заходів щодо його припинення й усунути загрози його продовження.

Дієвим заходом може бути проходження програми для кривдників чи програми пробації.

Зазначені заходи підлягають застосуванню до особи, яка на момент вчинення домашнього насильства досягла 18-річного віку, та визначаються на строк від одного до трьох місяців, і тільки за потреби можуть бути продовжені на визначений судом строк, але не більше як на 12 місяців.

Відповідно до ч. 4 ст. 91-1 Кримінального кодексу України здійснення контролю за поведінкою засуджених, до яких застосовано обмежувальні заходи у зв'язку із вчиненням ними домашнього насильства, покладено на уповноважений орган з питань пробації, у разі вчинення злочину військовослужбовцем – на командира військової частини [4].

Таким чином, запроваджено вид кримінально-правових заходів, який є новим для кримінального законодавства України та відповідає потребам суспільства.

Передбачено Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» і ведення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі [3].

Проте запроваджені норми не містять повної регламентації дій суду під час визначення виду заходу, який слід застосувати, та за яких обставин, тому доцільно буде звернутися до досвіду зарубіжних країн з метою вивчення практики застосування таких заходів.

На сьогодні Україна визнає суспільну небезпеку домашнього насильства та європейський шлях розвитку України, зумовлює певну реакцію з боку законодавця щодо запровадження позитивного досвіду інших країн.

Слід також враховувати, що умисне не виконання обмежувальних заходів є підставою для притягнення до кримінальної відповідальності, водночас варто зазначити, що такі заходи застосовуються, коли вже призначено покарання, не пов'язане з позбавленням волі, тобто особа визнана такою, виправлення якої можливе без ізоляції від суспільства.

Варто зазначити, що аналіз обмежувальних заходів та законодавства, яким врегульовано їх призначення, не унеможлиблює зловживання правами, що надаються цими законами особам, щодо яких було вчинено домашнє насильство.

Призначення таких заходів породжує низку проблем, які пов'язані із майбутньою практикою їх застосування, оскільки публічний інтерес суспільства забезпечується шляхом обмеження приватного інтересу, що повинно враховуватись судом, зважаючи на практику Європейського суду з прав людини.

Визначення виявів насильства, усвідомлення насильства як порушення прав людини за умови новаторства у чинному законодавстві та правозастосовної практики України, яка має узгоджуватись з Модельним законом ООН про домашнє насильство та практики країн взірців у галузі запобігання та протидії насильству, потребує наукових напрацювань та рекомендацій, за яких закон буде якісним та ефективним.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06 грудня 2017р. № 2227-VIII. *Голос України*. 2018. № 6.

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII. *Голос України*. 2018. № 4.

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341- III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) від 11 травня 2011 р. та пояснювальна доповідь. Київ: К.І.С., 2011. 196 с.

Вода А.,
студент 2 курсу ННІ історії та
філософії
СумДПУ імені А. С. Макаренка

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ

Будь-яка професія базується на стереотипних діях, певних технологіях, наповнена типовим змістом, що й відрізняє її від інших. Саме тому належне виконання професійних обов'язків вимагає від її носія цілком певних здібностей, навичок та вмій, завжди залишає відбиток на особистісних рисах, моральних якостях та світогляді людини.

Чим вищим є соціальний статус професійної групи, тим більше вимог, особливо морального характеру, ставить суспільство до представників цієї професії і тим складнішим буде процес входження молодих фахівців у професійну сферу діяльності [1].

Однією зі складових процесу якісних змін у пенітенціарній сфері є забезпечення максимально можливого доступу різних інститутів суспільства до установ виконання покарань. У наш час реформування вітчизняної пенітенціарної системи надає додаткові можливості вибудовувати систему справжніх духовних цінностей у житті засуджених, що сприятиме їх виправленню та соціальної адаптації після звільнення [2].

Кримінально-виконавчий кодекс України визначає принципи прямо пов'язані з завданнями пенітенціарного персоналу: виконання кримінальних покарань, правового статусу засуджених, гарантій захисту їхніх прав, законних інтересів та обов'язків; порядку застосування до них заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки; системи органів і установ виконання покарань, їх функцій та порядку діяльності; нагляду і контролю за виконанням кримінальних покарань, участі громадськості в цьому процесі; а також регламентація порядку і умов виконання та відбування кримінальних покарань; звільнення від відбування покарання, допомоги особам, звільненим від покарання, контролю і нагляду за ними [3].

Пенітенціарна система незалежної Української держави не може стояти осторонь трансформацій, які відбуваються в суспільстві на сучасному етапі. Новітні пенітенціарні реформи в державі зумовлені внутрішньою державною політикою в рамках соціальної переорієнтації процесу виконання кримінальних покарань з урахуванням вимог сьогодення, а також у рамках дотримання міжнародних стандартів, принципів законності, гуманізму, демократизму і справедливості. Запорукою успішного запровадження реформ у Державній кримінально-виконавчій службі України є професіоналізм пенітенціарного персоналу. Компетентною в сфері своєї діяльності є лише та людина, яка особисто прагне змін. Кодекс професійної етики персоналу Державної

кримінально-виконавчої служби України є саме тією системою моральних норм, зобов'язань і вимог щодо сумлінного виконання службових обов'язків персоналом цієї служби, яка заснована на загально визначених моральних принципах і положеннях національного законодавства, міжнародних стандартах функціонування системи виконання кримінальних покарань.

Усвідомлюючи виняткову значущість своєї місії, з метою захищеності громадян та зміцнення їхньої довіри до Державної кримінально-виконавчої служби України, персонал зобов'язаний демонструвати і пропагувати високі стандарти поведінки, що зумовлює добровільне взяття на себе більш істотних обмежень, пов'язаних із дотриманням етичних норм у поведінці як під час виконання професійних обов'язків, так і у позаробочий час [4].

Підвищити компетентність фахівця можливо завдяки проведенню заходів виховного впливу. Вони мають бути спрямовані на виправлення засуджених і відмову від вчинення злочинів, і тому мають бути конструктивними та відповідними призначеному покаранню або мірі кримінально-правового характеру.

Необхідно використовувати різноманітні методи впливу, засновані на використанні досягнень різних галузей науки і достовірних результатах наукових досліджень.

Незалежно від того, яка кількість фахівців бере участь в роботі із засудженим, в кожному випадку має бути призначений відповідальний співробітник, чий обов'язок – проводити оцінку, розробляти план і координувати його виконання, а також контактувати із засудженим і забезпечувати виконання ним своїх обов'язків [5].

Застосування у процесі роботи методичних та організаційних принципів, дотримання вимог щодо її оптимальної організації та ефективного здійснення, забезпечує її успішність і високу результативність, що виявляються у свідомому та відповідальному фахівці [6].

Список використаних джерел

1. Лозовий В. О., Петришин О. В. Професійна етика юриста. Харків: Право, 2004. 176 с.
2. Взаємодія персоналу пенітенціарних установ з церквою у реалізації душпастирської (духовно-просвітницької) роботи / за ред. М. О. Супруна. Біла Церква, 2016. С. 6.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України (за редакцією від 4 листопада 2018р). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. С. 21.
4. Кодекс етики та службової поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України: схвалений на засіданні Колегії Державної пенітенціарної служби України (протокол від 19 груд. 2012 р. № 11ПК). URL: <http://ukrprison.org.ua/departamental/suborders/1367145079> (дата звернення: 15.03.2019).
5. Основи професійної діяльності персоналу органу пробації / за ред. Дж. Седжема, М. Октігана. Київ, 2017. 16 с.

6. Професійна орієнтація. Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б.. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 136 с.

Гута В. І.,
аспірантка 1 курсу кафедри
кримінального, кримінально-
виконавчого права та криминології
Академії ДПтС

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СФЕРІ

У зв'язку із підписанням Угоди про асоціацію з ЄС, запровадженням зони вільної торгівлі між Україною та ЄС питання вдосконалення законодавчої бази для здійснення публічних закупівель, посилення антикорупційного впливу та підвищення ефективності кримінально-правових заходів у цій сфері набуло якісно нового рівня актуальності.

Реформаційні процеси, що відбуваються на цьому фоні, відзначаються певною результативністю, однак окремі галузі, маючи ряд специфічних особливостей, вимагають додаткових підходів та своєрідних запроваджень для досягнення поставлених цілей.

Дослідження та аналіз матеріалів кримінальних проваджень за злочинами, учиненими під час здійснення публічних закупівель у кримінально-виконавчій сфері, свідчать про те, що сфера публічних закупівель все ще залишається досить вразливою для суспільно небезпечних посягань з боку посадовців та уповноважених осіб. Як наслідок, держава зазнає вагомої політичної шкоди, масштабних втрат бюджетних коштів, що негативно впливає на її економічну стабільність і фінансову спроможність.

З огляду на це питання відповідальності за злочини під час здійснення публічних закупівель постає дуже гостро. Передусім, як зазначає В. В. Дараган, це пов'язано зі складністю кваліфікації дій злочинців, оскільки у більшості випадків дії злочинців зовні мають вигляд цілком законних угод та операцій [1, с.184]. Під виглядом незначних, на перший погляд, відхилень від установленого порядку проведення господарських та інших операцій насправді приховані факти конкретної протиправної діяльності.

Кальман О. Г. під такими злочинами розуміє соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, що виявляється у вчиненні особами навмисних корисливих злочинів у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких є відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів, робіт і послуг з метою отримання незаконних доходів [2, с. 140].

Деякі науковці, характеризуючи цю категорію злочинів, виходять з того, що це різновид навмисних протиправних суспільно небезпечних діянь осіб із використанням наданого їм посадового становища, що посягають на встановлений чинним законодавством порядок функціонування економічної

системи України у сфері господарської чи службової діяльності та вчинених з метою незаконного збагачення [3, с. 7–8].

Основа протиправного діяння базується на змові на тендерах та виявляється або у неправомірному відхиленні учасника, або ж свідомому допущенні до тендеру особи, документація якої не відповідає вимогам ані тендерних правил, ані законодавства, неправомірному скасуванні закупівлі, необґрунтованому знятті пропозиції з аукціону, участі пов'язаних осіб.

Згідно з положеннями Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 року № 2210-III Змова на тендері окреслюється як узгоджені дії, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, зокрема, які стосуються спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів [4]. Таким чином, зазначені обставини нівелюють можливість отримання державою найбільш ефективного результату від проведення публічних закупівель, який досягається лише у зв'язку з наявністю конкуренції на чітких та прозорих умовах.

Відповідно до ч.1 ст. 38 Закону України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII за порушення вимог, установлених цим Законом та нормативно-правовими актами, розробленими відповідно до цього Закону, члени тендерного комітету замовника, уповноважена особа (особи), члени органу оскарження, службові (посадові) особи Уповноваженого органу, службові (посадові) особи органів, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів (обслуговуючого банку), несуть відповідальність згідно із законами України [5].

Проте вищезазначені положення в першу чергу стосуються притягнення членів тендерних комітетів та уповноважених осіб до адміністративної відповідальності. Чинним законодавством України, на відміну від інших зарубіжних країн, спеціальна кримінальна відповідальність за злочини, що вчиняються у сфері публічних закупівель, не передбачена. При цьому в разі доведення правоохоронними органами факту наявності в діях уповноважених осіб ознак злочину вони можуть нести відповідальність за вчинення «службових злочинів», склад яких передбачений розділом XVII Кримінального кодексу України [6].

Василинчук В.І. та Сливенко В.Р., досліджуючи питання відповідальності за злочини у сфері публічних закупівель, зазначають, що сучасне законодавство у цій галузі занадто складне, досить непрозоре та надто м'яке до порушників. Науковці вважають, що зважаючи на значну суспільну небезпеку зазначених протиправних діянь, наявність у законодавстві щодо порушників лише адміністративної відповідальності не повною мірою сприяє декриміналізації цієї сфери [7, с. 117].

Аналізуючи інформацію, що міститься в Єдиному державному реєстрі судових рішень, слід зауважити, що за порушення процедур публічних закупівель члени тендерних комітетів установ виконання покарань, як правило, підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ст. 364 Зловживання владою або службовим становищем та ст. 368 Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою

Кримінального Кодексу України [6]. Однак реальне покарання за такі злочини у більшості випадків не настає, а розміри штрафних санкцій у кримінальних провадженнях далеко не співрозмірні з розміром фактично завданої шкоди.

Відкриті на сьогодні кримінальні провадження наочно показують, як керівники, заступники, інші члени тендерних комітетів установ виконання покарань, будучи службовими особами, які обіймають відповідальні посади і яким заборонено використовувати свої службові повноваження та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди, умисно не відхиляють тендерні пропозиції пов'язаних компаній, встановлюють низькі вимоги щодо підтвердження досвіду виконання відповідних договорів, до наявності кваліфікованих працівників або необхідної матеріально-технічної бази для перемоги фіктивних фірм, здійснюють дроблення предмету закупівлі, встановлюють вимоги під конкретного учасника торгів, штучно звужуючи коло охочих взяти участь у тендері.

В Єдиному реєстрі досудових розслідувань за № 42017160000001514 від 10.11.2017 року, за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 364 та ч. 3 ст. 368 Кримінального кодексу України, містяться відомості про організацію представниками керівництва виправних колоній на чолі з одним із керівників Південного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції цілої злочинної схеми під час здійснення публічних закупівель та вимагання неправомірної вигоди від суб'єктів господарювання. Зазначені особи налагодили протиправну систему закупівлі за завищеними цінами деревини в підприємця, який за їхньою вимогою надавав неправомірні кошти. За даними слідства, після постачання лісу на територію таких установ, посадові особи розділяли між собою різницю завищеної вартості від дійсної ціни товару.

Мова йде про конкретні бюджетні втрати, які понесла держава від такого суспільно небезпечного діяння, оскільки аналіз на відповідність здійснення публічних закупівель чинному законодавству здійснюється вже за фактом виконання договору.

Такі факти завдання матеріальних збитків державі означають, що відсутній превентивний механізм усунення правопорушень ще до моменту укладення договору. До того ж така ситуація демонструє дефіцит кримінально-правового інструментарію, який виступає базовою запорукою запобігання різноманітних виявів протиправних діянь.

Таким чином, враховуючи вищевказане, очевидно є необхідність якісного вдосконалення положень національного законодавства з питань протидії злочинам у сфері публічних закупівель шляхом запровадження спеціальної кримінальної відповідальності та вироблення дієвого механізму охорони засобами кримінального права основоположних засад здійснення публічних закупівель. Крім того, галузі з особливою специфікою, на прикладі кримінально-виконавчої сфери, потребують додаткової координації зусиль контролюючих органів за цим напрямом.

Список використаних джерел

1. Дараган В. В. Криміналістична характеристика злочинів у сфері державних закупівель. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 4. С. 184–190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2016_4_23 (дата звернення: 20.02.2019).
2. Кальман О. Г. Економічна злочинність і суміжні з нею поняття. *Проблеми законності*. 2002. Вип. 55. С. 133–141.
3. Скалозуб Л. П., Василичук В. І., Никифорчук Д. Й., Бусол О. Ю. Проведення аналізу криміногенної ситуації та оперативної обстановки у сфері протидії економічній злочинності: навч.-практ. посіб. Львів, 2008. 60 с.
4. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.
5. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 9. Ст. 89.
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
7. Василичук В. І., Сливенко В. Р. Удосконалення кримінальної відповідальності за злочини у сфері державних закупівель. *Науковий вісник НАВС*. 2014. № 1. Ст. 112–119.

Єрмак О. В.,

кандидат юридичних наук,
головний науковий співробітник
відділу наукової діяльності та
міжнародного співробітництва
Академії ДПтС

ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦІАЛЬНУ КОНФІСКАЦІЮ МАЙНА МАЛОЛІТНІХ

Спеціальна конфіскація як засіб кримінально-правового характеру відповідно до ч. 3 ст. 96-2 КК України застосовується також у разі, коли:

- 1) особа не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність;
- 2) неосудністю;
- 3) звільняється від кримінальної відповідальності чи покарання з підстав, передбачених КК України, крім звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Враховуючи вищезазначені положення чинного КК України спеціальна конфіскація може бути застосована до осіб, які на час вчинення суспільно небезпечного діяння не досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Згідно зі ст. 22 КК України, спеціальна конфіскація може бути застосована як до осудних, так і до неосудних дітей будь-якого віку, в тому числі і до малолітніх.

Сутність спеціальної конфіскації щодо малолітнього полягає в обмеженні майнового характеру (позбавлення права власності на належне майно) або відсутності обмежень (вилучення майна, яке особі не належить) у зв'язку з наявністю кримінально-правової підстави та визначених кримінальним законодавством умов. Зміст спеціальної конфіскації стосовно малолітніх становить визначений законом і судом обсяг таких майнових обмежень [1, с. 233].

За своєю кримінально-правовою природою спеціальна конфіскація щодо малолітньої дитини – це інший засіб кримінально-правового реагування на суспільно небезпечне діяння, що має примусовий, майновий, безоплатний характер і застосовується до фізичної особи, що не досягла 14 років [1, с. 234].

Спеціальна конфіскація на законодавчому рівні на види не поділяється. Разом з цим науковці здійснюють класифікацію спеціальної конфіскації за різними критеріями. Залежно від правової природи особи, стосовно якої застосовується конфіскація, є такі критерії: а) конфіскація, що застосовується до фізичних осіб (загальна конфіскація, спеціальна конфіскація); б) конфіскація майна юридичних осіб [2, с. 4–5].

У свою чергу конфіскацію стосовно фізичної особи можна поділити на види залежно від її віку: 1) щодо особи, яка не досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність (спеціальна конфіскація);

2) щодо особи, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність (спеціальна конфіскація); 3) щодо повнолітньої особи (спеціальна конфіскація, конфіскація майна як покарання).

Відповідно до ч. 1 ст. 31 Цивільного кодексу України фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років (малолітня особа), має право: 1) самостійно вчиняти дрібні побутові правочини. Правочин вважається дрібним побутовим, якщо він задовольняє побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість; 2) здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом.

Майнові права дитини визначені в ст. 174–178 Сімейного кодексу України (далі – СК України). Так, майно, придбане батьками або одним з них для забезпечення розвитку, навчання та виховання дитини (одяг, інші речі особистого вжитку, іграшки, книги, музичні інструменти, спортивне обладнання тощо), є власністю дитини.

Крім режиму роздільної власності сімейне законодавство передбачає і режим спільної сумісної власності батьків і дітей. Відповідно до ст. 175 СК України майно, набуте батьками і дітьми за рахунок їхньої спільної праці чи спільних коштів, належить їм на праві спільної сумісної власності. Прикладом такої спільної сумісної власності батьків і дітей може бути дохід, отриманий від діяльності фермерського господарства тощо. Тобто способи набуття як роздільної, так і сумісної власності збігаються із загальними способами набуття права власності, передбаченими чинним законодавством [3, с. 43]. За загальним правилом майно, набуте батьками і дітьми за рахунок їхньої спільної праці чи спільних коштів, належить їм на праві спільної сумісної власності.

Батьки зобов'язані передати в користування дитини майно, яке має забезпечити її виховання та розвиток. Права батьків та дітей на користування житлом, яке є власністю когось з них, встановлюються законом. Батьки управляють майном, належним малолітній дитині, без спеціального на те повноваження. Батьки зобов'язані дбати про збереження та використання майна дитини в її інтересах. Якщо малолітня дитина може самостійно визначити свої потреби та інтереси, батьки здійснюють управління її майном, враховуючи такі потреби та інтереси. Батьки вирішують питання про управління майном дитини спільно, якщо інше не передбачено договором між ними. Спори, які виникають між батьками щодо управління майном дитини, можуть вирішуватися органом опіки та піклування або судом. Після припинення управління батьки зобов'язані повернути дитині майно, яким вони управляли, а також доходи від нього. Дохід, одержаний від використання майна малолітньої дитини, батьки мають право використовувати на виховання та утримання інших дітей та на невідкладні потреби сім'ї.

Аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини (ст. 179 СК України). Разом з цим малолітня особа не має права самостійно ними розпоряджатися в повному обсязі. Майнові права на аліменти реалізує один з батьків.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року кожна дитина, в тому числі й усиновлена, має право на

одержання в установленому законом порядку в спадщину майна і грошових коштів батьків чи одного з них у разі їх смерті або визнання їх за рішенням суду померлими незалежно від місця проживання. Батьки або особи, які їх замінюють, не мають права без дозволу органів опіки і піклування, наданого відповідно до закону, укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та/або державній реєстрації, відмовлятися від належних дитині майнових прав, здійснювати поділ, обмін, відчуження житла, зобов'язуватися від імені дитини порукою, видавати письмові зобов'язання. Суд у разі позбавлення батьків батьківських прав або відібрання дитини без позбавлення батьківських прав одночасно накладає заборону на відчуження майна та житла дітей, про що повідомляє нотаріуса за місцем знаходження майна та житла. Інші майнові права дитини та порядок їх захисту встановлюються законами України.

Діти – члени сім'ї наймача або власника жилого приміщення мають право користуватися займаним приміщенням нарівні з власником або наймачем. Органи опіки та піклування зобов'язані здійснювати контроль за дотриманням батьками або особами, які їх замінюють, майнових та житлових прав дітей у разі відчуження жилих приміщень та купівлі нового житла.

Згідно зі ст. 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» від 2 червня 2005 року держава охороняє і захищає права та інтереси дітей під час вчинення правочинів щодо нерухомого майна. Зменшення або обмеження прав та інтересів дітей під час вчинення правочинів щодо жилих приміщень заборонено. Органи опіки та піклування здійснюють контроль за дотриманням батьками житлових прав і охоронюваних законом інтересів дітей відповідно до закону шляхом надання відповідного дозволу на відчуження нерухомого майна, що належить дітям.

Спеціальна конфіскація майна малолітнього може застосовуватися у разі, якщо воно:

1) одержане малолітнім внаслідок вчинення злочину (наприклад, особа вчиняє крадіжку спортивного інвентарю, а потім «дарує» його малолітньому) та/або є доходами від такого майна (наприклад, малолітній надає в користування іншій особі свій спортивний інвентар, що здобутий злочинним шляхом, за грошову винагороду);

2) призначається (використовується) для схилення особи до вчинення злочину, фінансування та/або матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення (наприклад, малолітній в якості винагороди за вчинення злочину на замовлення передає виконавцю злочину свої музичні інструменти);

3) є предметом злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а у разі, коли його не встановлено, – переходять у власність держави (наприклад, малолітній скоює суспільно небезпечне діяння, що містить ознаки крадіжки з проникненням до чужого жилого приміщення);

4) є підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання

(наприклад, неповнолітній надає суб'єкту злочину свою битку для гри в бейсбол для нанесення тілесних ушкоджень третій особі).

Вищезазначені так звані «випадки» застосування спеціальної конфіскації становлять її предмет, тобто майно, що може бути примусово безоплатно вилучене на користь держави у разі вчинення кримінально протиправного діяння, перелік яких визначено в ст. 96-1 КК України.

На основі вищевикладеного, доходимо висновку, що малолітня особа, хоча і наділена не значними матеріальними правами, але майно, що їй належить, може і повинно конфіскуватися, якщо вона використовувала його для вчинення суспільно небезпечних діянь. Вилучення такого майна здійснюється з метою запобігання вчиненню нових кримінальних протиправних діянь.

Список використаних джерел

1. Єрмак О. В. До питання про кримінально-правову характеристику спеціальної конфіскації стосовно малолітніх. *Права і свободи людини та їх забезпечення в умовах невольності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Чернігів, 1 листопада 2018). Чернігів, 2018. С. 232–234.

2. Єрмак О. В. Конфіскація як захід кримінально-правового характеру: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2017. 20 с.

3. Лапчевська О. Ф. Проблеми захисту майнових прав дитини. *Юридична наука*. 2013. № 2. С. 41–48.

Заліська Ю. В.,
аспірант кафедри теорії та історії
держави та права, конституційного
права Академії ДПтС

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПРАЦІ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЩОДО ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ УКРАЇНИ

Наукова доповідь присвячена розгляду питання про основні аспекти діяльності Державної служби України з питань праці. Автор висвітлює нагальні проблеми, що виникають на ринку праці на сьогодні.

Аналізуючи соціально-політичну ситуацію України сьогодні, на яку впливає багато чинників, насамперед бойові дії на тимчасово окупованих територіях, що спричинили активні й неконтрольовані міграційні процеси та високий рівень безробіття, застарілість основного кодифікованого акта у сфері трудових правовідносин, такі підстави надають актуальності проблемі дотримання прав працівників України.

Праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі теорії права та трудового права, зокрема: М. Г. Александрова, П. А. Буценка, В. С. Венедіктова, М. В. Вітрука, К. М. Гусова, В. В. Жернакова, М. І. Іншина, М. І. Матузова, В. Д. Перевалова, В. С. Пересунька, П. Д. Пилипенка, С. М. Прилипка, В. І. Прокопенка, О. І. Процевського, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун, О. В. Смирнова, В. М. Толкунової, Н. М. Хуторян, Г. І. Чанишевої, Ю. С. Шемшученка, О. М. Ярошенка та ін.

Одне з найголовніших завдань трудового права є забезпечення захисту соціально-трудова права працівників, – зазначає Іншин М. І. [1]. Під захистом слід розуміти діяльність передусім спеціально уповноважених на це державних органів. В Україні таким органом є Державна служба України з питань праці (Держпраці).

Відповідно до п.1 ч. 3 Положення про Державну службу України з питань праці одним з основних завдань Держпраці є забезпечення питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині призначення, нарахування та виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб [5].

Одним з пріоритетних напрямів діяльності Управління Держпраці є запобігання використанню незадекларованої праці. Це соціальне явище справляє значний негативний вплив на розвиток економіки країни, життєвий рівень людей [3].

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 № 649-р «Про заходи, спрямовані на детінізацію відносин у сфері зайнятості населення» урядом затверджено заходи, спрямовані на детінізацію ринку праці.

Розпорядженням передбачається проведення Державною службою України з питань праці, Державною фіскальною службою України, Пенсійним фондом України, Національною поліцією України, іншими центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування спільних комплексних заходів, спрямованих на детінізацію ринку праці та вдосконалення контролю за оформленням трудових відносин із найманими працівниками.

Реалізація норм розпорядження надасть можливість зменшити застосування незадекларованої праці та вдосконалим контроль за оформленням трудових відносин із найманими працівниками [6].

Слід зазначити, що незадекларована праця дає роботодавцям необмежені можливості тиску на працівників. *Використання незадекларованої праці – грубе порушення законодавства. Неофіційне працевлаштування порушує права громадян, позбавляє їх державних гарантій і загрожує роботодавцеві значними фінансовими санкціями.*

Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» встановив розмір мінімальної заробітної плати з 1 січня 2019 року на рівні 4173 грн [4]. Це, у свою чергу, призвело до збільшення розмірів штрафних санкцій за порушення законодавства про працю. Відповідно до 265 статті КЗпП України юридичні та фізичні особи-підприємці нестимуть відповідальність у вигляді штрафу у разі:

- фактичного допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту), оформлення працівника на неповний робочий час у разі фактичного виконання роботи повний робочий час, установлений на підприємстві, та виплати заробітної плати (винагороди) без нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та податків – у тридцятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент виявлення порушення, за кожного працівника, щодо якого скоєно порушення (з 01.01.2019 – 125 190 грн);

- порушення встановлених строків виплати заробітної плати працівникам, інших виплат, передбачених законодавством про працю, більш як за один місяць, виплата їх не в повному обсязі – у трикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент виявлення порушення (з 01.01.2019 – 12 519 грн);

- недотримання мінімальних державних гарантій в оплаті праці (наприклад, за неоплату роботи в нічний час, роботу у вихідний або святковий день, понадурочну роботу та інші питання оплати праці) – у десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент виявлення порушення, за кожного працівника, щодо якого скоєно порушення (з 01.01.2019 – 41 730 грн);

- недотримання встановлених законом гарантій та пільг працівникам, які залучаються до виконання обов'язків, передбачених законами України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про альтернативну (невійськову) службу», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» – у десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент

виявлення порушення, за кожного працівника, щодо якого скоєно порушення (з 01.01.2019 – 41 730 грн);

– недопущення до проведення перевірки з питань додержання законодавства про працю, створення перешкод у її проведенні – у трикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент виявлення порушення (з 01.01.2019 – 12 519 грн);

- недопущення роботодавцем фахівців Держпраці до перевірки з питань фактичного допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту), оформлення працівника на неповний робочий час у разі фактичного виконання роботи повний робочий час, установлений на підприємстві, та виплати заробітної плати (винагороди) без нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та податків, розмір штрафу в цьому випадку становитиме сто розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент виявлення порушення (з 01.01.2019 – 417 300 грн);

- порушення інших вимог трудового законодавства – у розмірі мінімальної заробітної плати (з 01.01.2019 – 4 173 грн).

На сьогоднішні постійно та досить швидко відбуваються зміни у моделях зайнятості. Наприклад, робота через агентства привела до радикальних змін у практиці зайнятості. У багатьох країнах така модель набула широкого поширення й вимагає особливого регулювання та контролю. Крім цього, багато підприємств широко використовують практику «непрямої зайнятості» через складну мережу угод з іншими підприємствами-постачальниками послуг, навіть з іншої країни, причому працівники часто не знають, хто їхній справжній роботодавець. Така ситуація з відсутністю належного захисту стала серйозною та масштабною проблемою. Наприклад, дистанційна праця в межах однієї країни або на транснаціональні служби може залишити працівників без захисту. Така ж ситуація може бути результатом певних нових форм «цивільно-правових» або «комерційних» договорів [2]. З вищевикладеного можна дійти висновку, що основний нормативно-правовий акт у регулюванні трудових правовідносин є застарілим, у зв'язку з чим нині не всі трудові правовідносини може контролювати Держпраця.

Трудові правовідносини – одне з ключових питань у трудовому праві. Трудовий та соціальний захист працівників залежить від існування трудових правовідносин між працівником та роботодавцем і, що важливо, від можливості довести факт їхнього існування. Для цього і створено такий орган як Державна служба України з питань праці.

Список використаних джерел

1. Іншин М. І. Захист трудових прав працівників в сучасних умовах. *Сучасні виклики українського права у контексті європейської інтеграції*. 2016. № 1 (1). С. 71–74.

2. Розбудови сучасних і ефективних систем інспекції праці: навчальний курс МНЦ МОП. Женева: МОП, 2012.

3. Сайт управління Державної служби України з питань праці в Чернігівській області. URL: <http://cn.dsp.gov.ua/cp2cms/w/cntu/statti> (дата звернення 15.03.2019)

4. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 23 листопада 2018 року № 2629-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 50. Ст.400

5. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2015 року № 96 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF> (дата звернення: 20.03.2019).

6. Про заходи, спрямовані на детінізацію відносин у сфері зайнятості населення: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2018-%D1%80> (дата звернення: 20.03.2019).

Іваній В. І.,
студент 2 курсу ННІ права
Сум ДПУ імені А. С. Мкаренка

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧОГО ПРАВА ЗАСУДЖЕНИМИ

Як відомо, вибори є основним джерелом владоутворення у будь-якій сучасній демократичній та правовій державі. За допомогою виборів, як найрозповсюдженішої форми прямого народовладдя, обираються органи публічної влади у більшості держав світу. Тільки завдяки прозорим і легітимним виборам можна сформуванати державні інституції, які будуть користуватися довірою народу.

Право особи брати участь у виборах, що надає їй безпосередню участь у державотворчому процесі, відображається не лише у внутрішньому законодавстві, а й у важливих міжнародно-правових актах. Зокрема, це зазначено у 21-й статті Загальної декларації прав людини та 25-й статті Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. В Україні це право закріплене у статті 38 Конституції України. Регулювання відносин щодо забезпечення реалізації громадянами України конституційних виборчих прав під час проведення виборів і референдумів здійснюється за допомогою сукупності правових норм, які становлять виборче законодавство України.

Однак, на сьогодні одним із найважливіших питань залишається реалізація виборчого права засудженими особами. Станом на 1 січня 2019 року кількість засуджених, що перебувають в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах близько, 55 078 осіб. Цю цифру важко назвати точною через те, що 29 установ знаходяться на території Донецької та Луганської областей, які тимчасово не контролюються українською владою.

Суть проблеми полягає у можливості впливу адміністрацій установ виконання покарань, відсутності агітаційних матеріалів, виборчої інформації про кандидатів, ознайомлення з виборчими програмами, відсутності технічних засобів спостереження, режимності та закритості установ виконання покарань.

Особливо сильно волевиявленню засудженого перешкоджає вплив адміністрації закладу, в якому перебуває особа. Цей вплив може виявлятися по-різному, для прикладу це може бути, як покращення харчування (видача більших порцій, розповсюдження продуктових пайків), покращення умов відбування покарання, забезпечення засуджених дефіцитними в колонії товарами (чаєм, цигарками), так і можливість використати засоби впливу (погрози, нацькування засуджених, погіршення умов відбування покарання, залякування чи зміна режиму на більш суворий).

Однак, адміністрація установи відбування покарань не єдине джерело тиску на вибір ув'язненого. Специфічні умови життя у закладах відбування покарань приводять до формування в них неформальної ієрархії, тобто, такої системи, де одні (більш шановані у злочинному світі) засуджені утримують контроль над іншими (менш поважними чи взагалі неповажними з точки зору

засуджених) особами. Система поділу ув'язнених на свого роду касту приводить до того, що з боку ватажків злочинного світу може чинитись тиск, який негативно впливає на свободу й об'єктивність волевиявлення засуджених.

Як показує практика, процедура виборів у закладах відбування покарання майже завжди супроводжується фальсифікаціями, маніпуляціями, зловживаннями та безконтрольністю, що перешкоджає нормальній реалізації конституційних прав та законних інтересів засуджених громадян. Так, за даними Громадської мережі ОПОРА, на більшості ділянок у колоніях явка виборців є надзвичайно високою, а результати голосувань – однаковими. Подібні порушення спотворюють демократичний процес виборів та перетворюють його на злочин проти волі народу.

Варто зазначити, що законодавство України у частині злочинів проти виборчих прав громадян, передбачених особливою частиною Кримінального кодексу України (статтями 157–160), не робить поділу між громадянами і в разі здійснення таких злочинів відповідальність настає незалежно від місця, де такий злочин був здійснений. Тож слід розуміти, що засуджені особи, так само як і громадяни на волі, мають гарантоване законодавством та конституцією право на волевиявлення у виборчому процесі і ніхто не може позбавити чи вплинути на їх вибір.

З метою забезпечення ув'язнених їх законним правом на практиці слід впровадити низку відповідних заходів. Перш за все, слід покращити роботу з засудженими та зменшити вплив кримінальних авторитетів на пересічних злочинців. Важливим аспектом, що допоможе вирішити проблему реалізації виборчого права засудженими, може стати надання доступу до таких установ громадським активістам і організаціям. Крім того, необхідно створити механізм об'єктивної агітації в подібних закладах. Особи, що відбувають покарання, мають отримувати доступ до інформації про кандидатів, їх програм та політичних новин країни.

Отже, незважаючи на незадовільний стан забезпечення ув'язнених їх конституційним правом на волевиявлення, є надія на покращення ситуації. Впровадження нових, прогресивних механізмів регуляції виборчих процесів в установах відбування покарання та пильний нагляд за дотриманням законодавства має кардинально змінити існуючу ситуацію на краще.

Іваній О. М.,
завідувач кафедри права та МВ
правознавства СумДПУ
імені А.С. Макаренка;
Черненко А. А.,
студентка 2 курсу ННІ історії та
філософії СумДПУ
імені А. С. Макаренка;

РОЗВИТОК, ЦІЛІ Й ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Останніми роками в Україні відбуваються значні зміни стратегії політики держави у сфері виконання покарання. Це обумовлено новими політичними позиціями стосовно людей, у тому числі засуджених, новими економічними відносинами, що виникли в суспільстві, іншими установками щодо ролі праці засуджених, деполітизацією виховної роботи з ними тощо.

Розроблення теоретичних основ формування державної концепції, напрацювання і розвиток правової бази, управління її реалізацією в масштабах країни, регіону, місцевості, безпосередня правозастосовна діяльність у сфері реалізації завдань кримінальної політики, становлять значний науково-практичний інтерес, який можна задовольнити шляхом спостережень упродовж кількох періодів, зокрема:

1-й період (1990-1993 рр.) – формування нової стратегії кримінально-виконавчої політики шляхом внесення змін і доповнень до ВТК України з метою гуманізації карального механізму виконання покарань, прийняття цілої низки нормативно-правових актів, що започатковували реформування кримінально-виконавчої системи України, передусім постанови Кабінету Міністрів України «Про Основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР» від 11 липня 1991 р. № 88;

2-й період (1993-1996 рр.) – прийняття важливих законодавчих актів з конкретних проблем пенітенціарної політики, пов'язаних із набуттям Україною членства в Раді Європи (1995 р.), і поступове приведення вітчизняного законодавства у відповідність із загальноєвропейськими та світовими стандартами;

3-й період (1996–2000 рр.) – організація широкомасштабної протидії злочинності на основі «Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996–2000 рр.», утворення ДДУПВП та виведення його з підпорядкування МВС України;

4-й період (2000–2009 рр.) – створення законодавчої бази кримінально-виконавчої політики. Найважливішою подією на цьому шляху стало прийняття Верховною Радою України 5 квітня 2001 р. нового КК України, 11 липня 2003 р. - КВК України, а 23 червня 2005 р. – Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [1].

У 2015 р. прийнято Закон України «Про пробацію», який визначив мету, завдання, підстави, види пробації, правовий статус персоналу органу пробації та його суб'єктів.

Цілями сучасної кримінально-виконавчої політики є захист прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб і держави, що потерпіли від злочинних посягань; забезпечення законності та справедливості під час виконання кримінальних покарань; ресоціалізація засуджених. Змістовно кримінально-виконавчу політику утворюють три складові: кримінально-виконавче право; кримінально-виконавча діяльність органів й установ виконання покарань, прокуратури та суду; правовідносини під час виконання покарання.

До найактуальніших завдань, що стоять сьогодні перед кримінально-виконавчою політикою, належать:

- розроблення та доктринальне визначення генеральної стратегічної лінії щодо забезпечення ефективного функціонування нормативно-правової системи та практичної діяльності органів і установ виконання покарань на певний період часу у відповідності з курсом внутрішньої політики та чинним законодавством;

- визначення актуальних проблем у сфері правового регулювання стану та процесу виконання покарань щодо ефективності дії конкретних нормативно-правових актів та окремих їх норм, розроблення законопроектів щодо змін і доповнень до чинних та видання нових законодавчих і підзаконних актів у відповідності з вимогами та положеннями кримінально-правової, кримінально-процесуальної та кримінологічної політики і законодавства України;

- забезпечення належного функціонування організаційно-управлінських структур системи виконання покарань, їх реформування та реорганізації;

- удосконалення кримінально-виконавчої практики, запровадження новітніх форм, методів та засобів виправлення та ресоціалізації засуджених, втілення позитивного вітчизняного та зарубіжного досвіду в практику органів і установ виконання покарань;

- кадрове, матеріально-технічне, фінансово-економічне забезпечення системи органів і установ виконання покарань;

- забезпечення всебічного контролю за дотриманням персоналом УВП вимог чинного законодавства, парламентських і урядових рішень з використанням можливостей суду, прокуратури, органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, окремих фізичних осіб у межах наданих їм законом повноважень;

- стимулювання на держаному рівні формування об'єднань громадян, які ставлять за мету сприяння вдосконаленню діяльності кримінально-виконавчої системи України, надання їм допомоги та підтримки;

- розгортання в засобах масової інформації широкомасштабного об'єктивного висвітлення ролі кримінально-виконавчої системи в житті суспільства і держави, яка забезпечує громадську безпеку та моральне відродження українського суспільства;

- забезпечення соціального та правового захисту персоналу, органів і установ щодо підвищення рівня загальноосвітнього, побутового, юридичного та медичного характеру на основі об'єктивних потреб якісного виконання ними своїх функцій;

- створення державної системи опіки з метою надання допомоги і підтримки звільненим із місць позбавлення волі в адаптації до життя в умовах вільного суспільства [2].

Кримінально-виконавча політика в Україні має враховувати соціально-політичні фактори, правову культуру населення, ціннісні орієнтири, стан та рівень злочинності в державі та інші показники.

Безпосередніми орієнтирами провадження цієї політики мають слугувати міжнародні нормативно-правові акти у сфері захисту прав людини, призначення та виконання покарань, поводження із засудженими. Саме кримінально-виконавча політика, орієнтована на європейські стандарти, дозволить уникнути суттєвих порушень, які були констатовані Європейським судом з прав людини.

Отже, кримінально-виконавча політика України – це живий і безперервний законотворчий процес, який наповнює її правову базу новими законодавчими ініціативами, продиктованими сучасними вимогами державного й суспільного життя, формуючи таким чином окремі періоди та етапи її становлення і розвитку.

Список використаних джерел

1. Яцишин М. М. Історико-правові засади кримінально-виконавчої політики України: монографія. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. 440 с.

2. Кримінально-виконавче право України: підручник / за заг. ред. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2010. 752 с.

Іваній О. М.,
завідувач кафедри права та МВ
правознавства СумДПУ
імені А. С. Макаренка

ПРИЧИНИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА ЗАХОДИ ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

Серед численних проблем установ пенітенціарної системи особливу увагу в силу своєї соціальної значущості заслуговує запобігання самогубств серед засуджених. Суїцидальна поведінка виникає як наслідок хворобливої та болісної духовної й психологічної кризи, сильного внутрішнього конфлікту, що призводить до звуження свідомості, страждань і втрати сенсу життя [1, с. 278]. Це свідчить про глибоку дезадаптацію особи засудженого, є крайнім варіантом поведінки в критичній ситуації, що відхиляється від прийнятих у суспільстві норм і стандартів, не схвалюється ним та викликає значний соціальний резонанс.

Рівень суїцидів в установах виконання покарань завжди вище, ніж у суспільстві в цілому. Аналіз статистичних даних за останні роки свідчить, що в розрахунку на 100 тис. осіб загальна кількість самогубств серед засуджених більше ніж удвічі перевищує рівень самогубств серед населення в Україні (70 випадків серед засуджених проти 21,2 серед населення), такий показник є одним із найвищих серед пенітенціарних служб країн Європейського Союзу [2, с. 143].

Цей факт пояснюється тим, що в установах виконання покарань спостерігається підвищена концентрація осіб, які мають додаткові фактори ризику суїциду (девіантна поведінка, психічні й соматичні захворювання, алкоголізм, наркоманія, факт примусової ізоляції). Це зумовлює необхідність пошуку ефективних шляхів запобігання суїциду серед засуджених у контексті реалізації передбаченого законодавством права засуджених на життя, адже відповідно до ст. 2 Європейської конвенції з прав людини, а також ст. 27 Конституції України кожна людина має право на життя, а людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються згідно зі ст. 3 Основного Закону України найвищою соціальною цінністю. Відповідно до ч. 3 ст. 63 Конституції України засуджений користується всіма правами людини та громадянина, за винятком обмежень, що визначені законом і встановлені вироком суду. Аналогічні положення знайшли своє відображення й у Кримінально-виконавчому кодексі України (КВК) (ст. 7). Право засуджених на життя та здоров'я та деякі елементи механізму його реалізації визначено в ст. 10 КВК [3].

Важливе значення на шляху запобігання суїциду серед засуджених має розкриття детермінант вчинення суїциду.

Мотивами суїцидальної поведінки можуть бути:

1. Ухилення засудженого від виконання передбачених законом обов'язків, виконання законних вимог адміністрації виправних установ (ухилення від господарських та інших «брудних робіт»; робіт по самообслуговуванню як таких, що принижують засуджених, які дотримуються норм тюремної субкультури; відмова від участі в роботі органів самоврядування, забороненого кримінальними традиціями тощо). Тут поряд зі стійкими мотивами виявляються і ситуативні, переважно викликані психотравмуючою ситуацією, фрустрацією, наслідуванням інших.

2. Прагнення захистити себе від переслідувань і утисків «авторитетів», розправи учасників азартних ігор за програш, лідерів криміногенних груп; від зниження статусу, таврування; складнощів, пов'язаних з режимом відбування покарання та ін.

3. Прагнення потрапити в лікарню й отримати більш калорійне харчування, поспілкуватися з жіночим медичним персоналом, зустрітися з рідними чи знайомими, відпочити і просто «змінити обстановку».

4. Протидія адміністрації виправного закладу, що включає в себе помсту правоохоронним органам, протест у зв'язку із засудженням, касаційним, наглядом розглядом справи; відмовою в переведенні в колонію-поселення, умовно-достроковому звільненні; застосуванням дисциплінарного стягнення; заклик засуджених до непокори тощо.

5. Почуття сорому перед суспільством, знайомими та родичами за скоєний злочин, докори сумління.

Соціально-психологічний аспект ізоляції полягає в тому, що засуджені обмежені в спілкуванні з людьми, які перебувають поза установами виконання покарань, мають лімітований доступ до наукової, культурної, політичної інформації та засобів масової комунікації (обмеження перегляду програм телебачення, спеціальний добір кінофільмів тощо). Таке обмежене спілкування, почуття інформаційного «голоду» негативно впливає на морально-психологічне здоров'я засудженого.

Важливого значення для профілактики суїциду серед засуджених набуває своєчасне виявлення та постановка на профілактичний облік осіб, схильних до суїциду. Для таких осіб притаманні: демонстративна поведінка, яка може виявлятися в приверненні уваги оточення до своєї персони, неадекватні вчинки та висловлювання, метою яких є отримання співчуття з боку оточення. Невміння адекватно реагувати і сприймати те, що відбувається навколо них, розвиває у таких засуджених негативізм, відсутність віри у власні можливості і соціальну підтримку. У групі ризику знаходяться особистості тривожні, невпевнені в собі, з низькою самооцінкою, недовірливі, слабовільні, що мають низький статус у групі.

Персоналу установ виконання покарань з метою зниження рівня суїциду серед засуджених у виправних колоніях України необхідно:

- приділяти окрему увагу встановленню осіб, які мають психічні відхилення та апріорі віднести їх до групи підвищеного суїцидального ризику;
- проводити курси антисуїцидальної підготовки особового складу виправних установ у рамках службової підготовки;

- забезпечити засудженим можливість спілкування з представниками релігійних конфесій;

- посилити контроль за поведінкою засуджених шляхом налагодження взаємообміну інформацією між відділами та службами виправних колоній, створення умов для адаптації, підвищеної уваги, посиленого нагляду та додаткової психодіагностики осіб, які вперше потрапили до місць позбавлення волі, перебувають в умовах ізоляції менше 1 року, та осіб, які втратили соціальні зв'язки;

- за допомогою технічних засобів здійснювати посилений нагляд і контроль за поведінкою осіб, схильних до суїциду, особливо у період їх утримання в дисциплінарному ізоляторі, приміщеннях камерного типу, одиночних камерах, на виробництві;

- проводити співробітниками виховних та інших підрозділів виправних установ відкритих лекцій, бесід, консультацій, організація телефонної служби довіри;

- проводити психологічну діагностику засуджених та корекцію агресивних виявів;

- розробляти заходи підвищення ефективності службових розслідувань у виправних колоніях за фактами смерті засуджених, з метою встановлення її істинних причин, а також за фактами доведення до самогубства та вбивств засуджених, замаскованих під самогубства.

Отже, головну роль у реалізації передбаченого законодавством права засуджених на життя відіграє адміністрація та персонал установ виконання покарань. Тому від ступеня злагодженості, професійності, колегіальності їх дій залежить успішність заходів запобігання суїцидальної поведінки серед засуджених.

Список використаних джерел

1. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Краткий психологический словарь. Минск: Хэлтон, 1998. 399 с.

2. Тернавська А. Кримінологічний аналіз сучасного стану суїциду серед засуджених у виправних колоніях України. *National law journal: theory and practice*. 2017. № 7. С. 142–145.

3. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 12.04.2019).

Картун Т. В.,
курсант 122 навчальної групи
юридичного факультету
Академії ДПтС;
науковий керівник:
Дрижак В. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, професор кафедри
педагогіки та гуманітарних
дисциплін Академії ДПтС

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Однією з особливостей сучасної моделі вищої освіти є модернізація змісту та методики його викладання в контексті підготовки майбутнього фахівця, озброєного не лише теоретичними знаннями, але і сформованими професійними компетентностями. Це стало можливим завдяки переходу вітчизняної вищої освіти до європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи організації навчального процесу, моделі, що поєднує модульні технології навчання та залікові освітні одиниці, які нараховуються курсанту (студенту) після опанування ним визначеної частини змісту навчальної дисципліни. Така технологія навчання дозволяє переорієнтувати навчання з лекційно-інформативного у площину індивідуально-диференційованого з суттєвим акцентом на організацію індивідуальної та самостійної роботи курсантів (студентів).

Аналіз результатів сучасних педагогічних досліджень показав, що ефективність цієї технології навчання незаперечна. Зокрема, науковці засвідчують, що зазначена технологія навчання сприяє:

- самоосвіті, саморозвитку, становленню та професійній реалізації майбутнього фахівця;
- підвищенню його культурно-освітнього та фахового рівня;
- зменшенню аудиторного навантаження на курсантів (студентів);
- значно збільшується проміжок часу для безпосереднього спілкування в навчальному процесі викладача з курсантами (студентами);
- забезпеченню систематичної навчальної діяльності курсантів (студентів);
- підвищенню рівня пізнавальної активності курсантів (студентів);
- скоротити значні затрати часу на проведення залікових та екзаменаційних сесій;
- суттєвому зменшенню і навіть подекуди повне усунення типових недоліків, які існували при традиційних підходах до організації навчального

процесу, таких як: недостатня гнучкість у системі підготовки фахівців, низький рівень їх адаптації до умов професійної діяльності тощо.

У нашому навчальному закладі впровадження у практику освітнього процесу кредитної трансферно-накопичувальної системи навчання актуалізується і пояснюється певними особливостями роботи та проходження служби після закінчення навчання.

Головна особливість підготовки фахівців для органів та установ виконання покарань полягає в тому, що спектр посад, на які розподіляються випускники, надзвичайно широкий. Він включає не лише професії служби, де використовуються посади з юридичною освітою, але й професії інших служб, де необхідні здебільшого педагогічні, психологічні або економічні знання, наприклад, фахівці з виробничої діяльності та ресурсного забезпечення установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, начальники відділень соціально-психологічної служби, старші вихователі виховних колоній тощо.

Інша особливість полягає в тому, що результат майбутньої діяльності випускника закладу охоплює клієнтів (засуджених) усіх вікових категорій: від неповнолітніх засуджених, осіб молодіжного віку до засуджених літнього та похилого віку.

Третя, найбільш суттєва особливість, яку необхідно враховувати під час підготовки фахівців окресленої спеціальності, полягає в тому, що курсанти за роки навчання повинні бути підготовленими до роботи з різними категоріями засуджених, оскільки вони можуть у подальшому працювати в установі мінімального, середнього або максимального рівня безпеки, з педагогічно занедбаними та кримінально зараженими особами, або з особами, які скоїли злочин з необережності.

А тому робота персоналу установ виконання покарань з різними категоріями засуджених має чітко виражену специфіку, вона неоднакова в різних виправних закладах і навіть у різних службах однієї установи. А це означає, що випускник навчального закладу повинен бути професійно підготовленим до різних умов роботи, швидко орієнтуватись у вирі інформації, самостійно її опановувати, аналізувати та використовувати на практиці.

Отже, такі особливості майбутньої професії висувають до змісту підготовки фахівців та методики його реалізації в освітньому процесі підвищені вимоги та застосування нових, більш ефективних технологій організації навчального процесу. На нашу думку, саме такою прогресивною та ефективною технологією навчання і є кредитна трансферно-накопичувальна система організації навчального процесу, яка з 2014 року є обов'язковою для вітчизняної вищої освіти.

Свідомо ігноруючи характеристикою організаційної складової цієї технології, акцентуємо увагу на ще одній дидактичній умові, яка передбачає, що структурно кожна навчальна дисципліна розбивається на взаємопов'язані з попередньою і наступною частини (їх деколи називають модулями).

У свою чергу, матеріал кожної частини можна поділити на окремі структурні навчальні елементи, які охоплюють різні аспекти програмного матеріалу. Для кожного елемента, і в його межах, визначається мета вивчення

та надаються відповідні методичні рекомендації щодо застосування знань на практиці. Організаційно кожна частина є відносно самостійною й автономною складовою навчального матеріалу, вивчення якої розпочинається з оглядово-установчого заняття і закінчується одним із видів проміжного контролю.

Під час вивчення предмета курсант (студент) сам обирає доступний йому рівень запропонованих індивідуальних завдань, темп виконання відповідно до своїх навчальних можливостей. Він повинен також знати вимоги до змісту кожного навчального елемента на конкретному рівні.

Виконання індивідуального навчального завдання найвищого рівня складності передбачає опрацювання не лише додаткової літератури, але і написання творчої роботи, реферату, резюме-роздуму, підготовки презентації тощо.

Перевагою цієї технології навчання над традиційними є також те, що зміст модуля курсант (студент) має право здати достроково за домовленістю з викладачем, а вільний час використати для вивчення іншого матеріалу.

Контроль знань та сформованих компетентностей здійснюється в одній з таких форм: тестова перевірка знань; усне або письмове опитування під час семінарського (практичного) заняття; захист результатів навчальної або виробничої практики (стажування); написання рефератів; підготовка курсових робіт тощо. Результати кожного виду контролю знань виражаються певною кількістю балів – залежно від значущості навчального матеріалу, його складності, особливостей виду контролю. Загальна рейтингова оцінка визначається як сума показників успішності (балів), отриманих під час різних видів контролю, що передбачені програмою дисципліни.

Водночас кредитна трансферно-накопичувальна система організації навчального процесу створює викладачам низку проблем, які вони мають вирішити.

Зокрема, ця система навчання вимагає від викладачів значних затрат часу на розроблення структури та методики застосування технології, перевірку виконання індивідуальних завдань, створення різних рівнів складності знань, умінь та навичок. Кожен викладач під час розробки системи нарахування балів використовує власну систему оцінювання, що ускладнює орієнтацію курсантів (студентів) щодо отриманих на занятті балів.

Таким чином, підбиваючи підсумок викладеному вище, можна стверджувати, що в умовах кредитної трансферно-накопичувальної системи організації навчального процесу зменшується частка прямого, наперед заданого інформування та передачі готових знань від викладача до курсантів (студентів), при цьому суттєво збільшується час і роль самостійної науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти, що сприяє виконанню завдань, окреслених раніше.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 04.04.2019).

2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 04.04.2019).

3. Дрижак В. В. Особливості впровадження кредитної трансферно-накопичувальної системи у відомчому вищому навчальному закладі зі специфічними умовами навчання. *Актуальні проблеми освіти, науки та галузевого законодавства у світлі вимог Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки*: матеріали міжнар. заочної наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 30 черв. 2017 р.). Чернігів: Десна Поліграф, 2017. С. 24–26.

Кіжун О. П.,

аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та
кримінології Академії ДПтС

ІСТОРИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ У СФЕРІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ВІЙСЬКОВИЙ ЗЛОЧИН ШЛЯХОМ ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ ЧИ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

В умовах проведення операції об'єднаних сил (раніше антитерористична операція) на Сході країни та зростаючим обсягом завдань, які ставляться керівництвом держави перед військовослужбовцями, виникла потреба впровадити зміни до законодавства щодо кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військовий злочин). Кримінальний кодекс України (далі – КК) містить низку статей, які передбачають відповідальність за злочинні діяння або бездіяльність військовою службовою особою.

Складність розмежування військових злочинів від суміжних злочинів виникає під час вирішення питань кримінальної відповідальності за скоєння злочинів проти військової служби другої групи. Норми, що передбачають відповідальність за ці злочини, знаходяться у відносинах конкуренції спеціальних і загальних норм. Застосовуватися в таких випадках повинні спеціальні норми, тобто ті, що передбачають відповідальність за військові злочини. Норми про військові злочини в деяких країнах традиційно виокремлюються (виокремлювалися) як автономне (окреме) законодавство: у дореволюційній Росії – Військовий статут про покарання, у колишньому СРСР – Закон про кримінальну відповідальність за військові злочини, у США – Єдиний кодекс військової юстиції США, у Великобританії – Акт про армії, у Німеччині – Закон про військові злочини і т. ін.

За довгу історію розвитку кримінального законодавства України, що стосується як Кримінального кодексу 1960 року, так і КК України 2001 року «військові злочини» зазнали відповідних змін як за змістом складів злочинів, так і за розміщенням у розділах Особливої частини кримінального законодавства.

Поняття військового злочину ґрунтується на визначенні в КК загального поняття злочину, сформульованого в ч. 1 ст. 11 КК («Злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину»), і є похідним від нього. Крім того, воно має ще й низку специфічних ознак, що випливають із змісту ст. 401 КК. Цими ознаками є: 1) відокремлений і відносно самостійний об'єкт цих злочинів (родовий об'єкт) – встановлений законодавством України порядок несення або проходження військової служби; 2) спеціальний суб'єкт злочину – військовослужбовець, а також військовозобов'язаний під час проходження

навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів; 3) так звана «військова протиправність» – визнання діяння злочинним тільки в тому разі, коли воно безпосередньо передбачене відповідною статтею розділу XIX Особливої частини КК і одночасно пов'язане з порушенням норм законодавства, що регулює порядок несення військової служби або правил співжиття у військових колективах.

Для детальнішого аналізу історичного становлення та розвитку правових аспектів у сфері відповідальності осіб, які вчинили військовий злочин шляхом перевищення влади чи своїх службових повноважень було проаналізовано у старій редакції КК статті 254 «Зловживання військової посадової особи владою чи посадовим становищем».

Провівши паралель із статтею КК України 1960 року і статтею КК України 2015 року, яка внесена до нової редакції відповідно Закону України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень» від 7 квітня 2015 року № 290-VIII КК України статтею № 426 – 1, і зазначає перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень у різних її формах, було внесено такі зміни:

1) замінено поняття «Зловживання військової посадової особи владою чи посадовим становищем» на «Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень», що в свою чергу розширило понятійний апарат цього злочину;

2) розширено класифікацію діянь військовою службовою особою за які може понести кримінальну відповідальність;

3) здійснено уточнення виду покарання, а саме зазначення мінімального та максимального терміну позбавлення волі.

Проаналізувавши історію розвитку та становлення правової складової діяльності військової службової особи в аспекті кримінальної відповідальності, можна стверджувати, що наявна тенденція до розширення диспозиції та санкції, що в свою чергу характеризує вдаль еволюцію КК за допомогою професійної юридичної редакції, яка розширила поняття кримінальної відповідальності за перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 07 листопада 2018 року: Київ: Алерта, 2018. 208 с.

2. Дисциплінарний статут Збройних Сил України : затв. законом України від 24.03.1999 р. № 551-XIV. Київ: Атіка, 2006. 432 с.

3. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: затв. законом України від 24.03.1999 р. № 548-XIV. Київ: Атіка, 2006. 432 с.

4. Александров В. М. Військова служба як особливий вид державної служби в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2008. С. 134–135.

5. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): навч. посіб. / за ред. М. І. Панова. Харків: Право, 2011. 184 с.

6. Кримінальна відповідальність та форми її реалізації: підручник / за ред. професора О. В. Козаченка. Миколаїв: Іліон, 2015. 142 с.

Косач В. О.,

студент заочної форми навчання 6 курсу факультету заочного, контрактного навчання та підвищення кваліфікації працівників Академії ДПтС;

Царюк С. В.,

кандидат юридичних наук, начальник юридичного факультету Академії ДПтС

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ТЕРОРИСТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Тероризм здавна супроводжує розвиток цивілізації, однак за останні кілька десятиліть у світі кількість злочинів терористичного характеру стрімко збільшилась. Тероризм – одне з найскладніших і найнебезпечніших явищ політичного життя як минулого, так і сьогодення. Нині він набирає надто загрозливого характеру і глобального масштабу. Результат жахливий – масова загибель людей, величезні матеріальні втрати, нівелювання духовних цінностей і, що найгірше, створення атмосфери жаху, взаємної недовіри, злоби і ненависті в суспільстві й державі.

На сучасному етапі тероризм характеризується такими ознаками:

1. Зрощуванням з організованою злочинністю.
2. Інтернаціоналізацією терористичних організацій.
3. Трансформацією у своєрідну «індустрію».

Терористичні організації широко використовують нові можливості, які надає їм сучасна техніка. Внаслідок цього сфера кримінальної діяльності не тільки зростає, а й стає прибутковішою. Така тривожна тенденція буде загострюватись і далі, у першу чергу, завдяки розвитку новітніх технологій (зокрема, в галузі телекомунікацій, комп'ютерних мереж тощо), постійному зростанню міжнародної комерційної та економічної діяльності, транспортних перевезень і туризму. Збільшення випадків тероризму останніми роками призвело до того, що його вплив став помітний у країнах, які раніше ніколи з цим не стикалися [1, с. 46].

Поява та відтворення тероризму зумовлено сукупністю об'єктивних та суб'єктивних обставин та причин, не завжди однакових та не однаково значущих у різних регіонах та країнах. Охарактеризуємо основні детермінанти тероризму.

Першою передумовою тероризму є соціальні й не тільки, кризові процеси, що характерні для сучасного розвитку суспільства в окремо взятих країнах.

Другою передумовою є вияви, пов'язані з революційними процесами сучасної епохи та національно-визвольними рухами. Ця група факторів

органічно пов'язана з попередньою, оскільки є зворотною стороною кризи політичної та соціальної систем.

Третя група передумов розвитку тероризму в сучасному світі пов'язана із зацікавленістю правлячої еліти в різних формах тероризму як засобу досягнення політичної мети у зовнішній та внутрішній політиці, адже загальновідомо, що тероризм – зручний інструмент політичної боротьби. Він є непрямим, потенційно високоефективним способом дестабілізації та послаблення ворожої держави.

Можемо стверджувати, що у терориста (або групи) виникає «особливий» тип правосвідомості, який передбачає визнання тільки власних прав і нехтування правами інших. Правосвідомість терориста сконцентрована не на правових, а на деструктивних методах вирішення суперечностей. Як зазначає український дослідник В. Остроухов: «Тероризму, як специфічному різновиду соціальної дії насильства, передує суттєва трансформація моральносвітоглядних чинників суспільної та індивідуальної свідомості. Сутність цієї трансформації виявляється в необґрунтованому розширеному уявленні про застосування насильства з боку влади, у зміні світогляду, за яким відбувається поділ людей на «своїх» і «чужих», а також в обґрунтуванні фізичного знищення супротивників, примітивізації суспільних відносин, можливості порушення правових норм і в занедбанні загальнолюдської моралі, месіанських претензіях лідерів окремих суспільних груп» [2, с. 20].

Особливої уваги заслуговують і психологічні детермінанти проблеми тероризму. Їх аналіз необхідний для пояснення не тільки конкретного терористичного акту і його причин, але і всього явища тероризму в цілому.

Проблема тероризму набуває особливої гостроти в період соціальних конфліктів, які є провокуючим чинником терористичної поведінки. У свою чергу причиною виникнення конфліктних ситуацій є перехідний період, корінна зміна соціально-політичного й економічного облаштування суспільства. Конфлікти відрізняються тривалістю, мірою гостроти суперечностей, методами дозволу. «Розрізняються соціальні конфлікти, що мають політичні, економічні, національні, релігійні корені. Терорист використовує будь-яку форму конфлікту, оскільки вона створює сприятливі умови для досягнення ним своїх цілей шляхом скоєння злочинів» [3, с. 32].

Знання психології тероризму дозволяє зрозуміти: 1) від кого можна чекати відповідних дій; 2) ким є терорист як особистість; 3) як попередити і розслідувати злочини, пов'язані з терором; 4) як притягувати до відповідальності винних.

Таким чином, корені тероризму лежать не стільки у психології, стільки у політичних, економічних та інших соціальних відносинах. Терористичною діяльністю люди займаються не тому, що мають психологічні відхилення (хоча вони і мають місце). Найважливішими причинами є політичні, територіальні, ідеологічні, релігійні. Поглиблення соціальної, економічної, духовної і політичної кризи, ослаблення правопорядку привели до виникнення нових суперечностей, для вирішення яких окремі особистості та організації все частіше звертаються до насилля.

Список використаних джерел

1. Севдималиев Р. М. Международный терроризм и политико-правовые проблемы борьбы с ним: монография. Баку: Indigo, 2011. 504 с.
2. Остроухов В. В. Філософські проблеми дослідження насильства і терору. Київ: Укр. центр духовної культури, 2000. С. 20.
3. Ляхов Е. Г. Политика терроризма – политика насилия и агрессии: монография. Москва: Междунар. отношения, 1984. 184 с.

Курова А. А.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри права
та методики викладання
правознавства Навчально-
наукового інституту історії та
філософії СумДПУ
імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ЗАМІСНОЇ ПІДТРИМУВАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Серед актуальних проблем, що постають перед світовим співтовариством, слід виділити проблеми наркоманії як суспільно небезпечного явища та особливо небезпечної хвороби, взаємозв'язок наркоманії і злочинності, в тому числі з її організованими формами, пов'язані з цим питання кримінально-правових засобів впливу на наркозалежних осіб, які вчинили злочини, передбачені чинним Кримінальним кодексом України (далі – КК).

Як зазначено у статті 3 Конституції України, «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Частина 1 статті 27 Конституції проголошує, що захист життя людини є обов'язком держави. Стаття 49 Конституції закріплює право кожного на охорону здоров'я та медичну допомогу. На жаль, як свідчать дані досліджень, моніторингових звітів національних та міжнародних правозахисних організацій, доповідей Омбудсмана України, право наркозалежних осіб на медичну допомогу досить часто порушується працівниками правоохоронних органів, що своєю чергою призводить і до випадків порушення права на життя. Порушення права наркозалежних осіб на медичну допомогу в діяльності правоохоронних органів насамперед полягає у невжитті заходів щодо зняття або ж запобігання абстинентному синдрому та незабезпеченні безперервності замісної підтримувальної терапії у разі їх затримання чи тримання в місцях несвободи. У цьому контексті важливо зазначити, що відповідно до практики Європейського суду з прав людини позбавлення затриманих осіб права на доступ до медичної допомоги розглядається не інакше як катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження. Для наркозалежних осіб своєчасне надання медичної допомоги є надзвичайно актуальним, зокрема у частині зняття або запобігання абстинентного синдрому, який пов'язаний із надзвичайно сильними фізичними та моральними стражданнями, що своєю чергою може розглядатися не інакше як катування [2, с. 25].

Загальні питання запровадження ЗПТ як методу лікування наркозалежності розглядалися в публікаціях таких фахівців, як С. В. Дворяк, Г. О. Приб, В. В. Шаповалов, В. В. Штенгелов, а також представників неурядових (у тому числі й міжнародних) організацій, зокрема,

О. Р. Гатіятулліна, С. Є. Дмитрієва, О. С. Загребельного, А. Ухтенгагена, Е. Субати та ін.

Переважна більшість хворих прагнуть позбутися залежності від наркотиків, але це у них не виходить. Для такої групи осіб й була впроваджена замісна підтримувальна терапія за допомогою препаратів метадону та бупренорфіну. Під цією терапією (її ще називають метадонова терапія) розуміють вид лікування хронічної опіоїдної залежності, що застосовується для профілактики ВІЛ-інфекції, гепатитів В і С серед споживачів ін'єкційних наркотиків [3, с. 110].

Численні дослідження демонструють, що застосування замісної підтримувальної терапії в місцях позбавлення волі (її розпочинання або продовження) приносить значну користь, знижуючи потяг до наркотиків, ризиковану поведінку та кількість порушень режиму. Водночас це знижує ризик зараження на ВІЛ-інфекцію та гепатити під час вживання наркотиків ін'єкційним шляхом. Тобто, як правильно зауважують К. А. Автухов та А. В. Байлов, замісна підтримувальна терапія в чистому вигляді є програмою зменшення шкоди. До речі, на 1 січня 2016 р. у місцях позбавлення волі на підконтрольній Україні території утримувалися 69 997 осіб. Із них 4 145 осіб ВІЛ-інфіковані, що становить майже 6 % від усього контингенту, що утримуються в місцях позбавлення волі. Представники правозахисних організацій вважають, що ненадання медичної допомоги затриманим та особам, які перебувають під вартою та які вживають наркотики і мають залежність від них, є одним зі специфічних випадків порушення права особи на охорону здоров'я. Для осіб, які є пацієнтами замісної підтримувальної терапії, це порушення полягає у перериванні цієї терапії. У результаті люди відчувають тяжкі фізичні і психологічні страждання через неможливість продовження лікування. Тому недаремно відповідно до Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014–2018 роки поставлено завдання охопити споживачів ін'єкційних наркотиків у місцях позбавлення волі програмами замісної терапії [4, с. 58].

Застосування метадону (та бупренорфіну) як лікарського засобу для лікування опіоїдної залежності дозволяється міжнародним законодавством із контролю за наркотиками. Так, статті 4 (с), 30 і 38 Єдиної конвенції ООН про наркотичні засоби (1961), до якої 27 вересня 2001 р. приєдналася й Україна, дозволяють використання та зберігання метадону в медичних цілях. Згідно з п. б) ст. 38 Протоколу про поправки до Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 р. (1972 р.) у тих випадках, коли особи, що зловживають наркотичними засобами, вчиняють злочини, Сторони можуть передбачити, щоб заміна засудження або покарання, або на додаток до покарання стосовно таких осіб застосовувалися відповідно до пункту 1 статті 38 заходи, спрямовані на їх лікування, виховання, нагляд за ними після закінчення ними лікування, відновлення їх працездатності і повернення їх до суспільства. Міжнародний комітет з контролю за наркотиками ще у 2003 р. визнав, що ЗПТ не є якимось порушенням положень Конвенції, незалежно від того, яка речовина може застосовуватися в такому лікуванні. Цей метод лікування рекомендований

ЕКОСОР ООН (Економічною та соціальною радою ООН), ЮНЕЙДС, ВООЗ, Комісією ООН з наркотичних засобів, Управлінням ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) для лікування наркоманії та профілактики ВІЛ-інфекції серед споживачів опіїдних наркотиків як науково обґрунтований та ефективний засіб. Метадон та бупренорфін включені до Модельного списку життєво важливих лікарських засобів ВООЗ з 2007 року. Крім того, існують й інші міжнародні нормативні акти, резолюції та висновки авторитетних органів ООН, які рекомендують впровадження ЗПТ агоністами опіатів у тих країнах, де є проблема нелегального споживання опіїдів (International Harm Reduction Association, Human Rights Watch, 2009; Політична декларація та план дій міжнародного співробітництва з інтегрованої й збалансованої глобальної стратегії з протидії проблемі наркотиків; Керівництво з фармакологічного лікування опіїдної залежності в поєднанні з психосоціальною підтримкою ВООЗ тощо). Доволі значна кількість країн нині «узаконили» ЗПТ як засіб зниження загрози наслідків ін'єкційного введення наркотиків, у тому числі й у місцях несвободи, не проявляючи при цьому значної ініціативи та особливого бажання. Нині ЗПТ у різних формах та обсягах надається в місцях несвободи Албанії, Австралії, Канади, Вірменії, Болгарії, Чехії, Естонії, Угорщині, Грузії, Киргизстані, Македонії, Молдові, Чорногорії, Республіки Польща, Румунії, Сербії, Словенії, Данії, Франції, Німеччині, Іспанії, Ірландії, Люксембурзі, Португалії, Великій Британії та деяких інших країн. Практика свідчить, що більше третини проблемних споживачів опіатів ЄС перебувають нині на ЗПТ. Метадон залишається найпоширенішим у практиці засобом, проте зростає й використання бупренорфіну, що раніше застосовувався фактично лише у Франції. На сьогодні ЗПТ є доступною у багатьох країнах Південно-Східної Азії, таких як Індія, Іран, Китай, Таїланд тощо [5, с. 176].

На підставі викладеного можна зробити висновок, що у країнах, де запроваджено ЗПТ у місцях несвободи, а саме процедура її надання встановлюється на рівні відомчих нормативних актах або міжвідомчих угод та розуміється як частина системи надання медичної допомоги. Законодавство обмежується лише посиланням на застосування загальних принципів лікування осіб, які перебувають у таких закладах, а також визнанням можливості застосування певних видів наркотичних засобів як лікувальних.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 23.07.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141
2. Дотримання прав вразливих груп населення (наркозалежні та працівники комерційного сексу) у діяльності правоохоронних органів : аналіт. звіт за результатами дослідження / Ю. Белоусов та ін. Київ: Паливода А.В., 2016. 96 с.
3. Батиргарєєва В. С. Проблемні питання запровадження замісної підтримувальної терапії у місцях позбавлення волі. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2017. № 1 (1). С. 107–117.

4. Батиргарєєва В. С. Щодо можливості запровадження замісної підтримувальної терапії у місцях позбавлення волі. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2016. № 32. С. 50–68.

5. Автухов К. А., Байлов А. В. Замісна підтримуюча терапія в місцях несвободи: міжнародний досвід. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2 (13). С. 173–183.

Курочка Ю. М.,
слухач факультету заочного,
контрактного навчання та
підвищення кваліфікації
Академії ДПтС;

Іваньков І. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного,
цивільного та господарського
права і процесу Академії ДПтС

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ ЗАСУДЖЕНИХ У ВИПРАВНО-ТРУДОВИХ КОЛОНІЯХ ТА ВИПРАВНО-ТРУДОВИХ ТАБОРАХ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1945–1969 РР.)

30-і роки ХХ століття у сфері каральної політики держави характеризувались подальшою розробкою правових засад використання праці засуджених під час виконання покарання у вигляді позбавлення волі.

В умовах таборів засуджених, з урахуванням стану їх здоров'я, спеціальності та умов режиму, широко використовували на загальних роботах, на роботах в установах, на підприємствах, промислах, в адміністративно-господарському управлінні таборами. Норми оплати та охорони праці засуджених встановлювало Об'єднане державне політичне управління (ОДПУ) за погодженням з Наркоматом праці СРСР. Чинне законодавство передбачало використання праці засуджених переважно на підприємствах індустріального типу, а також у сільському господарстві. Характерним є той факт, що засуджені отримували весь заробіток без будь-яких відрахувань, причому 75 % заробітку надходило в повне їх розпорядження, а інша частина виплачувалася їм під час звільнення. Норми виробітку, встановлені для засуджених, відповідали нормам виробітку, що діють на підприємствах інших державних органів [1, с. 52].

Характер виконуваної в таборах і колоніях праці та її результати були основним критерієм для встановлення нормування продовольчого пайка, який було поділено на чотири категорії: основна, трудова, посилена, штрафна.

У виправно-трудовах установах, підвідомчих НКЮ УРСР, за особливо високі показники продуктивності праці з урахуванням суспільно корисної ініціативи та участі в політико-виховній роботі із засудженими застосовувались такі заходи заохочення: публічне схвалення із занесенням до особової справи та доведенням до відома всіх засуджених, які утримувались у колонії; надання побачень понад встановлену норму; поліпшення харчування; преміювання грошима або речами [2, с. 41].

Таким чином, законом було визначено основне призначення виправно-трудовах таборів – використання робочої сили засуджених для вирішення великих народногосподарських завдань. Необхідно зазначити, що перетворивши табори на джерело практично безкоштовної та постійно

відновлювальної робочої сили сталінський режим успішно вирішував багато проблем створення матеріально-технічної бази, розвитку інфраструктури, засвоєння північних та східних регіонів країни. Саме з урахуванням забезпечення цих завдань проводилась робота щодо формування таборів.

Побудовану систему виправно-трудова таборів відрізняли значні організаційні неузгодженості, невлаштованість побуту засуджених, слабе кадрове забезпечення сфери виробництва, низький рівень професійної підготовки робітників, а у більшості випадків – відсутність необхідних фахівців.

Переважна більшість посад керівного виробничого персоналу, починаючи від відділів управлінь і закінчуючи завгоспами ділянок, обіймали засуджені [3, с. 248].

Використання засуджених на посадах керівного складу, на перший погляд, давало підставу говорити про елементи самоврядування в діяльності таборів та їх позитивний вплив на організацію пенітенціарного процесу. Однак такий висновок вважається помилковим. «Самоврядування» засуджених на практиці виливалося в необмежену сваволю організованих злочинних груп і кланів над основною масою працюючих засуджених. З цієї причини повсюдно допускалися зловживання в частині організації та оплати праці засуджених. В окремих випадках на утримання бригадирів і десятників з працюючих засуджених утримувалося до 8 % їх заробітної плати [4, с. 17].

Важка фізична праця засуджених далеко не завжди була ефективною. Окремі види виробництв, з огляду на їх трудомісткість, не давали тієї віддачі, на яку розраховували керівники будівництва. Тому вирішення цієї проблеми вони вбачали в необхідності пов'язати збільшення оплати працівникам воєнізованої охорони з результатами праці засуджених. Введення подібного порядку, який встановлював пряму залежність матеріальної винагороди охорони від результатів праці засуджених у місцях позбавлення волі системи ГУЛАГу, важко позначилося на становищі засуджених. На цьому ґрунті помножилися різні зловживання з боку охорони. Збільшення продуктивності праці «вибивалось» у буквальному сенсі цього слова [5].

У період Великої Вітчизняної війни весь народногосподарський комплекс країни був переведений на режим роботи воєнного часу. Виробничо-господарська діяльність ГУЛАГу також була підпорядкована інтересам оборони. Дослідники діяльності ГУЛАГу в період війни 1941–1945 рр. Л. Івашов, О. Ємелін зазначали, що на НКВС рішенням Державного Комітету Оборони було покладено обов'язок забезпечити 640 підприємств і будівельних об'єктів робочою силою засуджених. На базі цих підприємств пропонувалося організувати 380 виправно-трудова колоній із загальною чисельністю засуджених до 225 тисяч осіб. На ГУЛАГ також покладалось виробництво сільськогосподарської продукції та інших продуктів харчування. Загальна площа орної землі сільськогосподарських підприємств ГУЛАГу становила в роки війни 440 тисяч гектарів [6, с. 42–43].

У перші повоєнні роки однією з найбільш складних проблем для виправно-трудова установ УРСР продовжувала залишатися проблема

подальшого зміцнення та розширення матеріально-технічної бази, працевлаштування засуджених. Хоча найбільші можливості для забезпечення засуджених роботою давали контрагентські будівельні і сільськогосподарські колонії, керівництво УВТК МВС УРСР переважно розвивало контрагентські колонії як найбільш перспективні з урахуванням масштабів будівництва, розгорнутого у країні. Співвідношення контрагентських та сільськогосподарських колоній у післявоєнні роки характеризувалося такими цифрами. На 1 січня 1946 р. в УРСР перші становили в загальній кількості місць позбавлення волі з виробничим профілем 41,5 %, а другі – 31,7 %, то до 1 січня 1949 р. при деякому загальному збільшенні кількості виправно-трудова установ в республіці обсяг контрагентських підрозділів (колоній, таборів і окремих табірних пунктів) становив уже 73 %, а питома вага сільськогосподарських колоній знизилась приблизно до 11 % [2, с. 64-65].

Таким чином, підхід до організації трудового використання засуджених та їх праці в повоєнні часи не був змінений у принципі. Вирішення цієї найважливішої проблеми було перекладено на плечі місцевих органів, що виконували покарання у вигляді позбавлення волі, які, у силу своєї прихильності до сталих традицій ГУЛАГу, не були спроможними самостійно впоратися з цим важким тягарем. Виправно-трудова система в частині організації праці засуджених вступила у 60-і роки ХХ століття як правонаступник ГУЛАГу, його яскравого виразника.

Список використаних джерел

1. Уголовно-исполнительное право России: учебник для юридических вузов и факультетов / под ред. А. И. Зубкова. Москва: ИНФРА М–НОРМА, 1997. 614 с.
2. Фролов Ю. А. Организационно-правовые преобразования системы учреждений и органов, исполняющих наказание, в Украинской ССР. Киев: Изд-во КВШ МВД СССР, 1984. 100 с.
3. Детков М. Г. Тюрьмы, лагеря и колонии России. Москва: Вердикт-ІМ, 1999. 448 с.
4. Портной Н. Б. Труд заключенных в исправительно-трудова лагерях СССР: организация и правовое регулирование: 1929-1956 гг.: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Владимир, 2008. 24 с.
5. Доклад заместителя начальника ГУЛАГа Лепилова на имя Берии, Круглова, Чернышова и Кобулова о работе ГУЛАГа. Март 1940 г. URL: <http://han.gorod.tomsk.ru/index-1290666455.php> (дата звернення: 14.10.2018).
6. Ивашов Л., Емелин А. ГУЛАГ в годы Великой Отечественной войны. *Военно-исторический журнал*. 1991. № 1. С. 14–24.

Куц В. В.,
слухач 461 навчальної групи
Академії ДПтС;
Кисельова М. С.,
начальник навчального відділу
Академії ДПтС

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЗАКРИТОГО ТИПУ З МЕТОЮ ВИКОНАННЯ ВИМОГ РЕЖИМУ ВИКОНАННЯ ТА ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

У спеціальній літературі визначається, що охорона – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ізоляції засуджених і недопущення вчинення ними втеч та інших злочинів; запобігання проникненню на територію установ сторонніх осіб та заборонених для використання засудженими предметів; забезпечення зберігання матеріальних цінностей установ виконання покарань. Охорону осіб, позбавлених волі, здійснює відділ охорони установи виконання покарань, основними функціями якого є: охорона й оборона об'єктів кримінально-виконавчої установи; здійснення пропускового режиму на об'єктах, які перебувають під охороною; конвоювання засуджених із колонії на виробничі об'єкти й назад, охорона їх під час виконання робіт; зустрічне конвоювання за автомобільними маршрутами, а також екстрене конвоювання [1, с. 5].

Для охорони установ та інших об'єктів ДКВС призначаються озброєні варти. Як правило, охорону об'єктів здійснюють чатові методом стеження зі спостережних вишок або інших місць несення служби.

Одним із основних напрямів службової діяльності відділів охорони завжди було і залишається завдання забезпечення пропускового режиму на об'єктах, що охороняються, проведення заходів щодо його покращення та недопущення проникнення до установ виконання покарань заборонених для використання засудженими предметів. Із цією метою установи виконання покарань обладнуються контрольно-пропускними пунктами для проходження людей і окремо для автомобільного та залізничного транспорту. Для забезпечення пропускового режиму території виправних колоній обладнуються відповідними інженерними засобами, а на контрольно-пропускних пунктах застосовуються технічні засоби виявлення та спеціальні службові собаки з метою виявлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів [2, с. 12].

Також однією з основних функцій відділів охорони є переміщення засуджених зустрічними, плановими автомобільними, наскрізними та екстремими вартами. Переміщення засуджених під вартою — це перевезення засуджених до позбавлення волі спеціальним транспортом або супроводження їх пішки до місць відбування покарань (або для проведення судових дій), виконання сільськогосподарських та інших видів робіт, надання засудженим

медичної допомоги. З цією метою виправні колонії забезпечуються спеціальними автомобілями, обладнаними необхідними інженерними та технічними засобами, придатними для перевезення засуджених [3, с.13].

Головною метою вжиття таких заходів застороги є запобігання та припинення втеч засуджених з-під охорони. Втечі засуджених з-під варти є одними з найнебезпечніших злочинів в установах виконання покарань і становлять велику небезпеку для суспільства. Ця небезпека полягає в тому, що засуджені, які вчинили втечу, як правило, продовжують вчиняти нові злочини, залучаючи до них нових морально нестійких громадян[4 с. 7].

Перешкоджати вчиненню засудженими втеч з-під варти призначені не тільки озброєні чатові на постах, а ще й технічні засоби охорони і виявлення, противтечові загрози, засоби теле- і відеоспостереження, що відповідним чином обладнані вздовж усього периметра кожної виправної установи. Згадані засоби призначені не тільки для запобігання втеч засуджених з-під охорони, але й для припинення доставки на територію об'єктів, що охороняються, заборонених для використання засудженими предметів. Крім цього, з метою посилення охорони виправних колоній, розшуку та затримання злочинців, які вчинили втечу з-під варти, виявлення осіб, які сховалися на об'єктах, що охороняються, або у вантажах, та огляду автомобільного, залізничного транспорту, об'єктів використовуються спеціально підготовлені службові собаки.

Ефективна охорона означає виключення: вчинення втеч та інших злочинів, проникнення на територію установ сторонніх осіб та заборонених для використання засудженими предметів, а також втрати матеріальних цінностей установ виконання покарань. Необхідно також зауважити, що необхідною умовою для визнання ізоляції, нагляду та охорони реалізованими ефективно, є досягнення цього за рахунок засобів і в порядку, визначених у законодавстві та інших нормативно-правових актах.

Правові підстави щодо застосування зброї та спеціальних засобів під час несення служби з охорони об'єктів кримінально-виконавчої системи.

У ст. 18 Закону України «Про попереднє ув'язнення» передбачається, що адміністрація місця попереднього ув'язнення має право застосовувати до осіб, взятих під варту, заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених цим Законом.

У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на адміністрацію місця попереднього ув'язнення обов'язків, і мають зводитися до завдання якнайменшої шкоди здоров'ю правопорушників. У разі необхідності адміністрація місця попереднього ув'язнення зобов'язана негайно подати допомогу потерпілим.

Працівники місця попереднього ув'язнення мають право застосовувати заходи фізичного впливу і спеціальні засоби, в тому числі прийоми рукопашного бою, наручники, гумові палиці, гамівні сорочки, сльозоточиві речовини, світлозвукові пристрої відволікаючої дії, водомети, бронемашини та інші технічні засоби, а також використовувати службових собак для

припинення фізичного опору, насильницьких дій, безчинства, подолання протидії законним вимогам адміністрації, якщо інші способи не забезпечили виконання покладених на неї обов'язків.

У ст. 106 КВК України також визначені підстави застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї. Зокрема, до осіб, позбавлених волі, якщо вони чинять фізичний опір персоналу колонії, злісно не виконують його законні вимоги, виявляють буйство, беруть участь у масових заворушеннях, захваті заручників або чинять інші насильницькі дії, у разі втечі з-під варти з метою припинення вказаних протиправних дій, а також запобігання заподіяння цими особами шкоди оточенню або самим собі застосовуються фізична сила, спеціальні засоби, гамівна сорочка та зброя.

Застосуванню заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї має передувати запобігання про намір використання вказаних заходів і засобів, якщо дозволяють обставини. Без запобігання вказані заходи, засоби і зброя можуть застосовуватися, якщо виникла безпосередня загроза життю або здоров'ю персоналу колонії чи інших осіб. Законодавство передбачає й певні обмеження цього права. Так, до засуджених неповнолітніх і жінок гамівна сорочка не застосовується. Забороняється застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і зброю до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та неповнолітніх, крім випадків вчинення ними групового або збройного нападу, який загрожує життю і здоров'ю персоналу колонії чи інших осіб, або збройного опору.

Використання фізичної сили, спеціальних засобів і зброї допускається також в інших випадках, передбачених законами України «Про Національну поліцію» і «Про Національну гвардію України».

Список використаних джерел

1. Ільтяй М. П. Службова книжка молодшого інспектора відділу охорони виправної колонії. Київ: ДДУПВП, 2004. 74 с.

2. Яремчук Ю. В. Методичні рекомендації щодо проведення оглядів персоналу та громадян, які перебувають на території установ виконання покарань їх речей та одягу, приміщень, території житлових та виробничих зон, а також посилок (передач) і бандеролей що надійшли на адресу засудженого. Київ: ДДУПВП, 2010. 30 с.

3. Пташинський О. Б. Основні питання діяльності кримінально-виконавчої системи. Частина 5. Київ: МП Леся, 2007 С. 115.

4. Кислов О. І. Методичні рекомендації щодо проведення обшуків засуджених та приміщень, оглядів території житлової та виробничої зон кримінально-виконавчих установ, огляду особистих речей засуджених, а також посилок, передач та бандеролей, що надійшли на їх адресу. Київ: ДДУПВП, 2008. 23 с.

Кучма К. О.,

студентка 461 навчальної групи
факультету заочного, контрактного
навчання та підвищення
кваліфікації працівників
Академії ДПтС

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасна українська система пенсійного забезпечення на засадах солідарності поколінь певним чином узгоджувалася з командно-адміністративною системою. З метою запобігання бідності за ринкових умов запроваджується трирівнева страхова пенсійна система, де закладено основні демократичні принципи (ст. 7 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування») [1].

Перший рівень цієї системи – солідарний, який діє на теперішній час та з якого забезпечується виплата пенсій понад 11,8 млн пенсіонерів (станом на 1 січня 2018 року) та майже 12 млн. пенсіонерів станом на 1 січня 2019 року [3].

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Передбачалося, що вона запрацює з 2012 року, проте так і не була введена. На сьогодні з'явилася інформація, що запровадження накопичувальної пенсійної системи перенесли на 1 січня 2020 року.

Третій рівень пенсійної системи – недержавний (функціонує з 2004 року).

Нами було проведено порівняльний аналіз бюджетів Пенсійного фонду України у 2015-2017 роках, зокрема структури видатків та доходів. У 2017 році зафіксовано найвищий рівень видатків за весь проаналізований період.

У видатковій частині бюджету ПФУ за 2017 рік суттєвих змін зазнала стаття оплати праці, яка зросла у 1,5 рази порівняно з 2016 року, що пов'язано зі зростанням мінімальної заробітної плати. Темп росту доходів у бюджеті становив 15 % у 2017 році, в той час, як у 2016 році було характерне зниження порівняно з 2015 роком, пов'язане зі зниженням ставки ЄСВ.

У 2015-2017 роках спостерігається подальше зростання загальної заборгованості з платежів до Пенсійного фонду України (за двома типами платежів: заборгованість зі сплати ЄСВ та заборгованість з відшкодування пільгових пенсій). Однак, темпи росту заборгованості у 2017 році порівняно з темпами росту попередніх років сповільнилися.

У 2016 році вперше за 9 років не залучалася позика з єдиного казначейського рахунку та було зменшено суму непогашених позик (залучених від Державного бюджету України у попередні роки).

Тобто зменшення видатків Пенсійного фонду пов'язане з призупиненням виплат пенсіонерам з числа внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Загалом на пенсійні виплати пенсіонерам з числа ВПО у 2016 році спрямовано 11,5 млрд грн, що на 17,9 млрд грн менше порівняно з 2015 роком.

Разом у результаті проведених заходів щодо підтвердження правомірності пенсійних виплат особам з числа ВПО економія коштів Пенсійного фонду України становила 13,5 млрд грн [2] (Рішення Верховного Суду від 03 травня 2018 року № 805/402/18).

Для забезпечення стійкого розвитку економіки країни в умовах старіння населення темпи зростання ВВП повинні випереджати темпи зростання доходів працюючої частини населення, а останні повинні мати випереджувальний характер щодо рівня пенсійних виплат.

Сучасний рівень пенсійного забезпечення в нашій країні не забезпечує достатнього рівня життя для громадян пенсійного віку, відсутнє адекватне заміщення пенсією заробітку, втраченого громадянами у зв'язку зі старістю. Так, станом на 1 січня 2018 року на обліку в Пенсійному фонді України перебувало 11,8 млн пенсіонерів, що на 0,245 млн осіб менше порівняно з 1 січнем 2017 року [2]. Зменшення чисельності одержувачів пенсійних виплат пов'язано з призупиненням виплат пенсіонерам з числа внутрішньо переміщених осіб, які згідно з законодавством не звернулися за поновленням виплат на підконтрольній Україні території.

Аналіз системи пенсійного забезпечення в Україні дозволив визначити низку проблем:

- низький рівень пенсійного забезпечення;
- наявність значних переваг та пільг у пенсійному забезпеченні окремих категорій працівників при однаковому рівні відрахувань на пенсійне забезпечення;
- несвоєчасна сплата страхового збору (внесків) до пенсійного фонду України, що зумовило заборгованість з виплати пенсій. Наприклад, нагадаємо, у пенсійному фонді повідомили про проблеми з виплатами пенсій за липень 2018 року. Зокрема, там пояснювали ситуацію тимчасовим дефіцитом коштів на рахунку пенсійного фонду через те, що туди не було переказано доходів від сплати єдиного соціального внеску. Як зазначалося, на виплати пенсій у липні 2018 року необхідно було спрямувати 29,9 мільярдів гривень. Водночас той же час, Пенсійний фонд станом на 24 липня зміг виділити 24,9 мільярдів гривень. Відповідно, для сплати пенсій не вистачало близько 5 мільярдів гривень [3].

Основними проблемами діючої системи пенсійного забезпечення є проблеми соціального характеру, а саме те, що діюча солідарна система пенсійного забезпечення є соціально несправедливою — у першу чергу і найбільшою мірою стосовно найбідніших верств населення (наприклад, у судді заробітна плата на місяць складає 374 тис. грн, то середня заробітна плата працівників Укрзалізниці складає 9440 грн./міс., а вчителя загальноосвітньої школи 5500 грн./міс.) [3].

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із прийняттям Закону України «Про Національну поліцію»: Закон України від 23.12.2015 № 901-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 44.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій: Закон України від 03.10.2017 № 2148-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 40–41. Ст.383.

3. Офіційний веб-портал. Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення 15.02.2019).

Левчановський Д. Е.,
аспірант заочної форми навчання
Академії ДПтС

МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК ЯК ЕЛЕМЕНТ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ

На сьогоднішній день питання матеріальної відповідальності засуджених до позбавлення волі мало досліджуване вітчизняними вченими, але воно має місце в процесі виховного впливу на особу засудженого під час утримання під вартою та відбування покарання у виді позбавлення волі, особливо повинно сприяти виховному впливу на неповнолітнього на початку запобіжного заходу у виді тримання під вартою та на початку відбування покарання у вигляді засудження до позбавлення волі на певний строк.

І, як правило, «умисне знищення чи пошкодження майна» відповідно до статті 194 Кримінального кодексу України та має процесуальний зв'язок з вирішенням у судовому порядку, тому Кримінально-виконавчим кодексом України (далі КВК) передбачено повноваження начальника установи відповідно до статті 137 КВК «порядок стягнення матеріальних збитків, заподіяних засудженим до позбавлення волі», згідно з якою начальник установи виконання покарання має право накладати постанову про стягнення матеріальних збитків із засудженого, як правило, ця процедура потребує певну трудоемкість, а якщо за роки амортизації майна воно зовсім знецінилось, то в такому випадку важко стягнути матеріальні збитки із засудженого в цьому розрізі цього питання.

Початок виховного впливу на неповнолітнього засудженого повинен брати з початку обрання запобіжного заходу судом у виді тримання під вартою в слідчому ізоляторі (далі СІЗО). У цей момент особа не є засудженою, тому на неї поширюються норми права на загальних підставах згідно з чинним законодавством України, що може створити колізії під час розгляду справи в суді та подовжити термін утримання в СІЗО. Вагомий вплив має коло осіб, їх життєвий досвід, з якими разом перебуває неповнолітній. У зв'язку з тенденцією зазвичай неповнолітні особи стали на шлях протиправної поведінки під впливом досвідчених осіб у кримінальній діяльності або недостатній педагогічний вплив середовища, в якому виховується підліток. Тому кримінальна зараженість і тюремна романтика зазвичай відіграє фундамент у поведінці неповнолітнього на початку утримання в СІЗО.

Хотілося б виділити декілька причин протиправних дій неповнолітніх ув'язнених, зазвичай, це:

- небажання дотримуватись режиму встановленого в слідчому ізоляторі;
- невдоволення правочинам правоохоронних органів та судової влади;
- шантаж адміністрації установи для досягнення власної протиправної мети.

Враховуючи аналітичний звіт, що пропаганда засобами масової інформації насильницьких методів вирішення конфліктів, широка реклама алкоголю та тютюну приводить до того, що діти починають шукати пригод та самостверджуватися через асоціальну поведінку. І відсутність життєвого досвіду перешкоджає правильній оцінці ситуації, в якій опинився неповнолітній. І, як результат, вони вступають у конфлікт із законом [1]. Психоемоційну адаптацію підлітка під час утримання в СІЗО несе в собі виховний вплив, але на його особистість може бути заподіяно негативний вплив у силу недосконалості кримінально-виконавчої служби, може породити рецидивіста і тут взагалі вже про перевиховання не може бути й мови [2]. За рахунок тривалості перебування в СІЗО та тих факторів які впливають на його світогляд, безпосередньо ускладнюють процес адаптації на початку відбування покарання у виховній колонії, що може призвести до виплеску негативних емоцій через невдоволення та порушення зони комфорту, агресії шляхом пошкодження майна установи, що має на меті демонстративно-шантажувальний характер. Такий вияв поведінки не оцінюється як початок переформатування особистості підлітка, цей етап емоційної поведінки в місцях позбавлення волі потребує дослідження.

Момент накладення стягнення матеріальних збитків із заробітної плати засудженого постановою начальника установи має нести на меті примусовий характер, згідно з чинним законодавством «засуджені до позбавлення волі мають право працювати» (ст. 118 КВК), а засуджені, які мають заборгованість за виконавчими документами, «зобов'язані працювати в місцях і на роботах, які визначаються адміністрацією колонії, до погашення такої заборгованості» (ст. 118 КВК). Тому стягнення матеріальних збитків із засудженого не має примусовий характер, що могло б суттєво вплинути на виховний вплив. Але у зв'язку з невідшкодуванням матеріальних збитків протягом відбування покарання адміністрація змушена подавати позов до суду про стягнення матеріальних збитків з особи після звільнення з установи виконання покарання.

Отже, кримінально-виконавча служба потребує чітких змін у процесі реформування в розрізі захисту прав та безпеки як на початку тримання під вартою в СІЗО і до початку відбування покарання в установах виконання покарань. Недосконалість нормотворчої бази не дає змогу повною мірою здійснити один із методів впливу на неповнолітнього шляхом виховання розуміння відповідальності за власні проступки навіть в установах виконання покарань чи СІЗО.

Список використаних джерел

1. Удосконалення системи забезпечення прав та можливостей, пов'язаних із реінтеграцією у суспільство неповнолітніх та молоді, які перебувають у місцях позбавлення волі: аналітичний звіт за результатами соціологічного дослідження / Т. Журавель та ін. Київ, 2011. 112 с. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5012/6/T_Zhuravel_O_Kochemirovska_I_Demchenko_AZRSD_KSP&SR_IL.PDF (дата звернення 19.02.2019).

2. Сівак О. Перевиховання неповнолітнього правопорушника через застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2015. С. 149–153. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/2/part_1/31.pdf (дата звернення 19.02.2019).

Лисенко О. В.,
слухач 461 навчальної групи
Академії ДПтС;

Боднар І. В.,
кандидат юридичних наук,
начальник кафедри тактико-
спеціальної підготовки
Академії ДПтС

БОРОТЬБА З ПРОНИКНЕННЯМ ДО ЗАСУДЖЕНИХ ЗАБОРОНЕНИХ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРЕДМЕТІВ ВИРОБІВ ТА РЕЧОВИН

Слід особливо зазначити, що ефективність діяльності установ ДКВС країни по забезпеченню безпеки засуджених здебільшого залежить від стану боротьби з проникненням у місця позбавлення волі предметів, виробів і речовин, зберігання і використання яких засудженим заборонено.

Наявність у спецконтингенту грошей і цінностей створює умови для отримання незаслужених благ, породжує такі види правопорушень, як азартні ігри «під інтерес», утиск засуджених на цьому ґрунті, підкуп окремих співробітників УВП, а також громадян, що мають доступ на територію установи. Аналіз практики УВП свідчить, що чимала частка злочинів проти особистості, а також хуліганських вчинків відбувається засудженими у стані алкогольного сп'яніння. Для організації ефективної боротьби з проникненням до засуджених і використанням ними заборонених предметів необхідно глибоке з'ясування обставин, що сприяють цьому явищу, знання способів і хитрощів, які застосовуються правопорушниками для придбання, виготовлення і використання предметів і речовин, вилучених з ужитку УВП. З'ясування цих моментів часто стає просто неможливим без проведення оперативно-розшукових заходів. До числа основних способів доставки заборонених предметів до засуджених належать: пронос, провезення, перекидання через основну огорожу, приховування в спеціально обладнаних схованках на контрагентських об'єктах, пересилання в посылках, передачах, бандеролях, листах, передача під час проведення короткострокових і тривалих побачень та інші способи доставки.

З огляду на те, що певна частина заборонених предметів проникає до засуджених під час побачень, особливо ретельно необхідно проводити обшук засуджених до і після побачень, а також огляд особистих речей і одягу громадян, які прибули на побачення.

Основними суб'єктами, що здійснюють боротьбу з проникненням заборонених предметів в установи ДКВС, є оперативні підрозділи. Діяльність оперативних апаратів УВП щодо виявлення та припинення каналів проникнення до засуджених заборонених предметів являє собою сукупність заходів, що здійснюються в цих цілях. До таких заходів належать: отримання

первинних відомостей про правопорушення, перевірка цих відомостей і їх реалізації, викриття винних, забезпечення надійної ізоляції засуджених.

Збір даних про проникнення до спецконтингенту заборонених предметів здійснюється шляхом особистого ознайомлення оперативного працівника з обслуговує об'єкт, аналізу та оцінки офіційних матеріалів та повідомлень посадових осіб, які характеризують стан справ в УВП, вивчення матеріалів службового розслідування за фактами порушення режимних вимог або вчинення злочинів засудженими, ознайомлення з документами, оформляються особами, що несуть службу з охорони і нагляду за засудженими, журналами обліку порушень режиму; аналізу даних дисциплінарної практики, скарг і заяв громадян та посадових осіб, а також засуджених, розгляду матеріалів відомчих і прокурорських перевірок діяльності УВП, публікацій у пресі; цензури кореспонденції.

За наявності фактів, що свідчать про функціонування каналу проникнення в УВП заборонених предметів, у першу чергу, грошей, спиртних напоїв, наркотичних та сильнодіючих лікарських препаратів, оперативні працівники планують дії щодо перекриття зазначеного каналу. Щоб успішно виявляти і викривати осіб, які встановили незаконні зв'язки і передавали заборонені предмети засудженим, співробітникам оперативних відділів важливо знати механізм встановлення таких зв'язків. Найпоширеніший спосіб їх встановлення – підкуп. Засуджені, виготовляючи різні предмети ширвжитку, пропонують їх працівникам УВП. Передавши ці речі, засуджені просять надати «незначні» послуги: принести пачку чаю, відправити нелегально лист. Коли співробітник досить втягується в незаконний зв'язок, на його адресу починають надходити від родичів засуджених, які залишилися на волі, співучасників злочинів, інших осіб бандеролі і посилки, які він повинен проносити в УВП.

Будучи основним суб'єктом боротьби з незаконною передачею заборонених предметів спецконтингенту, співробітники оперативних апаратів повинні забезпечувати реалізацію таких функцій запобіжної діяльності: 1) виявлення серед спецконтингенту осіб, схильних до придбання і зберігання заборонених предметів, речовин, вчинення протиправних дій, пов'язаних з ними; 2) формування профілактичного і оперативного обліків зазначених осіб; 3) організація оперативної перевірки і проведення заходів щодо виявлення та встановлення джерел і каналів надходження до спецконтингенту заборонених предметів; 4) проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій щодо розкриття злочинів, пов'язаних з придбанням, виготовленням, зберіганням заборонених до використання спецконтингентом предметів; 5) підтримання оперативно-службових зв'язків з персоналом структурних підрозділів ВП щодо припинення та профілактики цього виду правопорушень; 6) взаємодію з установами, ОВС з метою профілактики, виявлення та припинення каналів надходження заборонених предметів, виявлення й усунення чинників, що сприяють вчиненню даного правопорушення.

Поряд із забезпеченням особистої безпеки засуджених одним з найважливіших напрямків оперативно-розшукової діяльності є забезпечення

власної безпеки установ і органів кримінально-виконавчої служби, персоналу кримінально-виконавчої служби та членів їх сімей.

Лісова М. А.,

викладач вищої категорії Коледжу
транспорту та комп'ютерних
технологій Чернігівського
національного технологічного
університету

ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА

У зв'язку з процесами, що відбуваються на сучасному етапі розвитку держави, прагненням України вступити в ЄС та посиленням міжнародного співробітництва необхідне чітке регулювання і захист авторських прав, оскільки кількість порушень зростає. Це зумовлено тим, що законодавство, яке існує на сьогодні, вже не здатне охопити ті процеси, які відбуваються в Україні, і немає чіткого механізму захисту авторських прав. Ці проблеми гальмують розвиток держави, роблять її відсталою порівняно з іншими країнами світу, що зрештою призведе до втрати свого статусу на міжнародній арені [5, с. 128]. Тому обрана тема є актуальною, оскільки проблема захисту прав інтелектуальної власності не є унікальною лише для України, а є спільною для всього світового середовища. Слід зазначити, що в українському законодавстві не існує чіткого механізму захисту прав інтелектуальної власності. Науковці зазначають, що за весь час становлення права інтелектуальної власності в Україні пропонувалися різноманітні проекти, розроблялися національні й міжнародні нормативно-правові акти, вводилися і скасовувалися системи реєстрації наукових відкриттів, проте проблема так і залишається відкритою [4].

На сьогодні щодо нормативно-правових актів у цій сфері, то гарантії захисту авторських прав в Україні закріплено у ст. 54 Конституції, де визначено правову охорону авторського права та свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Також законодавство про охорону авторського права базується на Цивільному кодексі України, в якому містяться положення про авторське право, описані в главі 36, яка закріплює, що належить до об'єктів авторського права, хто є суб'єктами, їх особисті немайнові та майнові права, а також порядок використання та опублікування твору [5, с. 129]. Положення низки законів України також визначають засади охорони об'єктів права інтелектуальної власності: Закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» тощо. Так Закон України «Про авторське право і суміжні права» здійснює охорону особистих немайнових і майнових прав авторів та їх правонаступників, пов'язаних із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва. Цей закон визначає, що суб'єктами авторського права є

автори творів, їх спадкоємці та особи, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права. У ньому закріплені об'єкти, що підпадають під правову охорону авторського права та строк його дії. Закон передбачає і порядок захисту порушених прав та способи забезпечення позову у цих справах.

Якщо розглядати міжнародно-правову охорону авторського права, то вона розпочалася з приєднанням України до міжнародних договорів. До таких договорів належать: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 року, Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року, Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року, Угода ТРІПС 1994 року [5, с. 131]. У цьому сенсі слід зазначити постійну діяльність Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) у напрямі створення спільних майданчиків для обміну таким досвідом країнами світу, в тому числі й європейськими країнами, аби шукати найкращі шляхи не лише в частині вдосконалення процедур правової охорони, а й безпосередньо захисту прав інтелектуальної власності [2, с. 58].

Також одночасно зі створенням і вдосконаленням нормативної бази у сфері інтелектуальної власності та приєднанні до міжнародних договорів в Україні була сформована й розвинена інституційна база, необхідна для забезпечення набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності. На сьогодні вона включає державні органи, установи та структури, що наділені прямими і непрямими функціями та відповідальністю у сфері інтелектуальної власності, та судові органи. Головна роль у Національній системі інтелектуальної власності з 2017 року належить Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, основним завданням якої є реалізація державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Управління майновими правами суб'єктів права інтелектуальної власності може здійснюватися також громадськими організаціями. Серед них – Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності. Вона має міжвідомчий характер і сприяє доведенню основних проблем, що існують у сфері інтелектуальної власності, до відома законодавчої і виконавчої гілок влади. Особливе місце посідає Всеукраїнська асоціація патентних повірених України. За чинним законодавством саме через патентних повірених здійснюється патентування вітчизняних винаходів за кордоном і навпаки. Патентні повірені надають також кваліфіковані послуги фізичним і юридичним особам у питаннях правової охорони, використання і захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Товариство винахідників і раціоналізаторів України займається популяризацією винахідницької діяльності, надає винахідникам і раціоналізаторам допомогу в їх діяльності. Українська асоціація власників товарних знаків опікується інтересами правовласників торговельних марок [3].

Хоча, на сьогодні вже проведено певні заходи, спрямовані на покращення ситуації, але зрушення у сфері захисту прав інтелектуальної власності відбуваються дуже повільно, оскільки відсоток порушення авторських прав залишається дуже високим, що негативно відображається на загальному становищі України. Незважаючи на приєднання до міжнародних договорів та

запровадження міжнародного досвіду охорони авторського права, вона залишається однією з країн з низькими стандартами захисту інтелектуальної власності. За даними Міжнародного альянсу інтелектуальної власності Україна, в 2013 році потрапила на перше місце в список країн, що не забезпечують ефективну правову охорону інтелектуальної власності (Список 301), серед яких, крім України, до найбільш «піратських» країн також належать Китай, Чилі, Індія, Мексика, Росія, Тайвань та В'єтнам. Навесні 2014 року у зв'язку із погіршенням політичної ситуації в країні було вирішено не застосовувати ніяких санкцій і виключити нашу державу із «Списку 301». Але претензії до України щодо збору авторських відрахувань, використання неліцензійного програмного забезпечення державними органами та загального поширення піратства залишились в силі [1, с. 86]. Тобто Україна залишається країною, де найбільше порушуються права інтелектуальної власності у світі, і серед причин визначаються такі: відсутність ефективних і системних засобів боротьби з порушенням авторського права і суміжних прав в Інтернеті; несправедливе, непрозоре адміністрування системи збору авторської винагороди; відсутність механізмів впровадження ліцензійного програмного забезпечення урядовими установами України. Також однією з основних проблем є відсутність ефективного законодавства для боротьби з порушенням копірайту в мережі Інтернет. Тобто можна виділити такі проблеми щодо захисту авторського права: неоновлюваність нормативно-правових актів; правова невизначеність багатьох ключових понять або недостатнє їх відпрацювання; відсутність дієвих механізмів захисту авторського права, зокрема належного рівня відповідальності; незначні покарання за порушення авторських прав; суперечливість законодавчих актів у сфері авторського права; неузгодженість норм Цивільного кодексу України і спеціального законодавства у сфері авторського права [5, с.133].

Отже, на сьогодні в Україні авторське право, хоч і забезпечується та регулюється Конституцією України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права», іншими законами, нормативно-правовими актами, а також міжнародними договорами, але досі залишається незахищеним. Законодавство України про захист авторського права частково відповідає міжнародним стандартам, проте існує багато проблем, які потребують негайного вирішення. Зокрема, для покращення ситуації в Україні щодо охорони авторських прав необхідно: застосувати кримінальну відповідальність та судове переслідування власників сайтів, які розміщують на безоплатній основі кіно, книги, музику; ввести в дію принципи, які б унеможливили використання ліцензій без дозволу правовласників; внести зміни до законів про авторське право, про телекомунікації та Кодексу про адміністративні правопорушення з метою сприяння ефективному реагуванню та боротьбі з інтернет-піратством; ввести адміністративні та митні норми права, які б були орієнтовані проти копіювання кабельного мовлення і ретрансляцію публічного сповіщення на радіо і ТБ. Також на законодавчому рівні необхідно вирішувати питання наближення до законодавства Євросоюзу в сфері охорони промислової власності, а саме: попередження порушень прав винахідників

непрямого використання винаходів, ліцензування, перехресного ліцензування, запровадження податкових пільг не тільки для винахідників, а й для підприємців, що будуть використовувати винахід [3]. Таким чином, удосконалення правотворення у сфері інтелектуальної власності повинно відбуватися комплексно й послідовно, спираючись на міжнародні стандарти та національну програму, і підпорядковуватись не швидкоплинним інтересам тих або інших політичних та комерційних сил, а інтересам усього суспільства.

Список використаних джерел

1. Криволапов Б. М., Тесленко Н. В. Порухення авторського права як актуальна проблема для України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Випуск 124 (частина I). С. 85–92.
2. Орлюк О. П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3 (86). С. 58–74.
3. Сиротенко С. І., Колеснікова М. В. Міжнародний досвід охорони та захисту прав інтелектуальної власності. *Интеллектуальная собственность и его защита. Информационное право*. Секция 8. 2018.
4. Фесенко Н. С. Закордонний досвід забезпечення державою захисту інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 2(50).
5. Шуст Н. Б., Капустяк І. О. Дослідження стану захисту авторського права в Україні (на основі проведеного соціологічного опитування). *Юридичний вісник*. 2017. № 2 (43). С. 128–134.

Луценко Є. Ю.,

слухач заочної форми навчання 6
курсу 464 навчальної групи
Академії ДПтС;

Усенко Л. М.,

аспірантка 2 року навчання
Академії ДПтС

ПЕНІТЕНЦІАРНА ПРАКТИКА КАНАДИ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ, ПІДТРИМКИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ЗАСУДЖЕНИХ ІЗ ЗОВНІШНІМ СВІТОМ

Кримінально-виконавча політика Канади формується на основі базових принципів кримінально-правової політики та мети покарання в цій країні. Такий підхід властивий усім країнам, охопленим цим порівняльно-правовим дослідженням, і впливає із матеріальної природи норм кримінального права щодо кримінально-виконавчого права.

Як зазначають зарубіжні дослідники, основоположним принципом призначення покарання в Канаді є пропорційність покарання тяжкості вчиненого злочину й ступеня вини особи. Цілями покарання в Канаді визнаються: осуд злочинного діяння; спеціальна та загальна превенція; ізоляція злочинців від суспільства, якщо це необхідно; виправлення засуджених; створення умов для відшкодування шкоди, завданої злочинцем, як конкретній особі, так і суспільству загалом; формування у злочинців почуття відповідальності й усвідомлення шкоди, завданої потерпілим і суспільству [1, с. 121–122].

Як зазначає С. Т. Сулейманова (що корелює з відповідними положеннями зарубіжного законодавства), до покарань, згідно з КК Канади, належать: 1) пробація; 2) штраф; 3) конфіскація майна; 4) податок на користь жертв злочинів; 5) реституція; 6) умовне засудження до позбавлення волі; 7) позбавлення волі [2, с. 28]. Згідно зі ст. 743 КК Канади, позбавлення волі диференціюється на позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі [3, с. 942–943].

Пенітенціарному законодавству Канади, подібно до законодавства інших країн, теж характерний підхід для якого метою покарання є запобігання вчинення злочинів, і тому підтриманню, збереженню та відновленню соціальним зв'язкам засуджених теж приділяється значна увага.

Водночас, як зазначає канадський учений К. Гофф, багато засуджених, яким призначено позбавлення волі на строк до двох років із відбуванням покарання у провінційних/територіальних виправних установах, не тримаються в самих установах, натомість відбувають покарання у громаді в режимі наглядової пробації [4, с. 2].

Кримінально-виконавче законодавство Канади передбачає такий ресоціалізаційний інститут щодо неповнолітніх осіб, засуджених до

позбавлення волі, як короточасні виїзди/виходи за межі установ виконання покарань. Таке перебування засудженого за межами установи може застосовуватися як із супроводом працівника установи, так і без такого. Згідно зі ст. 7 Закону Канади «Про тюрми і реформаторії» метою застосування цього інституту є сприяння виправленню засуджених та їхній реінтеграції в суспільство як правослужняних громадян [5, с. 6].

Відповідно до ч. 3 ст. 7 названого Закону адміністрація установи виконання покарань може надавати засудженому дозвіл на залишення установи в супроводі або без супроводу за таких обставин: а) для одержання медичної допомоги; б) для полегшення процесу реінтеграції засудженого в суспільство; в) за будь-яких інших обставин, які відповідають меті та принципам цього інституту [5, с. 7].

Варто наголосити, що в попередніх дослідженнях нами обґрунтовувалась доцільність доповнити ст. 111 КВК України частиною такого змісту: «Засудженим може бути дозволено короточасні виїзди за межі колоній за інших обставин, з інших поважних причин та на інший строк, якщо це стосується їхніх прав, свобод, інтересів чи обов'язків та не суперечить меті покарання, порядку і умовам виконання та відбування покарання» [6, с. 148].

Зазначимо, що канадський законодавець, так само як і український, не встановлює конкретний строк, який необхідно відбути засудженому для отримання дозволу на короточасний виїзд/вихід за межі установи виконання покарань. Проте обидва законодавця закріплюють тривалість перебування засудженого за межами установи. Якщо в Україні, згідно з ч. 1 ст. 111 КВК, такий строк становить не більше семи діб, не включаючи часу, необхідного для проїзду в обидва кінці (не більше трьох діб), то в Канаді, відповідно до ч. 4 ст. 7 Закону «Про тюрми і реформаторії», максимальний строк перебування засудженого за межами установи у разі застосування названого інституту становить шістдесят днів. При цьому, виходячи з кожної конкретної справи, такий строк може бути продовжено. Надання засудженому дозволу на виїзд за межі установи для одержання медичної допомоги не обмежується у строках перебування за межами установи [5, с. 7].

Водночас ст. 9 Закону Канади «Про тюрми і реформаторії» містить цікаву норму, згідно з якою, якщо день звільнення засудженого від відбування покарання припадає на період наданого йому короточасного виїзду за межі установи виконання покарань, засуджений звільняється від відбування покарання в день, із якого починається такий виїзд [5, с. 9].

Проведеним дослідженням також встановлено, що інститут короточасних виїздів/виходів за межі установ виконання покарань застосовується і щодо повнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі.

Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 17 Закону Канади «Про виправну систему та умовне звільнення», дозвіл на короточасний виїзд/вихід за межі установи виконання покарань надається засудженому за таких підстав: а) відсутній ризик вчинення засудженим нового злочину під час перебування за межами установи; б) необхідність одержання медичної допомоги, адміністративних послуг, виконання громадських робіт, контактів із сім'єю, включаючи

виконання батьківських обов'язків, участі в заходах щодо ресоціалізації (навчання, робота тощо) або у благодійній діяльності; в) правомірна поведінка засудженого під час відбування покарання; г) наявність підготовленого структурованого плану перебування засудженого за межами установи.

Так само, як і щодо засуджених неповнолітніх, надання повнолітньому засудженому дозволу на виїзд за межі установи для одержання медичної допомоги не обмежується у строках перебування за межами установи. За інших підстав строк короткочасного виїзду становить до п'яти днів. За наявності обґрунтованих причин цей строк може бути продовжено до 15 днів.

Аналогічно вітчизняному канадський законодавець у ч. 5 ст. 17 Закону Канади «Про виправну систему та умовне звільнення» передбачає додатковий час, необхідний для проїзду в обидва кінці [6, с. 13]. Проте, на відміну від України (де цей час обмежено трьома добами згідно з ч. 1 ст. 111 КВК), в Канаді не передбачено відповідних часових обмежень. Це, на нашу думку, цілком логічно, враховуючи розмір території Канади, яка є другою за площею країною світу (9 976 140 км²).

Денне умовно-дострокове звільнення застосовується до засуджених, які відбувають позбавлення волі, у федеральних виправних установах серед значної кількості видів звільнення виділяється вид тимчасового звільнення. Законом Канади «Про виправну систему та умовне звільнення» [6] передбачено три види тимчасового звільнення з виправних установ: а) тимчасове звільнення в супроводі працівників установи; б) тимчасове звільнення без такого супроводу; в) так зване «робоче звільнення», або звільнення для участі в суспільно корисній праці. Цей вид звільнення застосовується як на федеральному, так і на провінційному/територіальному рівнях виправної системи Канади. На федеральному рівні повноваження щодо надання засудженому тимчасового звільнення розподіляються між Національною радою з умовно-дострокового звільнення та Виправною службою Канади; на провінційному/територіальному рівні цей вид звільнення реалізовується відповідно провінційними/територіальними виправними установами. Підстави надання засудженому дозволу на цей вид тимчасового перебування за межами виправної установи закріплено у ч. 1 ст. 17 Закону Канади «Про виправну систему та умовне звільнення».

Як висновок слід зазначити, що національне законодавство увібрало у себе не тільки сталу національну практику із збереження, підтримки та відновлення соціальних зв'язків, а і здебільшого відповідає міжнародним рекомендаціям та сталій пенітенціарній практиці розвинутих англомовних країн.

Список використаних джерел

1. Roach K. Canada. *The Handbook of comparative criminal law* / ed. by K. J. Heller, M. D. Dubber. Stanford: Stanford University Press, 2011. P. 97–136.
2. Сулейманова С. Т. Уголовное право Канады: основные институты общей части, их особенности и эволюция: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2013. 245 с.

3. Criminal Code of Canada. 1177 p. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-46.pdf> (дата звернення: 19.12.2017).

4. Goff C. Corrections in Canada. Cincinnati: Anderson Publishing, 1999. 213 p.

5. Prisons and Reformatories Act of Canada. 10 p. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/P-20.pdf> (дата звернення: 19.12.2017).

6. Corrections and Conditional Release Act. 161 p. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-44.6.pdf> (дата звернення: 19.12.2017).

Малахова А. О.,
аспірант кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного
права Академії ДПтС

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕТОДІВ СТИМУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Із прогресивним розвитком технологій зростає і потреба в енергозабезпеченні, що провокує стрімке скорочення світових запасів вугілля, нафти, природного газу, наслідком чого стає їх значне подорожчання.

З кожним роком як в Україні, так і у світі загалом дедалі актуальнішим стає питання впровадження альтернативних видів енергетики, що зумовлено швидкою вичерпністю традиційних енергоносіїв та їх негативним впливом на навколишнє середовище.

Ще у 90-х роках ХХ ст. у Європейському Союзі почався активний дискурс щодо необхідності стимулювання використання альтернативних джерел енергії, в результаті якого було затверджено Директиву 2001/77/ЄС щодо стимулювання використання електроенергії, виробленої з альтернативних джерел енергії, на внутрішньому ринку електроенергії Європейського Союзу. Зміни в енергетичній політиці Європейського Союзу зумовили необхідність гармонізації схем стимулювання використання альтернативних джерел енергії та їх удосконалення, зменшення ризику для інвесторів, спрощення адміністративних процедур щодо надання стимулювання. Як наслідок, у 2009 році було прийнято Директиву про альтернативні джерела енергії 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 року [1].

У 2014 році Кабінетом Міністрів України було прийнято розпорядження «Про затвердження плану заходів з імплементації директиви Європарламенту та Ради 2009/28/ЄС». Вказана директива Європарламенту направлена на стимулювання використання відновлювальних джерел енергії та встановлює обов'язкові національні цілі, що відповідають частці 20 % енергії, що виробляється з відновлюваних джерел у загальному споживанні енергії для Співтовариства, а також частці 10 % цього типу енергії, що призначається для транспорту, і все це – з цього часу і до 2020 року [2].

Серед найбільш застосовуваних у державах ЄС видів стимулювання використання альтернативних джерел енергії особливої уваги заслуговують:

1. «Зелений тариф». За своєю сутністю «зелений» тариф – це врегульована вартість електроенергії, виробленої з альтернативних джерел енергії, що установлюється законодавством на певний період часу, і зазвичай є вищою за доступну ринкову ціну електроенергії. Застосування «зеленого» тарифу передбачає, що кількісний результат цього виду стимулювання напряму залежить від установленого урядом розміру самого тарифу.

2. Преміум «зелений» тариф (далі – «преміум»), який зазвичай розглядається європейськими правниками як підвид «зеленого» тарифу, але

різниця між ними полягає в тому, що вартість «зеленого» тарифу є повністю зафіксованою законодавством, тоді як «преміум» фіксує розмір лише самої надбавки до ринкової ціни електроенергії. Для виробника електроенергії з альтернативних джерел повна вартість проданої за «преміум» схемою електроенергії (ринкова ціна електроенергії + «преміум») є менш передбачуваною, ніж за «зеленим» тарифом, оскільки може коливатись залежно від волатильності ринкової ціни на електроенергію.

3. Система «зелених» сертифікатів, що зазвичай працює таким чином: виробник електроенергії з альтернативних джерел енергії, оптовик, розподільчі компанії або роздрібні торговці (залежно від того, хто бере участь у ланцюгу постачання електроенергії) зобов'язані постачати чи купувати певний відсоток електроенергії, виробленої з альтернативних джерел енергії. На дату розрахунку вони повинні подати необхідну кількість сертифікатів для демонстрації відповідності своїм зобов'язанням. Основною ціллю такої форми стимулювання є досягнення певних цілей у збільшенні частки альтернативних джерел енергії шляхом фіксування обсягу електроенергії альтернативного походження, що поставляється учасниками ринку. Ціна «зелених» сертифікатів визначається на ринку для цих сертифікатів (наприклад, NordPool). За сприятливих ринкових умов цей спосіб стимулювання повинен призвести до найменших витрат виробництва електроенергії з альтернативних джерел.

4. Інвестиційні гранти, які застосовуються у багатьох країнах Європейського Союзу. Гранти часто видаються для стимулювання електроенергії альтернативного походження, виробленої за допомогою нових, інноваційних технологій. Зокрема, у Фінляндії інвестиційні гранти та субсидії є єдиними видами стимулювання використання альтернативних джерел енергії.

5. Податкові пільги, що часто доповнюють основні види стимулювання в Європейських країнах. Тим не менш податкові пільги залишаються важливим та гнучким інструментом. Наприклад, у Нідерландах виробництво електроенергії з альтернативних джерел стимулюється шляхом спрямування податку на прибуток на інвестування в проекти альтернативної енергетики.

6. Низьковідсоткові кредити з більш довгими періодами погашення для виробників електроенергії з альтернативних джерел енергії застосовуються деякими країнами Європейського Союзу, включно з Німеччиною та Нідерландами [3].

Аналізуючи правове регулювання стимулювання використання альтернативних джерел енергії в Україні, необхідно зазначити, що основним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про альтернативні джерела енергії», проте в ньому йдеться винятково про «зелений» тариф, а інші види стимулювання не згадуються. На сьогодні в Україні не існує нормативно-правового акта, який узагальнює перелік видів стимулювання, що застосовуються до альтернативних джерел енергії. Лише на основі системного аналізу можна виокремити певні заходи, які мають ознаки такого стимулювання. Зокрема, певні положення щодо стимулювання використання альтернативних джерел енергії містяться в Податковому та Митному кодексах України. Так, ст. 197 ПК України передбачено звільнення від податку на додану

вартість операцій із ввезення на митну територію України устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, обладнання і матеріалів для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії, а також звільнення від сплати ввізного мита зазначеного устаткування, обладнання і матеріалів (аналогічні з ПК України пільги закріплено у ст. 282 МК України). При цьому як у ст. 197 ПК України, так і в ст. 282 МК України перелік вищевказаних товарів із зазначенням кодів УКТ ЗЕД встановлюється Кабінетом Міністрів України, і на сьогодні передбачає лише устаткування та комплектування виробів за проектами демонстрації японських технологій.

Отже, підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що держави-члени ЄС застосовують широкий спектр способів стимулювання використання альтернативних джерел енергії. Серед них домінують «зелений» тариф та «преміум», а також «зелені сертифікати», інвестиційні гранти, податкові пільги та низьковідсоткові кредити. Разом з тим в Україні належним чином реалізовано лише «зелений» тариф і податкові та митні пільги в суттєво обмеженому вигляді, що зумовлює потребу в подальшому розширенні та вдосконаленні стимулюючих заходів.

Список використаних джерел

1. Про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел та якою вносяться зміни до, а в подальшому скасовуються Директиви 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС: Директива Європейського Парламенту та Ради № 2009/28/ ЄС від 23 квітня 2009 року. URL: http://saee.gov.ua/documents/dyrektyva_2009_28.pdf. (дата звернення: 10.03.2019).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії: Закон України від 4 червня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-19> (дата звернення: 10.03.2019).

3. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 р. № 555-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 155.

4. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 № 605-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250250456> (дата звернення: 10.03.2019).

5. Про Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 902-р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 81 Ст. 48.

6. Haas, R., Panzera, C., Rescha, G., Ragwitz, M., Reece, G., Held, A. (2011). historical review of promotion strategies for electricity from renewable energy sources in EU countries. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 15, p. 1012. URL:

<https://pdfs.semanticscholar.org/ef60/f756f382b417e5493341bdf30e301c16bb6a.pdf> (дата звернення: 11.03.2019).

7. Ярослав Петров, Олена Січковська. *Юридична газета*, 3 квітня 2018 р.
URL:
[https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/renewable_energy_auctions/
?media=print](https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/renewable_energy_auctions/?media=print) (дата звернення: 10.03.2019).

Маргаринт К. В.,
курсантка 2 курсу
юридичного факультету
Академії ДПтС;
науковий керівник:
Гончаренко О.Г.
доктор економічних наук,
професор Академії ДПтС

ОРГАНІЗАЦІЯ ХАРЧУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Належна організація харчування є однією з важливих умов, що сприяють збереженню і зміцненню здоров'я осіб, які тримаються в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах кримінально-виконавчої системи, і розглядається як один з вагомих елементів забезпечення прав людини. Аналіз літературних джерел свідчить, що порядок організації і норми харчування засуджених завжди контролювались органами влади, оскільки кошти на продовольче забезпечення виділялись за рахунок державних асигнувань, починаючи ще з XVII століття. У царській Росії до 1917 року раціон харчування засуджених і добові норми продовольчого забезпечення розроблялись централізовано, виходячи з грошового забезпечення, яке виділялось на ці потреби і доводились до державних тюремних установ.

Але, незважаючи на існування централізованих норм харчування і підходів до організації продовольчого забезпечення засуджених, в різних тюремних установах в залежності від природно-кліматичних, географічних, релігійних і інших соціально-економічних умов встановлювалась власна система харчування. Крім того, місцевим губернським адміністраціям дозволялось змінювати склад і структуру раціону харчування, не виходячи за межі бюджетних асигнувань.

Американський журналіст Дж. Кенанн, який досліджував життя засуджених в Росії в ті часи зазначав, що номінально всі 884 тюремні установи знаходяться під одним керівництвом і підпорядковуються одним і тим же законам і правилам. Але ті права, яких дотримуються засуджені в одній тюремній установі, не існували в іншій, одні засуджені харчувалися добре, інші утримувалися «впроголодь», в одному місці порушення правил не каралося фізично, тоді як в іншій каралося 20 ударами різкою по оголеному тілу» [2].

Слід зазначити, що в цей період існували диференційовані норми харчування засуджених в залежності від стану їх здоров'я і працездатності (табл.1). Наведені в таблиці норми були середніми і ними повинні були користуватися адміністрації всіх тюремних установ царської Росії.

Добові норми харчування для всіх категорій засуджених
(введено циркуляром від 12 липня 1912 року № 28), грамів [1]

Найменування продукту	Звичайна порція (для особи, що не працює)	Поліпшена порція (для осіб, що тяжко хворіють і вагітним жінкам)	Підсилене харчування (всім працюючим і хворим)
Хліб	1000	800	1200
М'ясо	94 в будні дні і 123 в неділю	94 в будні дні і 123 в неділю	94 в будні дні і 123 в неділю
Сало	30	30	31
Крупа гречана або заміна на пшеничну, рисову, пшоняну тощо	160	160	204
Овочі (картопля, буряк, цибуля, помідори) капуста, огірки,	200-500 купувались для приварку	200-500 купувались для приварку	200-500 купувались для приварку
Молоко	-	Півпляшки або півтора чайні стакани	-
Сіль	7 золотників	7 золотників	7 золотників

*1 золотник 4. 266 гр.

В дореволюційний період в межах самозабезпечення продовольчою продукцією засуджені працювали в сільськогосподарських підрозділах, які були при тюремних установах годували свиней, вирощували овочеві культури, картоплю тощо. Слід зазначити, що для засуджених було організовано обов'язкове триразове харчування з використанням місцевих ресурсів (диких ягід, грибів та риби). Особам, які перевиконували норми виробітку, надавалась покращена норма продовольчого пайка. Гвоздкова Л. зазначає, що мотивацією засуджених до дотримання режимних вимог є добросовісне ставлення до праці і високі показники в роботі. Але найбільш поширеною формою заохочення залишалось покращене харчування і за додаткові 100 грамів хліба і кусок риби засуджені працювали самовіддано [3].

У радянські часи основним стимулом і мотивом підвищення продуктивності праці засуджених було встановлено «покращене забезпечення і харчування для «добрих виробничників», які дають високі показники продуктивності праці, а також грошова винагорода цієї категорії засуджених і полегшені умови тримання з покращенням побутового стану»[4]. Варто зазначити, що в усіх виправних закладах у період активної розбудови радянської економіки було встановлено диференційовані пайки, розроблені засудженим Н. Френкелем. Засуджені, які виконували норми виробітку менше ніж на 60 %, отримували мінімальну норму харчування. Особи, які виконували норми від 60 до 79 %, додатково до основного пайка отримували від 100 до 200 грамів хліба в залежності від розряду, а ті, що виконували норми виробітку на 80 – 99 % від 100 до 400 грамів. Окремо було встановлено норми харчування

для засуджених, які виконували виробничі норми; для тих, хто застосовував стаханівські методи; інженерно-технічним працівникам і особам, які відмовлялись працювати взагалі [4].

Отже, як свідчать історичні джерела, основним мотивом стимулювання продуктивності праці засуджених як в XVII столітті, так і в радянські часи були диференційовані пайки або норми харчування.

Список використаних джерел

1. Кеннан Д. Жизнь политических арестантов в русских тюрьмах. Санкт-Петербург, 1906. 112 с.

2. Новожилова Ж. С. Использование труда осужденных в сельском хозяйстве пенитенциарной системы. *Агропродовольственная политика*. 2015. № 5. С. 20–23.

3. Гвоздкова Л. И. Принудительный труд. Исправительно-трудовые лагеря (30-50 годы). Кемерово: Кузбассвузиздат. 1994. 246 с.

4. О лагерях НКВД СССР: Указ Президиума Верховного Совета СССР от 15 июня 1939 года № Вс- 30/с.

Масибут Ю. І.,

студентка 5 курсу технологічного факультету НУ «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка;

Повечера І. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної освіти та інформатики Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

АНАЛІЗ ЗМІСТУ РОЗДІЛУ «ТЕКСТОВИЙ ПРОЦЕСОР» ПРОГРАМИ З ІНФОРМАТИКИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Важливим компонентом культури сучасної людини є інформаційна культура, вирішальний внесок у формування якої сьогодні належить вивченню інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій у загальноосвітніх навчальних закладах.

Зміст навчального курсу «Інформатика» ґрунтується на принципах практичної доцільності; концентризму та наступності змісту; варіативності, диференціації, відповідності обсягу навчального матеріалу та рівня його складності віковим особливостям учнів [1, с. 11].

Метою курсу інформатики є практичне оволодіння учнями навичками роботи з основними складовими сучасного програмного забезпечення комп'ютерної техніки, ознайомлення з функціональним призначенням основних пристроїв комп'ютера та принципами їх будови і дії, основами технології розв'язування задач за допомогою комп'ютера, починаючи від їх постановки й побудови відповідних інформаційних моделей і закінчуючи інтерпретацією результатів, отриманих з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Таким чином, мета вивчення курсу інформатики в старших класах передусім пов'язана з необхідністю підготовки учнів до подальшої практичної діяльності. Спрямованість на перспективу дозволяє сформулювати дану мету більш широко – підготовка сьогондшніх школярів до життя в інформаційному суспільстві. Для досягнення цієї мети нині створюються спеціальні школи, класи з поглибленим вивченням інформатики, організовуються факультативні заняття для учнів, які виявляють цікавість до цієї дисципліни, з таким розрахунком, щоб максимально задовольнити індивідуальні інтереси школярів.

Шкільний курс інформатики в загальноосвітніх закладах вивчається за програмами, оприлюдненими на сайті Міністерства освіти та науки України і розділі «Навчальні програми для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів».

Вивчення цієї шкільної дисципліни диференціюється залежно від профілю класу. Взагалі в сучасній школі виділяють наступні рівні програми з інформатики:

- рівень стандарту;
- академічний рівень;
- рівень поглибленого вивчення;
- профільний рівень.

Кожному рівню відповідає певний обсяг навчального матеріалу, кількість годин відведених на його вивчення, перелік навчальних досягнень, що їх набувають учнів у процесі вивчення інформатики. Розглянемо вимоги кожного рівня щодо вивчення розділу «Текстовий процесор».

Метою рівня стандарт є формування теоретичної бази знань учнів з інформатики та вироблення практичних навичок свідомого використання засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у повсякденній навчально-пізнавальній, а потім професійній діяльності.

Основна мета під час вивчення розділу – ознайомити учнів з основними можливостями використання текстових процесорів як програм, призначених для опрацювання текстових повідомлень за допомогою комп'ютера. Слід зауважити що текстовий редактор є програмою із прикладного програмного забезпечення загального призначення.

Важливо, щоб учні розуміли, що саме прагнення спростити роботу з різними видами текстів привело до створення великої кількості текстових процесорів. Крім того, учні повинні засвоїти основні функції текстових процесорів – забезпечення операцій введення тексту з клавіатури з одночасним використанням параметрів; переміщення тексту на екрані та операція редагування; змістовне впорядкування тексту; екранне форматування тексту, встановлення параметрів друку.

На вивчення розділу «Текстовий процесор» згідно з програмою інформатики рівня стандарт 10 клас відведено 10 годин [3, с. 21].

Програмою передбачено виконання трьох лабораторних робіт: 1. Робота з таблицями і зображеннями в текстових документах. 2. Використання стилів і шаблонів документів. 3. Автоматичне створення змісту документа. Налаштування параметрів сторінок. Створення колонтитулів.

Перш ніж навести режими роботи з текстовим процесором доцільно надати можливість учням самостійно на основі повторення основних функцій виділити їх. У цьому випадку методично виправданою є евристична бесіда під час якої виділяються логічні лінії стосовно функцій текстового процесора та режимів його роботи. До основних режимів роботи можна віднести: введення та редагування тексту, форматування тексту або його складових символів, абзаців, таблиць, малюнків; орфографічної та граматичної перевірки; друкування і налаштування інтерфейсу та параметрів роботи текстових процесорів.

Після ознайомлення з кожним режимом окремо учням можна запропонувати виділити та класифікувати відповідним чином систему вказівок текстового процесору.

На вивчення розділу «Текстовий процесор» згідно програми інформатики академічного рівня у 10 класі відведено 7 годин [2, с. 16]. Кількість годин на автоматичне створення документу дещо зменшено у порівнянні з рівнем стандарту.

Програмою передбачено виконання трьох практичних робіт: 1. Робота з таблицями і зображеннями в текстових документах. 2. Робота з редактором формул. 3. Використання стилів і шаблонів документів.

Стандартний рівень передбачає проведення 10 годин у 10 класі; академічний рівень – 7 годин у 10 класі. Зміст навчального матеріалу суттєво не відрізняється, проте в академічному рівні скорочено кількість годин на автоматичне створення змісту документа та налагодження параметрів сторінок.

У навчальній програмі поглибленого вивчення інформатики для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів розділ «Текстовий процесор» не вивчається, проте окремі поняття входять до розділу «Технології офісного програмування», зокрема, це поняття макросу; створення; операції з макросами; обмеження макросів, створених за допомогою MacroRecorder; приклади використання макросів, створених за допомогою MacroRecorder у середовищі Word. У цьому профілі зміст курсу розроблено відповідно до завдань профільного навчання на основі аналізу узагальненої діяльності фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій. Їх діяльність пов'язана з розв'язанням інформаційних задач на одержання інформації, її використання та опрацювання, тому в пропонованій програмі увага акцентується на саме цих питаннях.

Зміст інформаційно-технологічного профілю має суттєві відмінності у вивченні розділу «Текстовий процесор». У ньому на вивчення цього розділу відведено 16 годин у 10 класі і додатково передбачено вивчення питань з основ верстки документів, використання майстрів і шаблонів та настроювання середовища користувача текстового процесора [4, с. 11].

У цій програмі на відміну від інших розглядаються питання основ комп'ютерної верстки та засобів автоматизації роботи з текстовим процесором, також передбачено виконання таких практичних робіт: 1. Створення в документах списків. 2. Робота з таблицями у текстових документах. 3. Робота з зображеннями у текстових документах. 4. Робота з редактором формул. 5. Використання стилів, 6. Верстка багатосторінкових документів, 7. Використання майстрів і шаблонів. 8. Настроювання середовища користувача текстового процесора. Останні три практичні роботи відсутні в інших програмах через брак часу на їх вивчення.

Отже, завдяки збільшеній кількості годин (16 годин) порівнянно з іншими програмами програма інформаційно-технологічного рівня дає змогу учням здобути додаткові знання та вміння з комп'ютерної верстки, а саме використання різних режимів перегляду документа; стилів та шаблонів;

визначення схеми документа; використання схеми документа для перегляду його змісту та навігації ним; структурування та верстки великих документів.

Список використаних джерел

1. Морзе Н. В. Методика навчання інформатики: навчально-методичний посібник для вчителів інформатики та студентів педагогічних ВНЗ. Київ: Навчальна книга, 2005. 287 с.

2. Навчальна програма для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Інформатика (академ. рівень). Київ: Навчальна книга, 2006. 29 с.

3. Навчальна програма для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Інформатика (рівень стандарту). Київ: Навчальна книга, 2006. 41 с.

4. Навчальна програма для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Інформатика (інформаційно-технологічний профіль). Київ: Навчальна книга, 2006. 58 с.

Мельниченко І. П.,
аспірант
Академії ДпТС

ДО ПИТАННЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

З інтеграцією України до Європейського співтовариства виникає необхідність приведення кримінально-виконавчого законодавства України у відповідність до міжнародних нормативно-правових норм та стандартів. У цьому зв'язку виникає необхідність вивчення законодавства та практики зарубіжних держав у сфері виконання покарання у виді довічного позбавлення волі для залучення їх досвіду до національного кримінально-виконавчого законодавства України.

Для розуміння сутності ефективної діяльності інституту довічного позбавлення за системою кримінального права Англії та Уельсу проаналізуємо порядок та умови його виконання, а також інститут умовно дострокового звільнення, що застосовується до зазначеної категорії засуджених.

У кримінальному законодавстві Англії та Уельсу виділяють дві форми застосування покарання у виді довічного позбавлення волі: мандатне (обов'язкове) та дискреційне (на розгляд суду).

Відповідно до Парламентського акта 1997 р. в Англії та Уельсі застосовується «автоматичне» довічне позбавлення волі за повторне вчинення насильницьких злочинів. У зазначеному випадку суд зобов'язаний призначити довічне позбавлення волі в обов'язковому порядку [3, с. 75].

У разі призначення покарання у виді довічного позбавлення волі суддя, що призначає покарання, враховує характер вчиненого злочину та особистості злочинця, зазначаючи у вироку мінімальний термін ув'язнення, протягом якого засудженого буде звільнено від відбування покарання або продовжено строк його перебування.

Порядок та умови відбування покарання у виді довічного позбавлення волі організовується на основі прогресивної системи відбування покарання, методом поступового пом'якшення режимних вимог та покращенням умов утримання залежно від ступеня виправлення злочинця з подальшим його переміщенням до наступного етапу відбування покарання в тюрмі відкритого типу [1, с. 259].

Після винесення вироку та призначення покарання у виді довічного позбавлення волі засуджені відправляються в Головні тюремні центри, в яких працює підготовлений персонал для роботи із зазначеною категорією засуджених. Протягом 3-х років засуджені відбувають покарання в зазначеному центрі. На кожному особу розробляється індивідуальний план відбування покарання, що складається за результатами тестування. Визначається ставлення засудженого до вчиненого злочину, вивчаються матеріали справи, дані про спосіб життя до моменту вчинення злочину. Термін відбування покарання, який

встановлюється суддею у вирок, розбивається на декілька етапів, для якого визначаються свої цілі та завдання. Поетапне виконання покарання є основою для переведення засудженого в установу з нижчим рівнем безпеки. Під час переведення на нижчий етап відбування покарання складаються детальні річні звіти про поведінку засудженого на попередньому етапі відбування покарання. Звіти аналізуються на зборах адміністрації установи. Після 3-х років відбування покарання зібрані матеріали відправляються у відповідний відділ тюремного відомства для вирішення питання про переведення засудженого в тюрму з рівнем безпеки категорії «В», де у засуджених є можливість отримати освіту, консультуватись з психологами та співробітниками служби пробації. У зазначеному рівні тюрми засудженні до покарання у виді довічного позбавлення волі мають можливість допомагати один одному, об'єднуючись при цьому у спеціальні групи за інтересами.

На вищезазначеному етапі відбування покарання складаються детальні звіти, в яких відмічаються досягнуті результати та формуються нові цілі, завдання та перспективи для подальшого переведення засудженого в установу або блок тюрми в якій він знаходиться, але вже з іншим рівнем безпеки (категорія «С»). Зазначені установи спеціалізуються на рішенні певних проблемних питань, що стосуються особи злочинця та його негативних якостей (лікування залежності від наркотиків, коректування психічних відхилень та інші). Засуджений протягом терміну відбування покарання перебуває в різних тюрмах категорії «С», що знаходяться на території країни [2, с. 38–44].

В Англії та Уельсі поширеним щодо засуджених до довічного позбавлення волі є інститут умовно-дострокового звільнення, що розглядається на засіданні незалежної Ради щодо призначення зазначеного покарання та застосовується не пізніше, ніж за три роки до закінчення терміну відбування покарання. Дата застосування умовно-дострокового звільнення визначається за рішенням суду. Попередньо матеріали справи засудженого відправляються на ознайомлення в органи охорони здоров'я, міграційну службу та членам Ради щодо призначення умовно-дострокового звільнення, до складу якого входять спеціалісти з різних державних інституцій (юристи, психіатри, співробітники служби пробації). Від рішення Ради залежить подальше перебування засудженого в тюрмі. За законодавством Англії та Уельсу виносяться три рішення: 1) звільнити під нагляд; 2) продовжити термін перебування у в'язниці; 3) призначити дату наступного розгляду справи на тюремній Раді.

Якщо приймається рішення звільнити злочинця, додатково враховується думка головного судді. Якщо рішення позитивне, матеріали направляються Міністру внутрішніх справ для прийняття остаточного рішення по справі, після чого він ініціює переведення засудженого в установу категорії «Д» (тюрма відкритого типу), де відсутня охорона та паркан з можливістю перебування на волі, працювати та отримування освіти.

Переведення засудженого до довічного позбавлення волі в зазначену установу надає право бути звільненим під нагляд. Для прийняття зазначеного рішення справа засудженого розглядається не менше двох разів, перед тим як буде прийнято рекомендацію звільнити під нагляд. Міністр внутрішніх справ

призначає конкретну дату переведення засудженого в спеціалізований гуртожиток за межами тюрми терміном від 6 до 9 місяців. У зазначений період засуджений, що звільняється, має можливість влаштуватися на постійну роботу, налагоджувати зв'язки з рідними, вирішувати побутові питання, підготуватися до життя у суспільстві та довести правильність прийнятого щодо нього рішення про звільнення.

При зазначеному підході до відбування покарання особа, що засуджена до покарання у виді довічного позбавлення волі має реальну перспективу звільнитись з місця позбавлення волі на основі так званої «ліцензії» - документ, в якому визначено його права (проживати поза межами тюрми, працювати, навчатись, налагоджувати сімейні стосунки) та обов'язки (перебувати під постійним наглядом та контролем компетентного державної установи, вести законослухняний спосіб життя) порушення яких приводить до повернення у тюрму [3, с. 77–79].

Таким чином, згідно із законодавством статус особи, засудженої до довічного позбавлення волі, зберігається за таким засудженим протягом усього життя, тому що держава встановлює довічний термін нагляду за зазначеною категорією засуджених.

Отже, довічне позбавлення волі в Англії та Уельсі має розвинену систему довічного позбавлення волі із застосуванням умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, що застосовує прогресивну систему відбування покарання, яка має складний механізм застосування та дає можливість для засуджених надію виправитися та адаптуватись до життя в суспільстві.

Аналіз правового регулювання та організації виконання покарання у виді довічного позбавлення волі, а також вивчення рекомендацій на європейському рівні надають можливість для залучення досвіду виконання покарання у виді довічного позбавлення волі в національному кримінально-виконавчому законодавстві України.

Список використаних джерел

1. Заєць М. В. Зарубіжний досвід виконання покарання у виді довічного позбавлення волі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 258–260.
2. Тутубалин Ю. Ю. Пожизненное лишение свободы за рубежом. *Юстиция*. 2008. № 5. С. 38–44.
3. Захарихина О. М. Исполнения наказания в виде пожизненного лишения свободы в России: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2005. 211 с.

Мельничук Т. І.,
аспірант кафедри тактико-
спеціальної підготовки
Академії ДПтС

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Штучний інтелект – це науковий напрямок, у рамках якого ставляться та вирішуються завдання апаратного чи програмного моделювання тих видів людської діяльності, які традиційно вважаються інтелектуальними [1].

Вперше поняття штучного інтелекту було використано в 1956 році на конференції в Дартмутському університеті професором Джоном Мак Карті [3].

У листопаді 2018 року відбулася конференція ради адвокатів та юридичних товариств Європи, на якій обговорювалися питання: як можна опрацювати розробку та використання інструментів та програм, заснованих на штучному інтелекті, для гарантування основних прав і свобод громадян; які процедурні гарантії можна отримати, щоб обговорити діагнози, надані інтелектуальними системами; як можна оцінити якість даних, зібраних і використаних алгоритмами; як слід розвивати навчання адвокатів, щоб вони могли виявляти та виправляти упередження алгоритму; які інструменти повинні розробляти юридичні фірми для ефективної допомоги та захисту своїх клієнтів; яким буде відповідне місце людей і машин у справедливості завтрашнього дня [6].

Станом на сьогодні штучний інтелект оточує нас усюди: від програм голосового пошуку в мобільному телефоні до автомобілів з автономним керуванням. Можливості штучного інтелекту застосовуються також в судових системах деяких країн, зокрема в США та Великій Британії.

Так наприклад, у США розроблено систему «DARE», що використовує класифікатори, які навчаються на відеопотоках низького рівня, які передбачають мікроекспресії людини. Тобто програма розпізнає п'ять основних критеріїв, за якими можливо визначити неправдивість свідчень: коли хтось хмуриться, піднімає брови, підвертає чи випинає губу, повертає голову. Результати показали, що DARE вдалося виявити 92 відсотки мікроекспресій, які свідчать про неправдивість показів [7].

У Великій Британії, в свою чергу, було розроблено систему під назвою «Інструмент оцінки ризику шкоди» (Hart, або Harm Risk Assessment Tool). Система враховує ступінь ризику рецидиву на основі даних, зібраних поліцією, таких як: кримінальне минуле, ступінь тяжкості скоєного злочину, ризик того, що особа виїде за межі країни. У США також існує подібна система – «Компас», що оцінює ризик рецидиву, ризик насильства.

У деяких країнах світу, зокрема у США та Великій Британії, розробляються й інші системи штучного інтелекту, які аналізують та прогнозують результати судових рішень. Американська система забезпечує

точність до 70, 2%, а британська – до 79 %, коли людина, у свою чергу, може забезпечити точність до 66 % [2,5].

Необхідно зазначити, що США та Велика Британія належать до країн сім'ї англосаксонського права. У цій правовій сім'ї не існує галузевих інститутів як сукупності однотипних норм права, а норма права являє собою відпрацьоване судовою практикою рішення з конкретної справи. Таку норму не можна зробити загальною, тому що це перетворить англійське право на доктринальне, тобто романо-німецьке право, що суперечитиме англійській правовій традиції та стилю правового мислення. Однією зі складових англійського права є право справедливості, що утворює сукупність норм, які створювалися судом лорда-канцлера для того, щоб доповнювати, а деколи і змінювати систему загального права, якщо вона відставала від життя. У США, як і в Англії, головне джерело права становить судова практика, однак вищі суди США не вважають себе зобов'язаними власним прецедентам і можуть змінити свою практику [4].

Можна зробити висновок, що вищезгадані системи штучного інтелекту можуть бути адаптовані і використані в судових системах США та Великої Британії і водночас не суперечити нормам права.

Постає питання, чи є справедливим прийняття до уваги висновків подібних систем штучного інтелекту під час постановлення вироку. Існують сумніви стосовно неупередженості та об'єктивності висновків системи штучного інтелекту, адже компанії-розробники не надають доступ до алгоритму, і учасники процесу можуть ознайомитися винятково з висновком системи, що, як наслідок, позбавляє їх можливості перевірити та оскаржити його.

Системи штучного інтелекту покликані полегшити роботу суду і захистити від упередженості, але навряд чи система штучного інтелекту на рівні з суддями та присяжними може забезпечити індивідуалізовану та рівну справедливість, уникнути впливу стереотипів, не підірвати расову справедливість. Яскравим прикладом є справа Ерік Луміс проти Вісконсена, під час розгляду якої було використано звіт системи штучного інтелекту «Компас», у результаті чого Еріка Луміса було засуджено та призначено покарання у виді шести років позбавлення волі [5; 8].

Так чи інакше, комп'ютерні технології розвиваються з блискавичною швидкістю і системи штучного інтелекту в судовій системі є реалією багатьох країн світу. Тож залишається сподіватися, що вдосконалення програмного забезпечення судової системи досягне рівня, на якому зможе повною мірою виконати своє призначення, не викликаючи сумнівів та не обмежуючи права і свободи учасників процесу.

Що ж стосується України, то на сьогоднішні наша держава перебуває на початку створення середовища, в якому може бути використаний штучний інтелект. На жаль, використання штучного інтелекту в судовій системі України обмежується тільки запровадженням автоматизованої системи документообігу суду.

Отже, перспективою подальшого дослідження буде пошук відповідних методик та механізмів, оцінка можливостей та рівня готовності правової системи та держави в цілому для впровадження систем штучного інтелекту в судову систему України.

Список використаних джерел

1. Аверкин А. Н., Гаазе-Рапопорт М. Г., Поспелов Д. А. Толковый словарь по искусственному интеллекту. Москва: Радио и связь, 1992. 256 с.
2. Інформаційна стаття: У Великобританії запускають систему передбачення злочинів на базі ШІ. 2017. URL: <https://tehnot.com/ua/> (дата звернення: 10.03.2019).
3. Ольга Маслянко. Siri, DeepMind і Cortana: як штучний інтелект змінює реальність. *Економічні новини*. 03.04.2017.
URL: <https://enovosty.com/uk/tehnologii-ukr/full/168-siri-deepmind-i-cortana-yak-shtuchnij-intelekt-zminyuue-realist> (дата звернення: 28.03.2019).
4. Теорія держави і права: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр учбової літератури, 2013. С. 153-154.
5. Adam Liptak. Sent to Prison by a Software Program's Secret Algorithms. *The New York Times*. May 1, 2017. URL: <https://www.nytimes.com/2017/05/01/us/politics/sent-to-prison-by-a-software-programs-secret-algorithms.html> (дата звернення: 20.03.2019).
6. Conference 2018: Council of Bars and Law Societies of Europe. URL: <http://www.ccbeconference.eu/en/> (дата звернення: 20.03.2019).
7. Mail online: The robot that knows when you're lying: Scientists create an AI that can detect deception in the courtroom. 20 December 2017. URL: <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-5197747/AI-detects-expressions-tell-people-lie-court.html> (дата звернення: 20.03.2019).
8. Richard van Hooijdonk. Artificially intelligent judge, jury, and executioner – will algorithms take over criminal justice? November 3, 2017. URL: <https://www.richardvanhooijdonk.com/en/blog/artificially-intelligent-judge-jury-executioner-will-algorithms-take-criminal-justice/> (дата звернення: 20.03.2019).

Обзор А. С.,

студентка денної форми навчання
3 курсу навчально-наукового
інституту історії та філософії
СумДПУ ім. А. С. Макаренка

КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ

Разом із проголошенням незалежності України постало питання конституційного творення, що вимагає перманентної діяльності органів публічної влади з реалізації конституційних цінностей. За 28 років незалежності було зроблено чимало позитивних кроків і зрушень, які привели до прийняття кодифікованого конституційного акта, що став не просто Основним Законом, а, дійсно, актом установчої влади народу, у якому формально закріплені одвічні прагнення українського народу до свободи та демократичного урядування у межах єдиної держави. Водночас, через політичні та суспільні хвилювання Конституція України зазнає постійних змін, які не завжди є доцільними. Це призводить до нестабільності і, як наслідок, безладу в державному устрої та суспільстві.

На жаль, саме ці процеси та явища і сьогодні відбуваються в українському суспільстві. Одним з факторів цього є несформованість фундаментальних засад державотворення, нерозуміння повною мірою змісту таких загальнолюдських цінностей як верховенство права, конституційна демократія, права людини. Адже і до сьогодні переважна частина вітчизняної юридичної науки ґрунтується на нормативістському розумінні права, за якого Конституція сприймається лише як результат діяльності органів публічної влади, а конституціоналізм – як процес прийняття нормативно-правових актів, предметом регулювання яких є суспільний устрій. Західна ж правова культура, напрям на долучення до якої проголошено Україною, ґрунтується зовсім на інших правових цінностях, які зумовлені природно-правовим і соціологічним розумінням права. Саме звернення до останніх концепцій допоможе визначити перспективи вирішення проблем конституційного реформування та розбудови демократичної, соціальної, правової держави.

Однак значна частина робіт вітчизняних авторів висвітлює тематику конституційної реформи через призму нормативістського розуміння права та, відповідно, Конституції, конституціоналізму. Майже відсутні праці, в яких конституційна реформа розглядається у контексті європейських цінностей. Чи не єдиним винятком є праці М. Савчина і С. Шевчука. Особливий акцент слід зробити на монографіях М. Савчина «Конституціоналізм і природа конституції», в якій конституціоналізм розглядається як феномен, що «обумовлює природу конституції як систему соціальних цінностей і визначає її нормативну природу та як легітимований суспільний порядок» і висвітлюється конституційна традиція України [1, с. 2], а також «Сучасні тенденції

конституціоналізму в контексті глобалізації та правового плюралізму», в якій автором розкрито методологічні засади розвитку конституційного права «в контексті конституційної ідентичності, глобалізації та правового плюралізму. З точки зору основоположних цінностей і принципів розглядається зміщення акцентів у діяльності публічної влади та засад взаємодії між державами на міжнародному та наднаціональному рівнях» [2, с. 2]. Водночас питання конституційної реформи в Україні як відображення трансформації національної правової доктрини залишається невисвітленим вітчизняною правничою наукою.

Відсутність єдиного підходу до періодизації конституційної реформи в Україні, є різні правові світогляди вітчизняних науковців. На цей момент суспільство досягло такого рівня розвитку, коли може помічати недоліки діяльності органів публічної влади та адекватно на них реагувати, що дає можливість говорити про сформованість громадянського суспільства.

Рівень розвитку суспільства підтверджується подіями, які ввійшли в історію України як Революція Гідності, коли свідомі громадяни, не бажаючи більше терпіти неконституційних дій органів публічної влади, вийшли на мирні зібрання, зокрема і на Майдані Незалежності, і почали відстоювати власні права. З цього самого моменту суспільство стало опонентом держави, що суперечить чистій теорії права Ганса Кельзена, в якій він наголошував на тому, що право – це веління держави, що адресуються громадянам.

Виникає суттєве питання, чому ми живемо і діємо по-новому, а мислити продовжуємо по-старому? Відповідь на це запитання знову ж таки потрібно шукати в тому ж суспільстві. Право перебуває в нерозривному зв'язку із суспільними відносинами, що є об'єктом правового регулювання і повинно аналізуватися спільно з усією системою економічних, політичних та соціальних умов, в яких воно діє, а не окремо від них. Саме нерозуміння цього зі сторони законодавця не дає нам змогу вирішити ті проблеми, що супроводжують конституційну реформу.

Україна, попри тривалу історію існування, порівняно недавно здобула незалежність і отримала змогу самостійно приймати рішення в політичному та законодавчому житті. При цьому конституційний процес в Україні є відображенням зміни правничої вітчизняної парадигми: з нормативізму, на якому вивчилось досить багато посадовців та юристів, до природно-правового та соціологічного розуміння права, які вже давно реалізовані в західних країнах, але які ми не хочемо приймати.

Список використаних джерел

1. Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції: монографія. Ужгород: Ліра, 2009. 372 с.

2. Савчин М. В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: монографія. Ужгород: РІК-У, 2018. 440 с.

Останчук Л. Г.,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та
кримінології АДпС

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНИМ ВИДОМ ДІЯЛЬНОСТІ

Останніми роками у вітчизняній кримінальній і кримінально-виконавчій науці досить велика увага приділяється дослідженню покарань, альтернативних позбавленню волі. Найактуальнішими є питання вдосконалення системи покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та усунення недоліків, пов'язаних з реалізацією їх на практиці.

Під час пошуку можливостей у подальшому вдосконалити інститут запобігання ухиленню від відбування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, нами проведено аналіз відповідних норм кримінального та кримінально-виконавчого законодавства зарубіжних держав.

Визначено, що відповідно до Кримінального кодексу України (ст. 55) покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певним видом діяльності має на меті недопущення вчинення особою, засудженою до покарання такого виду, в подальшому злочинів з використанням певної посади чи в результаті заняття певною діяльністю. Як основний вид покарання призначається на строк від двох до п'яти років, як додатковий – на строк від одного до трьох років [1, с. 149–150]. Своєю чергою, ч. 1 ст. 389 КК України передбачає відповідальність за ухилення від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

У Латвії аналогом досліджуваного нами виду покарання є обмеження (а не позбавлення) прав, що призначається як додатковий вид покарання. Законодавець вказує на те, що обмеження прав охоплює позбавлення права на певний вид або на всі види підприємницької діяльності, на певний вид занять, на обіймання певної посади, отримання дозволів чи прав, передбачених спеціальним законом. У ст. 312 КК Латвії за невиконання вироку про обмеження прав передбачено відповідальність у виді позбавлення волі або штрафу [2].

У Франції аналогом покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю є покарання у виді заборони перебувати на державній службі або займатися професійною чи громадською діяльністю, з використанням якої було вчинено злочин. Статтями з 131–27 по 131–29 КК Франції передбачено кримінальну відповідальність за ухилення від відбування цього виду покарання. Будь-яке порушення зазначеної заборони тягне відповідальність у виді двох років тюремного ув'язнення та штрафу

(ст. 434–40 КК Франції). За порушення обов'язків і заборон, що впливають з призначеного покарання, ст. 434–41 КК Франції передбачено тимчасове позбавлення або анулювання посвідчень водія, дозволів на зброю, полювання, а також заборона видавати чеки й укладати угоди, а в деяких випадках навіть закриття закладу. Також КК Франції передбачено кримінальну відповідальність за відмову особи, засудженої до досліджуваного нами виду покарання, добровільно віддати представникові органу влади, відповідно до постанови суду, посвідчення водія або дозволи, дія яких призупинена або анульована.

Відповідно до чинного кримінального законодавства Німеччини покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади належить до «додаткового наслідку» (параграф 45 КК ФРН у редакції від 13.11.1998). Своєю чергою, параграф 70 КК ФРН містить перелік заходів виправлення та безпеки, до яких належить заборона займатися професійною діяльністю. Невиконання зазначеного в постанові суду заходу виправлення та безпеки, відповідно до КК ФРН, кваліфікується як злочин. Наприклад, порушення правил нагляду (параграф 145 а), порушення заборони на професію (параграф 145 с) карається покаранням у виді позбавлення волі або штрафом [3, с. 98]. Характерним для цього заходу безпеки є застосування його на певний строк або назавжди (параграфи 69 а та 70 КК ФРН). Досить цікавою, на нашу думку, є норма, передбачена параграфом 70 а-в КК ФРН, про призначення судом умовної відстрочки заборони. Ця норма діє у випадках, коли суд дійде висновку, що не існує небезпеки в тому, що особа може вчинити протиправне діяння зазначеного виду в майбутньому. Після закінчення іспитового строку це покарання вважається відбутим.

Стаття 39 КК Польщі передбачає кримінально-правовий захід у виді заборони обіймати певну посаду, працювати в певній професії або займатися певною господарською діяльністю. Стаття 244 КК Польщі, своєю чергою, передбачає кримінальну відповідальність за недотримання заборони на обіймання посади, професійну діяльність або заборони на заняття певним видом діяльності, відповідно до постанови суду, що карається позбавленням волі на строк до трьох років [4].

Так, покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю в кримінальному законодавстві досліджуваних нами зарубіжних країнах має різну правову природу, виступаючи при цьому не тільки як кримінальне покарання, а й як «додатковий наслідок» або «захід безпеки». Ці заходи насамперед переслідують превентивну мету. Заходи безпеки спрямовані на нейтралізацію «небезпечного стану» особи, яка вчинила злочин або може його вчинити в майбутньому. Головним критерієм для призначення заходів безпеки є суспільна небезпека особи, що виражена в антисоціальному способі життя особи й у можливості вчинення нею суспільно небезпечного діяння.

Нині принципи гуманізму та справедливості визначають стратегію кримінальної політики більшості зарубіжних країн. Аналіз норм зарубіжного законодавства, що регулюють кримінально-виконавчі відносини щодо запобігання ухиленню від відбування покарань, не пов'язаних з позбавленням

волі, не відрізняються суттєво щодо правового регулювання цього інституту в Україні.

Ефективність запобіжної діяльності стосовно осіб, які ухиляються від відбування покарання у виді громадських і виправних робіт, а також від покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, залежить від того, якою мірою на практиці та на законодавчому рівні буде враховано вітчизняний історичний досвід, наслідки проведених реформ кримінального та кримінально-виконавчого законодавства, а також практика їх застосування.

На основі системного аналізу зарубіжного досвіду зроблено висновок, що запобігання ухиленню від відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, є загальною тенденцією сучасних правових систем розвинутих країн, його основні напрями збігаються із системою запобігання ухиленню серед осіб, які перебувають на обліку в органах пробації, і це положення відповідає загальній та індивідуальній превенції в Україні.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Каннон, А.С.К., 2003. 1104 с.

2. Кримінальний кодекс Латвійської Республіки: прийнятий 8 липня 1998 року; введений у дію з 1 квітня 1999 року. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1243424&subID=100106935,10010694,100106970,100107255#text> (дата звернення: 14.03.2019).

3. Уголовный кодекс ФРГ: пер. с нем. Москва: Зерцало, 2000. 208 с.

4. Уголовный кодекс Республики Польша. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 234 с.

5. Уголовный кодекс Франции / за ред.: Л. В. Головки, Н. Е. Крылова; пер. Н. Е. Крыловой. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 650 с.

Паламарчук І. В.,

кандидат юридичних наук,
головний спеціаліст Департаменту
персоналу Міністерства юстиції
України

ЩОДО ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВОНАСТУПНИЦТВА

Публічне правонаступництво як інститут адміністративного права передбачено в низці актів законодавства України. Однак по суті наявність таких актів є мізерним порівнянно з питаннями, що виникають під час реалізації публічного правонаступництва на практиці. Таким чином, породжуючи спірні правовідносини, зародком яких є неврегульованість у законодавчій площині значного кола питань у реалізації публічного правонаступництва, що пояснюється їх недостатнім дослідженням.

У свою чергу, про недослідженість та неврегульованість напрямків суспільних відносин, які виникають з реалізацією публічного правонаступництва, варто зазначити, що на сьогодні це є проблемним питанням в адміністративній діяльності країни.

Оцінюючи деякі норми Кодексу адміністративного судочинства України [1], Порядку здійснення заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією або ліквідацією міністерств, інших центральних органів виконавчої влади [2] та інших актів законодавства, нескладно пересвідчитися в тому, що законодавець у загальному вигляді задекларував сутність та особливості публічного правонаступництва. Проте, така сутність та особливості не дають змоги дійти однозначного розуміння вказаного правового явища.

Сутність публічного правонаступництва в науковому вимірі віднайшла свою зацікавленість у дослідженнях вітчизняних учених. Проте існуюча неврегульованість у законодавчій площині значного кола питань, пов'язаних з реалізацією публічного правонаступництва залишаються по суті незмінними.

Звертаючи увагу на питання сутності (природи) та особливостей публічного правонаступництва (яке включає в себе: його поняття та зміст; критерії класифікації та види; адміністративно-правовий статус самих суб'єктів публічної адміністрації у питаннях щодо реалізації публічного правонаступництва), слід зазначити, що із плином часу, внаслідок різних історичних подій та змін, що мають місце у суспільних відносинах, відбувається і зміна класифікаційних критеріїв та видів правонаступництва, в тому числі публічного. Однак, поняття, зміст, критерії класифікації, адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації в питаннях щодо реалізації публічного правонаступництва перебувають у процесі постійного доповнення, подекуди уточнення, так само як і результати досліджень видів та критеріїв класифікації публічного правонаступництва, перелік якого дуже розгалужений як і перелік суб'єктів публічної адміністрації. Практична цінність результатів дослідження саме сутності публічного

правонаступництва полягає в необхідності належного правового регулювання його реалізації суб'єктами публічної адміністрації. Оскільки кожний класифікаційний різновид публічного правонаступництва є специфічним зі своїми, притаманними лише йому властивостями та змістом, які впливають на власне зміст процесу його реалізації з метою задоволення публічного інтересу, в інтересах якого і створені та зобов'язані діяти суб'єкти публічної адміністрації.

Тому процес його реалізації не може регулюватися одним – загальним для всіх видів публічного правонаступництва порядком, що встановлений відповідними нормами законодавства.

Доречно в практичній діяльності з реалізації публічного правонаступництва слід виокремити такі його види: територіальне та функціональне публічне правонаступництво, а також публічне правонаступництво приватних осіб.

Окремо слід зазначити, що функціональне правонаступництво являє собою процедуру передання (набуття) адміністративної (управлінської) функціональної компетенції від одного суб'єкта публічної адміністрації (функціональна компетенція якого не залежить від поширення на окремо визначену територію або на всю територію) до іншого.

Так, доречним прикладом функціонального публічного правонаступництва, звертаючись до історії реформування певних галузей, згадується утворення у 1998 році Державного департаменту України з питань виконання покарань шляхом відокремлення його від органів внутрішніх справ України, що уособлювало собою Міністерство внутрішніх справ України. В подальшому Державний департамент України з питань виконання покарань було реорганізовано в Державну пенітенціарну службу України та наступну ліквідацію цієї Служби, внаслідок чого повноваження та функції ліквідованого органу були перебрані Міністерством юстиції України [3; 4; 5].

Слід зазначити, що наведені процеси весь час супроводжувалися та й супроводжуються сьогодні передачею з одного відомства до іншого різного роду об'єктів нерухомого майна. Також, зважаючи на практику реформування виконавчої гілки влади в Україні цілком можливо припустити, що в майбутньому для оптимізації правоохоронних органів Національна поліція України перейде як складова до Міністерства внутрішніх справ України, як це було із міліцією до її ліквідації (до речі, ліквідована Державна пенітенціарна служба України також координувалась Міністерством юстиції України, як і Національна поліція України на теперішній час координується Міністерством внутрішніх справ України). А потім, ймовірно, знову розпочнеться процес зворотної передачі об'єктів нерухомості [6, с. 105].

Очевидно, що зазначений вид публічного правонаступництва (функціонального) та його особливості (адміністративно-правовий вимір) набуває наукової цікавості в подальшому ґрунтовному дослідженні та розкритті з подальшим впровадженням таких результатів у теорію адміністративного права.

Потрібно констатувати, що відсутність чіткої законодавчо врегульованої процедури публічного правонаступництва (в тому числі і функціонального публічного правонаступництва) є наслідком недослідженості цього питання взагалі як інституту адміністративного права.

Хоча, зміст публічного правонаступництва й має у своєму доробку науково напрацьовані результати вітчизняних вчених [7; 8]. Проте критерії визначення видів публічного правонаступництва (серед яких є і функціональне публічне правонаступництво) із змістовним розкриттям кожного з них, питання їх відповідальності по кожному, розгляд та вирішення публічно-правових спорів адміністративними судами ускладнених публічним правонаступництвом, лише поверхово вивчено.

Тим більше, цілком можливо припустити, що об'єктивно наявна проблема визначення розуміння публічного правонаступництва, його деталізація, існуватиме й надалі. Це пояснюється передусім фактично не повноцінно дослідженим напрямком таких суспільних відносин, наслідком яких є їх правова нерегульованість, що на практиці породжує низку казусних рішень та адміністративних актів суб'єктів публічної адміністрації, які в подальшому, пройшовши всі національні способи відновлення та захисту порушених прав громадян (процедурний та судовий способи, які також не володіють належною сукупністю правових інструментів) оспорюються в міжнародних інстанціях. Зокрема, рішення таких інстанцій (Європейський Суд з прав людини) в подальшому негативно виражається на Державному бюджеті України.

Тому очевидним є те, що теорія адміністративного права потребує дослідження інституту публічного правонаступництва та подальшого внесення в теорію адміністративного права результатів такого дослідження, що сприятиме подальшому розкриттю цієї тематики іншими вченими на основі досліджених вищезазначених питань. Одночасно отримуємо можливість підготувати комплекс проектів змін до чинного законодавства та підготовки проекту єдиного нормативно-правового акта або законодавчого акта, в разі прийняття яких буде врегульовано локальні правовідносини, пов'язані з публічним правонаступництвом.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV (в редакції Закону України від 03.10.2017 № 2147-VIII). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 21.03.2019).

2. Порядок здійснення заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією або ліквідацією міністерств, інших центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2011 № 1074. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-2011-%D0%BF> (дата звернення: 21.03.2019).

3. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції: Постанова від 18 травня 2016 р. № 343 / Кабінет

Міністрів України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/343-2016-п> (дата звернення: 21.03.2019).

4. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010> (дата звернення: 21.03.2019).

5. Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань: Указ Президента України від 22 квітня 1998 р. № 344/98. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/98> (дата звернення: 21.03.2019).

6. Бевзенко В. М., Паламарчук І. В. Публічне майно як засіб здійснення повноважень поліції: монографія / за заг. ред. В.М. Бевзенка. Київ: Дакор, 2018. 308 с.

7. Бевзенко В. М. Публічне правонаступництво: сутність, процедура та особливості. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 140–149. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2013/6_2013/32.pdf (дата звернення: 21.03.2019).

8. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / за заг. ред. Р.С. Мельника. Київ: Ваїте, 2014. С. 215–217.

Паламарчук В. М.,
курсант 3 курсу 133 юридичного
факультету Академії ДПтС

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Нині Державна кримінально-виконавча служба України (далі – ДКВС України) зазнає значних змін: процес реформування ДКВС України розпочався, фактично, із затвердження Плану дій щодо реалізації положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки [3] (з питань підвищення ефективності попередження злочинів і реабілітації засуджених та вдосконалення системи виконання покарань) та тримає по теперішній час.

Враховуючи те, що ДКВС України є складовою системи органів юстиції, які уособлюють собою Міністерство юстиції України.

Тому Міністерство юстиції України приділяє увагу питанням, пов'язаним із дотриманням прав засуджених та осіб, які тримаються в установах виконання покарань з боку персоналу ДКВС України.

Одночасно, починаючи з другого півріччя 2016 року, Міністерством юстиції України було створено достатню кількість інституційних спроможностей, які забезпечують перехід від карального до реабілітаційного підходу, які перебувають у процесі розвитку та вдосконалення.

Однак, на жаль, з урахуванням інформації із засобів масової інформації, практика нам показує, що не завжди і не всюди дотримання прав та свобод засуджених та осіб, яких там тримають, відповідає тому рівню, на якому це дотримання повинно бути. Ці вимоги, як ми знаємо, відображені в таких нормативно-правових актах, як: Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань [4], Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила [5], Мінімальні стандартні правила поведінки з в'язнями [6], Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [7] та інші.

Слід зазначити, що деякі із зазначених нормативних актів мають рекомендаційний характер, але все одно на міжнародному рівні їм приділяється велика увага. Хоча першочергово необхідно ураховувати та діяти відповідно до національного законодавства, оскільки частиною першою статті 35 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [7] Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загально визнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні.

За інформацією громадської правозахисної організації «Донецький Меморіал»:

- у нашій державі вагомою проблемою є незадовільні умови тримання засуджених та осіб, підданих арешту. На покращення цих умов держава виділяє

кошти і певною мірою ситуація змінюється на краще, але старі будівлі установ виконання покарань усе ж таки залишаються в аварійному стані (ці будівлі перебувають в експлуатації понад 50, а то й 100 років). Охоронна техніка та інші інженерно-технічні засоби мають зовсім «зношений» стан, адже на заміну коштів не вистачає;

- відповідним вимогам також не відповідає харчове забезпечення та надання медичної допомоги засудженим. Щодо харчування, то якість, кількість, умови перевезення, умови зберігання зовсім відрізняються від тих вимог, які зазначені в актах. Медичне забезпечення засуджених, їх лікування, проходження профілактичних заходів для покращення здоров'я знаходиться на дуже низькому рівні. Саме погані умови тримання, як зазначалося вище, породжують велику кількість захворювань у засуджених та погіршують стан хронічних захворювань.

Усі ці основні проблеми неодноразово були висвітлені і є актуальними не тільки в нашій країні, але й по всьому світу. Це питання розглядали уповноважені органи з прав людини, Комітет ООН, Європейський комітет, але ніяких змін, значних покращень не спостерігається. Статистика Державної кримінально-виконавчої служби України показує, що загальна чисельність в'язнів, хворих на активну форму туберкульозу, зменшилась у першій половині 2018 року з 1356 осіб до 1284 осіб; кількість ВІЛ-інфікованих в'язнів у першій половині 2018 року зросло з 3830 осіб до 3917 осіб [1]. Виходячи з даних, не має різниці зростає чисельність захворювань чи зменшилась на ті чи інші хвороби, важливим є відсутність мінімальних чисел цієї проблеми.

До того ж однією з важливих проблем, на жаль, залишається трудова діяльність засуджених. Основною тезою міжнародних нормативно-правових актів щодо праці засуджених є те, що праця не може бути рабською та повинна оплачуватись і не містити в собі ознак покарання та принизливості. Тобто засудженого не можна карати працею. Як зазначає Михайло Романов: «Кримінально-виконавче законодавство України залишає дуже багатий простір для зловживань з боку адміністрації кримінально-виконавчих установ щодо прав засуджених на працю та на гідний рівень її оплати. Практика виконання покарань підтверджує цю тезу. В колоніях непоодинокі випадки незаконного маніпулювання з працею засуджених. Прикладом можуть бути випадки, коли документальне оформлення праці засуджених не відповідає реальним обставинам. Така ситуація відбувається, коли на роботу виводиться бригада з 50 осіб, а наряди на виконання певної роботи оформлюються щодо 5 осіб. Фактично це означає, що 45 осіб виконували примусову не оплачувану роботу, яка взагалі має ознаки рабської. З іншого боку, для засудженого це означає, що йому не нараховується заробітна плата, його трудовий стаж також може бути підданий сумніву, оскільки немає відрахувань у фонди соціального страхування. Юридично це означає, що засуджений не є застрахованою особою, і в його стаж, необхідний для призначення пенсії, не буде зарахований термін перебування в кримінально-виконавчих установах» [2]. І ця проблема у всі часи була, є та буде актуальною, якщо це не буде жорстко контролюватися відповідними органами. Також на основі вищесказаного з впевненістю можна

сказати, що праця – це основний метод впливу на свідомість засудженого, спосіб життя, його перевиховання, професійна підготовка. Праця сприяє позитивним змінам в особистості засудженого щодо повернення його до самостійного соціально-нормативного життя в суспільстві.

Також, працюючи, засуджений забезпечує своє існування в установі та оплачує ті послуги, які йому надаються.

На жаль, нині практика залучення засуджених до праці практично не орієнтована на те, щоб засуджений сприймав її позитивно, а винагорода за працю не поставлена у залежність від економічних показників, таких як кількість та якість виробленого. А відповідно до цього праця й не має того виправного ефекту, який на неї покладає законодавство [2].

Отже, підбиваючи підсумки, можна визначити, що через гостру економічну та політичну кризу права засуджених зазнають певних обмежень та порушень. Мінімальне фінансове забезпечення з боку держави установ виконання покарань та їх скорочення породжує цілу низку порушень та недотримання прав засуджених та осіб, підданих арешту. Тому це питання потребує негайного опрацювання керівництвом держави, за результатами якого забезпечення повноцінного фінансування на максимальному видатковому рівні, адже дотримання прав та свобод людини є найвищою цінністю як з морального боку, так і з правового.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавча система України у липні 2018 р. Статистичний огляд. URL: <http://ukrprison.org.ua/statistics/1533198157> (дата звернення: 21.03.2019).

2. Романов М. Праця засуджених. Права осіб, позбавлених волі. URL: <http://khp.org/index.php?id=1239801067> (дата звернення: 21.03.2019).

3. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015.

4. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 05.09.2018 за № 1010/32462.

5. Європейські пенітенціарні правила: рекомендація № R (2006)2 від 11.01.2006 Комітету Міністрів держав учасниць. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032 (дата звернення: 21.03.2019).

6. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212 (дата звернення: 21.03.2019).

7. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 21.03.2019).

Потапенко А. С.,
аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та
кримінології;
науковий керівник:
Царюк С. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та
кримінології

КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ

Юридично правильна кваліфікація має особливе значення для досягнення мети кримінально-правової норми. Оскільки помилка при кваліфікації злочину може призвести до таких наслідків, як засудження невинної особи або виправдання особи, яка здійснила злочин.

Питанням кваліфікації злочинів на доктринальному та науковому рівнях присвячені роботи таких учених: П.П. Андрушка, Ф.Г. Бурчака, М.Й. Коржанського, В.В. Кузнецова, О.К. Маріна, Т.М. Марітчака, С.А. Тарарухіна, В.Я. Тація, М.І. Хавронюка та інших. Концептуальні положення та висновки з даної проблематики містять також праці В.О. Навроцького та авторів, що належать до його наукової школи, а також праці О.О. Дудорова та Є.О. Письменського. Проте окремі проблеми правозастосовної практики свідчать про те, що проблеми кваліфікації окремих видів злочинів існують і нині.

Дослівно термін «кваліфікація» походить з латинської мови та означає: «qualis» – якість та «facio» – робити [2, с. 15]. Як загальноправова категорія «кваліфікація» означає якісну оцінку факту та його відповідність правовим нормам або віднесення дій особи до певних нормативних актів.

У кримінальному праві кваліфікація злочину – полягає у встановленні повної відповідальності ознак фактично здійсненого діяння ознакам складу (складів) злочинів, що передбачені однією чи кількома кримінально-правовими нормами. Таким чином, кваліфікація злочину відповідає на питання – який злочин вчинено? та яку норм, визначену законодавцем, порушено?.

У процесі кваліфікації злочинів основне місце посідає встановлення ознак складу злочину. Частина 1 ст. 2 КК України зазначає, що вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбачений цим кодексом, є підставою кримінальної відповідальності [3]. Саме тому важливо в процесі кваліфікації детально аналізувати всі, без винятку, ознаки складу злочину, КК України не передбачає визначення загального поняття складу злочину, але в теорії кримінального права детально розроблені визначення складу злочину, його елементів та ознак.

У теорії кримінального права склад злочину – це сукупність установлених кримінальним законом юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), які визначають суспільно небезпечне діяння як злочин. Складу злочину властива низка важливих функцій: фундаментальна; процесуальна; розмежувальна; гарантійна [2].

У кожному складі злочину вирізняють такі його елементи: об'єкт; об'єктивну сторону; суб'єкт; суб'єктивну сторону. Кожен з елементів складу злочину містить властиві йому ознаки. Відсутність хоча б однієї обов'язкової ознаки свідчить про відсутність у діянні особи складу злочину, що, своєю чергою, виключає кримінальну відповідальність такої особи. Для кваліфікації вчиненого діяння необхідно проаналізувати усі елементи складу злочину.

Проведемо невеликий аналіз встановлення невід'ємних і необхідних елементів складу злочину як підстави притягнення до кримінальної відповідальності. Так, КК України не дає визначення поняття об'єкта злочину, але науковці дають визначення об'єкту злочину – те, на що посягає злочин і завдає шкоди (створює загрозу її завдання). Тобто відображення назв розділів та окремих норм Особливої частини КК України прийнято вважати ознаками, що характеризують об'єкт злочину.

Об'єктивна сторона злочину – характеризується зовнішнім виявом суспільно небезпечного посягання. Об'єктивна сторона відповідає на запитання: у чому полягає злочин?; яким чином (способом) він вчиняється?; за яких умов (місце, час, обстановка) був вчинений?; які засоби чи знаряддя використовувалися для вчинення?. Будь-який злочин вчиняється певними діями або через певну бездіяльність. Тому всі склади злочинів мають таку обов'язкову ознаку об'єктивної сторони, як діяння, тобто – дія та (або) бездіяльність. Таке не можна сказати про інші ознаки об'єктивної сторони складів злочинів.

Суб'єктивна сторона злочину – це внутрішній вияв суспільно небезпечного посягання, що відображає психічні процеси (інтелектуальні та вольові), що відбуваються у свідомості винної особи під час вчинення злочину.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується певною формою вини, мотивом, метою й емоційним станом. Обов'язковою для кожного злочину ознакою суб'єктивної сторони є вина, тобто психічне ставлення особи до вчинюваної дії (бездіяльності), передбаченої КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу чи необережності.

Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність (частина 1 ст. 18 КК України) [3]. Таким чином, осудність та певний вік особи визнаються загальними ознаками суб'єкта злочину та такими, що характеризують суб'єктів усіх складів злочинів, передбачених статтями Особливої частини КК України.

Саме якісне визначення всіх елементів складу злочину дає можливість правильній кваліфікації злочинного діяння на початковому етапі досудового розслідування. На прикладі аналізу статистичних даних злочинів підслідних органам, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства,

у 2018 році кількість направлених кримінальних проваджень до суду з обвинувальним актом становить 459, але кількість проваджень, що закрито на кінець 2018 року становить 450, у т. ч. за ч. 1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК України (встановлена відсутність у діянні складу кримінального правопорушення). Порівнянно, кількість направлених проваджень до суду з обвинувальним актом у 2016 становить 447, закрито на кінець року 439, а у 2017 році направлено до суду 434 та закрито 427 проваджень [4].

Такі показники свідчать про наявність проблеми щодо юридичних підстав закриття кримінальних проваджень через неправильну кваліфікацію, в тому числі за п.п. 2, ч. 1 ст. 284 КПК України, що передбачає відсутність у діянні складу кримінального правопорушення.

Враховуючи вищевикладене, зазначимо, що співвідношення поняття «складу злочину» та чітке виділення «ознак складу злочину» забезпечать ефективність застосування кримінального законодавства. Крім того, правильне тлумачення ознак складу злочину дозволить зменшити показники закриття кримінальних проваджень на підставі відсутності в діяннях складу кримінального правопорушення тим самим убезпечивши правозастосовні органи від помилок під час кваліфікації злочинів.

Список використаних джерел

1. Вазнюк А. А. Поняття та елементи кримінально-правової характеристики злочинів. *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 154–160.

2. Александров Ю. В., Дудоров О. О., Клименко В. А. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник. / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. Київ: Юридична думка, 2004. 656 с.

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. (дата оновлення: 11.01.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 15.01.2019).

4. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності за 2016-2018 роки (за даними прокурорської статистики). URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 15.01.2019).

5. Ус О. В. Правила кваліфікації злочинів, вчинених у співучасті. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 149–159.

6. Ус О. В. Кваліфікація злочинів: сутність та поняття. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2014. № 17. С. 171–175.

Поцелуйко І. В.,

голова циклової комісії соціально-економічних дисциплін, викладач вищої категорії, методист КТКТ ЧНТУ

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Соціальний захист населення в ширшому тлумаченні цього поняття – це діяльність держави, спрямована на забезпечення процесу розвитку й формування особистості, створення належних для самовизначення та ствердження в житті умов. У вузькому: соціальний захист – це сукупність правових і економічних гарантій, які забезпечують дотримання найважливіших соціальних прав особистості.

Основні принципи системи соціального захисту закладені в Конституції України, зокрема ст. 46 «гарантує громадянам право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття від незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок внесків громадян, підприємств, установ, організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення».

Закон України про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії трактує соціальний захист як систему державних гарантій щодо забезпечення прав громадян країни на соціальну допомогу і підтримку у випадку постійної або тимчасової непрацездатності, хвороби, безробіття та в інших передбачених законом випадках [1].

Соціальна політика – комплекс соціально-економічних заходів держави, підприємств, організацій, спрямованих на послаблення нерівномірності у розподілі доходів та майна, на захист населення від безробіття, зростання цін, знецінення трудових заощаджень.

Зростання в Україні армії безробітних, зменшення їх впевненості у завтрашньому дні тощо вимагає проведення активної соціальної політики на рівні держави, підприємств, використання різних напрямів такої політики. Основні напрями проведення соціальної політики:

- захист рівня життя населення шляхом застосування різних форм компенсації від підвищення цін і проведення індексації;
- надання допомоги багатодітним сім'ям;
- надання допомоги у разі безробіття;
- проведення політики соціального страхування, встановлення мінімальної плати для працюючих;
- розвиток освіти, охорони здоров'я, навколишнього середовища переважно за рахунок держави;

- проведення активної політики, спрямованої на здобуття кваліфікації, гарантію трудової діяльності згідно з чинним законодавством.

У системі соціального захисту населення найважливішим елементом є соціальне страхування. Воно складається з пенсійного, медичного, страхування від безробіття та від нещасних випадків на виробництві. У розвинутих країнах пенсійне та медичне страхування проводиться шляхом відрахувань із заробітної плати й прибутків по 7,5 %. У США, наприклад, з цією метою із заробітної плати найманих працівників вилучається 7,5 %. У Швеції соціальні фонди формуються повністю за рахунок держави. В Японії платежі на соціальне страхування становлять 7 % середньої зарплати робітника. Коштами з цих фондів розпоряджаються спеціальні ради, до складу яких входять представники найманих працівників і підприємців [3].

У Німеччині та деяких інших країнах кожний працівник має індивідуальний пенсійний рахунок, на який перераховується частина заробітної плати. Ці кошти вкладають у розвиток народного господарства, на них "наростають" відсотки, які разом із відрахованими коштами повертаються на старості працівникові. На Заході утверджується думка, що людина з виходом на пенсію повинна жити заможніше, ніж у працездатному віці.

Страхування від безробіття проводиться із спеціальних страхових фондів. Розмір виплати залежить від тривалості періоду безробіття, від специфічних умов певної країни. У першому випадку найбільші суми виплат (від 50 до 70 % середньої зарплати) виплачують у перші місяці безробіття на час законодавчо встановленого періоду. Надалі суми виплат зменшуються. Так, у США величина щотижневої допомоги в середині 90-х років становила 200 дол.

У другому випадку до уваги беруть період зайнятості, трудовий стаж, фізичну здатність до праці, термін надання допомоги та ін. Так, у Німеччині трудовий стаж повинен становити не менше 6 місяців протягом трьох років і не менше 10 тижнів протягом останнього року перед звільненням з роботи. У Франції такою умовою є робота протягом 150 днів на рік і 91 день страхових виплат працівникові. У Великій Британії враховується лише сплата внесків до страхового фонду: протягом року їх повинно бути 26.

Важливою ланкою соціального захисту населення є програми працевлаштування та перекваліфікації. В їх реалізації беруть участь держава та підприємці. Щорічно американські фірми виділяють на ці заходи 30 млрд дол. Держава витрачає на перекваліфікацію працівників більшу частину відповідних коштів.

Певні позитивні наслідки у здійсненні політики працевлаштування може дати скорочення робочого дня. За останні 100 років у більшості розвинутих країн тривалість робочого часу скоротилася вдвічі. З середини ХІХ ст., за даними німецької компанії "Сіменс", час, відпрацьований однією людиною, скоротився приблизно з 4 тис. до 1,7 тис. годин. Винятком є лише Японія. Японець нині працює в середньому 2150 годин на рік, що на 230 годин більше, ніж у Франції. Скорочення тривалості робочого дня з метою збільшення зайнятості впроваджувалося у Швеції в 70-х роках, у Франції в 1982–1983 рр. та

в деяких інших країнах. У США тривалість робочого дня за останні 10 років збільшилася на 1,2 години.

Таким чином, соціальний захист населення в Україні потребує кардинальних перетворень. Тому шляхом вирішення проблем неефективного соціального захисту населення України може стати нова функціональна модель соціального захисту з урахуванням національної специфіки та особливостей України. Основними завданнями нової моделі мають бути: кардинальні перетворення функціонуючої нормативно-правової бази, яка має гарантувати громадянам соціальний захист та залучення фінансових ресурсів для забезпечення всіх видів соціальних гарантій [2].

Список використаних джерел

1. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 5 жовтня 2000 року. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (дата звернення: 25.03.2019).

2. Балашов А. М. Сучасні проблеми соціального захисту населення України. *Економіка та держава*. 2010. №1. С. 82–84.

3. Вакуленко В. М. Соціальний захист населення України: навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ: НАДУ Фенікс, 2010. 212 с.

3. Підлипна Р. П. Система соціального захисту в Україні в сучасних умовах: сутність і основні складові. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2015. №1 (69), Ч. 1 С. 116–122. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? (дата звернення: 20.03.2019).

Поцелуйко І. В.,
студент IV курсу факультету
електронних та інформаційних
технологій ЧНТУ

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Вплив організаційної культури на результати функціонування підприємства досліджували багато як вітчизняних так і зарубіжних учених. Деякі зарубіжні науковці зв'язують ефективність діяльності підприємств з силою культури. Кожен автор при цьому виділяє свій набір елементів культури, якими повинні володіти успішні та ефективні підприємства.

Організаційна культура є основою для успішної діяльності підприємства. Саме вона формує, перш за все, ставлення працівників до виконання своїх обов'язків та до компанії в цілому. Її (організаційну культуру) можна також розглядати як стратегічний інструмент, за допомогою якого можливо орієнтувати підрозділи компанії для досягнення спільних цілей, а також допомагати більшому вияву ініціативності робітників і створенню сприятливого психологічного клімату. Кожна категорія працівників повинна розуміти організаційну культуру.

Організаційна культура – система взаємовідносин, що склалися в організації на основі прийнятих цінностей, базових уявлень і норм поведінки, які необхідні для виконання її місії [3].

Кожен працівник організації повинен усвідомлювати своє місце в компанії, свій робочий час та його раціональне використання, а також досягнення яких цілей він переслідує у виконанні своєї роботи. Цінності, норми, певною мірою і світогляд – повинні підтримуватися всіма працівниками організації. Трудова етика та система мотивування повинні бути чітко визначені й зрозумілі для кожного. Добре налагоджена комунікаційна система, хороший психологічний клімат у колективі, заохочення ініціативності та розвитку працівників – ще одна категорія елементів ефективної організаційної культури. І останнє – зовнішній вияв організаційної культури – вигляд працівників (певні рекомендації або встановлений дрес-код), звички і традиції, які пов'язані з прийомом їжі (роздільна або спільна обідня перерва для керівництва і працівників). Необхідно зауважити, що організаційна культура не існує в чистому вигляді [4].

Організаційну культуру неможливо розглядати без стратегії компанії. Саме вона забезпечує загальне виконання стратегічного плану. За допомогою основних елементів культура формує офіційні та неофіційні правила, робочу атмосферу та певні вимоги, які підвищують ефективність підприємства. Ефективна організаційна культура сприяє розумінню працівниками основних цілей підприємства та появі філософії, яка допомагає найкращим способом досягати необхідних цілей.

Відповідність організаційної культури стратегії організації дуже важливе і складне завдання керівництва. У практичній діяльності культура піддається зміні з великими зусиллями, саме тому важливо на початку існування компанії виробити правильну концепцію культури та підтримувати її розвиток у колективі для досягнення більшої ефективності праці.

Не завжди актуальна організаційна культура є ефективною. Актуальна культура може лише «бути наявною» або не мати жодних результатів від її виконання. Організаційна культура вважається ефективною, якщо вона [2]:

- є дійсно цінною і кожна дія фірми підвищує її цінність (наприклад, як наслідок з високого рівня продаж та низьких витрат);
- має унікальні характеристики, які не мають спільного з організаційною культурою більшості компаній;
- є неповторною – жодна інша організація копіюючи культуру іншої компанії не зможе досягнути успіху.

Для багатьох організацій важливим є економічний результат діяльності. Проаналізувавши взаємозв'язок між організаційною культурою та фінансовими показниками, можна зробити висновок, що за наявності ефективної культури працівники більш задоволені умовами праці і правильно вмотивовані для її результативного виконання. Як наслідок з цього, економічні результати діяльності компанії зростають.

Організаційна культура є одним із самих складних матеріально-духовних явищ, системних по своїй суті. Тому і розглядати її необхідно як можна більш усебічно та узагальнено, з позицій різних наук. Тільки в цьому випадку можливе її адекватне розуміння та вивчення. Розгляд повинен здійснюватися, крім перерахованих рівнів, обов'язково і на психологічному, і соціально-психологічному рівні. Такий феномен, як організаційна культура, вимагає усвідомлення і прийняття визначеної позиції з цілої низки проблем.

На українському ринку вітчизняні компанії без сформованої організаційної культури програють іноземним із сильною організаційною культурою. А в умовах відкритості нашої економіки та ринку, коли кількість сильних зарубіжних конкурентів невпинно зростає, українським підприємствам стратегічно необхідно реорганізувати стару систему управління та формувати власну ефективну організаційну культуру.

Вивчення організаційної культури посилює розуміння цінності людського капіталу та порушує питання нової якості управління людськими ресурсами, які в центр уваги ставлять особистість людини, її потреби та очікування, визнання необхідності активнішого залучення працівників, довіри до них.

Організаційна культура є суттєвим чинником мотивації працівників. І шляхи досягнення цілі, і умови «життя на роботі» є потужним інструментом як стимулювання діяльності, відкриття потенційних можливостей, так і створення іміджу організації.

Організаційна культура є одночасно і результатом, і причиною діяльності. Це те, що організація «має», водночас може розглядатися і як те, чим організація «є», що собою являє. Організаційна культура має суттєвий вплив на

формування іміджу організації, власне, пов'язана з внутрішнім іміджем організації для її працівників.

Управління організаційною культурою та її змінами є надзвичайно складним завданням, яке передбачає застосування досконалих методів стратегічного менеджменту, включаючи аналіз ризиків, та, з іншого боку, майстерності міжособистісного спілкування, створення мотивації до змін, почуття психологічної безпеки, позитивного бачення майбутнього, використання можливостей для зворотного зв'язку та активного залучення працівників до обговорення тих чи інших питань, у тому числі усвідомлення ризиків та можливих втрат. Робочі умови мають стимулювати та спонукати до навчання [1].

Отже, організаційна культура є важливим чинником управління, причому уявлення про неї залежать і від уявлень про сучасні вимоги до управління. В умовах сьогодення необхідним є формування культур, відкритих до змін, які сприяють швидкому маневруванню, розвивають різні форми взаємодії, активізують менеджмент на основі знань, посилюють корпоративну відповідальність та моральну доброчесність. Ключовим питанням при цьому є визнання чинників впливу та відповідальності керівництва за розвиток належної організаційної культури, яка сприятиме необхідним реформам та досягненню визначених цілей.

Список використаних джерел

1. Крупський О. П. Організаційна культура: сутність, види та особливості імплементації в Україні. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2014. № 1 (45). С. 29–38.

2. Юринець О., Семеряк І. Вплив національного менталітету на формування організаційної культури України. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/24273/1/56-Urynets-164-167.pdf> (дата звернення: 10.04.2019).

3. Смолінська Н.В. Формування та зміна організаційної культури підприємства URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/11101/1/42.pdf> (дата звернення: 10.04.2019).

4. Харчишина О. В. Формування організаційної культури в системі менеджменту підприємств харчової промисловості : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 290 с.

Радченко Ю. О.,
студентка 2 курсу 025 групи
СумДПУ імені А. С.Макаренка

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Пенітенціарна система – це система спеціально уповноважених органів і установ, діяльність яких спрямована на формування та реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань і пробації.

Вона забезпечує виконання покарань як пов'язаних, так і не пов'язаних із позбавленням волі, а також утримання підслідних із моменту взяття під варту до суду. Пенітенціарна система покликана забезпечити не тільки виконання судових вироків, але й профілактику рецидиву злочинів [1].

Основна ж її діяльність базується саме на покаранні ув'язнених, що призводить до кризи цієї системи. Для вирішення цієї проблеми слід удосконалити структуру виправної системи – ввести інститут пенітенціарної соціальної роботи, який спиратиметься саме на морально-гуманістичний характер діяльності у ставленні до ув'язнених [2].

Указом Президента України № 631/2012 від 8 листопада 2012 року була затверджена Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, яка висвітлила проблеми, що існують у діяльності пенітенціарної служби в державі та визначила основні напрямки сучасної пенітенціарної політики на 2012–2017 рр. [3].

До проблем, зазначених у документі, належать:

- Збереження радянської системи управління виправними закладами з притаманними їй рисами адміністративно-командного управління, що перешкоджає належному виконанню завдань, покладених на Державну кримінально-виконавчу службу України.

- Перевантаженість установ виконання покарань та слідчих ізоляторів.

- Останніми роками були виділені значні фінансові ресурси для зміни умов тримання осіб в УВП та СІЗО і певною мірою ці умови було поліпшено. Водночас більшість проблем до цього часу не вирішено.

- Більшість будівель і споруд, інженерних мереж УВП та СІЗО, які побудовано та введено в експлуатацію понад 50 або навіть 100 років тому, вичерпали свій ресурс.

- Вживаються недостатні заходи в частині переходу від казарменого до блокового розміщення засуджених та збільшення норми жилої площі на одного засудженого.

- Залишається гострою проблема забезпечення хворих на соматичні та психічні захворювання, туберкульоз та ВІЛ/СНІД засуджених належною медичною допомогою.

- Заклади охорони здоров'я ДКВС України не відповідають вимогам державних будівельних норм.

- Низький рівень організації соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, що призводить до непоодиноких випадків суїцидів в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, невідповідності до життя після звільнення з установ виконання покарань і, як наслідок, до значної кількості випадків пенітенціарного рецидиву.

- Критичний стан підприємств установ виконання покарань не дає змоги забезпечити залучення всіх засуджених до праці, яка є одним із засобів виправлення та ресоціалізації. Принципи діяльності таких підприємств не відповідають сучасним умовам ринкової економіки, через що вони неспроможні ефективно функціонувати.

- Неefективною є й система виконання покарань, альтернативних позбавленню волі. Зазначене обумовлено невідповідністю матеріально-технічної бази та чисельності персоналу кримінально-виконавчої інспекції обсягу покладених на неї завдань і функцій. Процес виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, не забезпечує соціально-виховного впливу на засуджених і переважно зводиться до формального контролю за виконанням засудженими обов'язків, покладених на них судом [3].

Також, серед проблеми пенітенціарної системи в Україні можна виділити:

- випадки порушення прав засуджених представниками адміністрації установ виконання покарань, грубість з боку персоналу;

- випадки порушень з корупційними ознаками серед персоналу кримінально-виконавчої служби;

- відсутність ефективної медичної допомоги засудженим, зокрема особам, хворим на активну форму туберкульозу;

- відсутня достатня кількість робочих місць для працевикористання засуджених;

- втечі з-під варти, самогубства, конфліктні ситуації та інше.

Отже, способами та шляхами вирішення вищезазначених проблем можуть стати [4]:

- удосконалення законодавства, що регламентує діяльність Державної кримінально-виконавчої служби;

- оптимізація структури органів Державної кримінально-виконавчої служби, системи функціонування установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, штатної чисельності персоналу зазначеної Служби та підвищення ефективності його діяльності в умовах реалізації нової політики державного управління;

- оптимізація мережі установ виконання покарань та їх підприємств, забезпечення їх ефективного функціонування та прибутковості (рентабельності) виробничої діяльності;

- здійснити заходи щодо консервування установ виконання покарань, в яких відбувається значне скорочення кількості засуджених;

- удосконалити організаційно-штатну структуру слідчих ізоляторів та установ виконання покарань з метою раціонального розподілу функцій і повноважень між суб'єктами виконання покарань;

- провести капітальний ремонт існуючих (що перебувають в аварійному стані) та побудувати нові сучасні слідчі ізолятори та установи виконання покарань, зокрема, шляхом проведення конкурсів із залученням приватних партнерів у рамках реалізації засад державно-приватного партнерства;

- впровадити в діяльність органів, установ виконання покарань і слідчих ізоляторів сучасні інформаційні технології, зокрема, створити комплексний електронний реєстр засуджених і осіб, узятих під варту, а також суб'єктів пробації;

- вжити заходів для підвищення престижності служби в органах і установах Державної кримінально-виконавчої служби, зокрема, шляхом підвищення заробітної плати працівників та грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби, забезпечення їх житлом, соціального захисту [4].

Список використаних джерел

1. Історія розвитку та проблеми становлення пенітенціарної служби. URL: http://stud.wiki/law/3c0a65635b2bc79b5d43b89421216d36_0.html (дата звернення: 10.04.2019).

2. Діяльність діючої пенітенціарної системи. URL: https://studopedia.com.ua/1_28899_diyalnist-diyuchoi-penitentsiarnoi-sistemi.html (дата звернення: 10.04.2019).

3. Основні проблеми вітчизняної пенітенціарної системи. URL: <https://studlib.info/stroitelstvo/4391256-osnovni-problemi-vitchiznyanoi-penitentsiarnoi-sistemi/> (дата звернення: 10.04.2019).

4. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250287747> (дата звернення: 10.04.2019).

Ребкало М. М.,
кандидат наук з державного
управління, доцент кафедри теорії
та історії держави і права,
конституційного права
Академії ДПтС

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ В НОВІТНІЙ ПЕРІОД ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Перетворення, які відбулися у сфері виконання покарань за останні два десятиліття, пов'язані із загальною політикою держави і в цілому мають великий позитивний потенціал. Вступ України до Ради Європи та орієнтація її на Євросоюз слугувало поглибленій інтеграції кримінально-виконавчої служби в міжнародне правове поле та взяття курсу на виконання міжнародних стандартів поведіння з ув'язненими, придбання кримінально-виконавчою системою України значно більшої самостійності у вирішенні поставлених перед нею завдань. Послідовні дії органів державної влади України усіх рівнів щодо управління Державною кримінально-виконавчою службою України (далі – ДКВС України) дали змогу досягти певних зрушень у процесі формування державно-управлінської структури, що на думку автора спонукає до проведення наукового аналізу діяльності ДКВС України з точки зору історико-правової думки. Загалом до цієї проблеми в різні роки зверталися представники кримінально-виконавчої науки, а саме: Г. Радов, О. Джужа, А. Стапанюк, О. Колб, І. Богатирьов та інші. Цьому питанню була присвячена й стаття автора цих тез "Становлення системи державного управління у сфері виконання покарань в новітній період незалежності України: історико-управлінський аспект. Але останні роки ознаменовані для ДКВС України значними зрушеннями, що детермінувало бажання автора ще раз звернутися до цього питання. Отже, враховуючи результати проведених досліджень вищезгаданих науковців, етапи становлення та розвитку ДКВС України доцільно показати у такому вигляді.

I – етап (з грудня 1991 р. по квітень 1998 р.). Протягом цього етапу було проведено низку організаційно-правових заходів різного спрямування. Так утворено Головне управління виконання покарань при МВС України. У 1994 році прийнято Закон України «Про попереднє ув'язнення» та низку інших підзаконних актів, якими було сформовано засади кримінально-виконавчої політики спрямованої на забезпечення прав і свобод осіб під час відбування кримінального покарання. Крім того, на цьому етапі активно вивчався досвід пенітенціарних систем країн-членів Ради Європи, чим було підтверджено вибір Україною шляху до імплементації міжнародних пенітенціарних стандартів у сферу виконання покарання. Упродовж цього започатковано створення системи взаємодії державних органів та недержавних організацій щодо реалізації функцій та завдань виконання кримінального покарання.

II – етап (з квітня 1998 р. по грудень 2010 р.). Серед заходів цього етапу найбільш помітним було прийняття Кримінально-виконавчого кодексу, Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», якими конкретизовано основні напрями діяльності органів та установ виконання покарань. У 1998 році вперше в історії України створено орган виконавчої влади центрального рівня зі спеціальним статусом, який отримав назву Державний Департамент України з питань виконання покарань (далі – Держдепартамент), і який був підпорядкований безпосередньо Кабінету Міністрів України [1]. Відповідними нормативними актами органи та установи виконання покарань було виведено із підпорядкування МВС України та затверджено положення про Держдепартамент. На цей орган було покладено управління сферою виконання покарань, він отримав повноваження представляти Україну на міжнародно-правовому полі з питань реалізації кримінально-виконавчої політики. Було створено територіальну управлінську ланку в особі обласних управлінь Держдепартаменту. В цей часовий період у складі Держдепартаменту утворено кримінально-виконавчу інспекцію. Для цього етапу характерна активізація органів виконання покарань вищого і середнього управлінського рівня в реалізації спільних з Радою Європи проектів та програм по формуванню в Україні ефективної кримінально-виконавчої служби.

III – етап (з кінця 2010 р. до середини 2015 року) характеризувався проведенням таких організаційно-правових заходів. Було реформовано організаційно-управлінську структуру органів виконання покарань відповідно до вимог Указу Президента України «Деякі питання організації роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади» [2]. Упродовж цього Президентом України видано «Положення про Державну пенітенціарну службу України». Внесені зміни до структури державного управління сферою виконання покарань, на думку автора, створили суперечливість у визначенні статусу Державної кримінально-виконавчої служби в системі державного управління, оскільки остання в діючій на той час системі державного управління набула ознак як суб'єкта, так і об'єкта управлінського впливу. На цьому етапі періодизації історії ДКВС України затверджено низку підзаконних актів стосовно формування системи матеріально-технічного забезпечення ДКВС України.

IV – етап (з кінця 2015 р. по теперішній час). Найбільш помітним на цьому етапі було прийняття Закону України «Про апробацію», де визначено мету, завдання, підстави, види пробації, правовий статус персоналу її органів та суб'єктів [3]. У процесі цього часового періоду зміни в структури державного управління сферою виконання носили досить інтенсивний характер. ДКВС України було підпорядковано Міністерству юстиції України (далі – Мін'юст). У зв'язку з цим протягом 2015–2017 років було утворено Центр пробації, Департамент ресурсного забезпечення ДКВС України. До складу Департаменту персоналу Мін'юсту включено Управління ДКВС України, а також створені Управління планово-фінансової діяльності і соціально-трудова відносин кримінально-виконавчої служби і пробації, Управління медичного

забезпечення, Відділ інспектування дотримання прав людини в пенітенціарних закладах, Сектор мобілізаційної роботи та територіальної оборони. Обласні управління ДКВС України було реорганізовано в міжрегіональні, керівництво якими покладено на Адміністрацію ДКВС України [4]. У 2015 році розпорядженням Кабінету Міністрів України утворено Академію Державної пенітенціарної служби, реорганізувавши Чернігівський юридичний коледж Державної пенітенціарної служби України [5]. Навчальні заклади початкової підготовки перейменовано у центри підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України (Біла Церква, Кропивницький, Хмельницький). Але вже у 2017 році у структурі ДКВС України знову було внесено істотні зміни. Так деякі елементи системи державного управління сферою виконання покарань реорганізовано в Державні установи, а саме: "Генеральна дирекція ДКВС України", "Центр охорони здоров'я ДКВС України", "Центр пробації". У складі Мін'юсту утворено Управління пенітенціарних інспекцій, яка в межах повноважень забезпечує моніторинг ефективності управлінської діяльності структурних підрозділів ДКВС України, контроль за дотриманням прав людини і громадянина під час виконання і відбування кримінальних покарань, розробку пропозицій щодо реалізації міжнародних пенітенціарних правил у сферу виконання покарань.

Таким чином, запропонована періодизація функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України є складним, але послідовним процесом, який потребує наукового супроводу з точки зору Історії та Права. Щодо перспектив подальших досліджень у цьому напрямі, то вони тільки відкриваються у зв'язку з майбутнім розгортанням державно-управлінської реформи сфери виконання покарань.

Список використаних джерел

1. Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань: Указ Президента України від 22.04.1998 р. № 344/98. *Офіційний вісник України*. 1998. № 16. Ст. 589.
2. Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: затв. Указом Президента України від 24.12.2012 р. № 726/2012. URL: <http://www.president.gov.ua>. (дата звернення: 28.03.2019.).
3. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 93.
4. Про утворення територіальних органів Державної пенітенціарної служби: постанова Каб. Міністрів України від 20.10.2011 р. №1062. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>. (дата звернення: 28.03.2019.).
5. Про утворення Академії Державної пенітенціарної служби: розпорядження Каб. Міністрів України від 21.10.2015 р. № 1111-р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 88. Ст. 2946.

Рубашенко Ю. В.,
студентка 5 курсу технологічного
факультету Національного
університету «Чернігівський
колегіум» імені Т. Г. Шевченка;
Повечера І. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри технологічної
освіти та інформатики
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИКИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Сучасне інформаційне суспільство ставить нові вимоги до системи освіти. На перший план виходить не просто накопичення знань, а вміння ефективно взаємодіяти з масивами інформації, критично мислити, активно використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології у всіх галузях своєї діяльності.

Джерелом знань може виступати не тільки вчитель, а й комп'ютер, телевізор. Учні повинні вміти осмислювати отриману інформацію, трактувати її, застосовувати в конкретних умовах; водночас думати, розуміти суть речей, вміти висловити думку.

Уроки інформатики дають можливість реалізувати поставлені завдання шляхом поєднання інтерактивних методів навчання та інформаційно-комунікаційних засобів. На думку науковців, інтерактивні технології дають можливість залучити до роботи всіх учнів класу; сприяють виробленню соціально важливих навичок роботи в колективі; формування на уроках мікроклімату співробітництва та взаємодопомоги; поглиблення пізнавального інтересу до інформатики як складної, багатогранної та цікавої науки.

Інтерактивні технології не є новим явищем у педагогічній науці. Проблема застосування інтерактиву в навчальному процесі була в центрі уваги таких дослідників, як В. Мельник, Н. Побірченко, О. Пометун, А. Мартинець, М. Скрипник, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Січкарук та ін.

Найповніший аналіз інтерактивних технологій представлений у роботах О. Пометун і Л. Пироженко.

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що «навчальний процес відбувається тільки завдяки постійній, активній взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, де й учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання і розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що знають, уміють і здійснюють». Впровадження в навчальний процес

інтерактивних методів «сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогові стати справжнім лідером дитячого колективу» і має на меті «створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [1, с. 9].

Доцільність використання інтерактивних методів обґрунтовується навіть з точки зору фізіології. Інтерактивне навчання активує емоції, свідомість, що сприяє більш якісному запам'ятовуванню. Навчання і запам'ятовуванню може сприяти і те, що інформація подається в новому, незвичайному вигляді, що не збігається з уже встановленими в нашому мозку закономірностями й шаблонами.

Інтерактивне навчання сприяє розвитку комунікативних навичок, провокує потребу вдосконалювати комунікативну та психологічну компетентність. Воно сприяє розслабленому стану, в якому може засвоюватись великий обсяг інформації [1, с. 56].

Аналіз психолого-дидактичної і методичної літератури показує, що до основних ознак інтерактивного навчання можна віднести діалогічність, активну рівноправну взаємодію всіх учнів і вчителя, атмосферу успішності, переживання учасниками конкретного досвіду, рефлексію, свідоме регулювання і активізацію своєї поведінки.

Завданням учителя в інтерактивній технології є направлення і допомога процесу обміну інформацією, виявлення різноманітних точок зору, звернення до особистого досвіду учасників, взаємозбагачення досвіду учасників, заохочення творчості учасників.

Кожний з інтерактивних методів характеризується певними організаційними, педагогічними та дидактичними особливостями, які зумовлюють звернення до них для досягнення конкретної навчальної мети. Інтерактивні технології можуть застосовуватись на різних етапах уроку та з різною дидактичною метою. Обираючи той чи інший інтерактивний метод, учитель має врахувати вікові особливості учнів, досвід групової роботи. Використання інтерактивних методів повинно складати певну систему, технологію, яка має адекватну логіку впровадження, алгоритм нарощення складності.

Інтерактивне навчання включає в себе інтерактивні методи, прийоми, вправи, які відрізняються формою організації навчальної діяльності учнів. Розглянемо методи, що можуть бути використані на уроках інформатики у старшій школі.

Найбільш широко відомим та найпростішим, з точки зору алгоритму проведення та сприйняття учнями, є метод «мікрофон». Його сутність полягає в груповому обговоренні, коли кожен може швидко і лаконічно висловити свою думку. Відповідає лише той, у кого символічний мікрофон. Відповіді не коментуються і не оцінюються.

Під час засвоєння нових знань буде актуальним метод «Ажурна пилка». Він дозволяє учням працювати разом, щоб вивчити значну кількість інформації за короткий відрізок часу, а також заохочує учнів допомагати один одному

вчитися навчаючи. Учасники об'єднуються в групи від 4 до 6 осіб для роботи над навчальним матеріалом, який поділяється на логічні та смислові фрагменти. На початку учні працюють у «домашній» групі. Завданням для учнів у «домашній» групі є аналіз та засвоєння певної порції інформації на такому рівні, щоб він був здатний чітко і зрозуміло викласти її з метою навчання інших учнів. Після завершення роботи вчитель об'єднує учнів в інші групи, які називаються експертними, де учні виступатимуть у ролі «експертів» з питання, над яким вони працювали в домашній групі, вчитимуть цій інформації інших та відповідатимуть на їхні запитання. Учасники експертної групи також повинні отримати інформацію від представників інших груп. Учні експертної групи здійснюють обмін інформацією. Наприкінці заняття учні знову повертаються до своєї першої групи для обговорення тієї новою інформації, яку їм надали учасники та учасниці інших груп.

Також інтерактивні методи можуть ефективно використовуватись у процесі виконання учнями проектів. На перших етапах проектної діяльності можливе виникнення психологічних бар'єрів. Більшість школярів під час проектування змушені будуть вийти із звичного дидактичного середовища, в якому, як правило, спочатку відбувається пояснення-інструкція, потім показ прикладу дії, далі – дія за прикладом на рівні простого відтворення. Разом з тим уперше школярі зустрічаються із завданнями, що не мають єдиного правильного рішення.

У процесі виконання проекту учні досліджують актуальність проблеми вибору професії, збирають, аналізують інформацію про професійне самовизначення, вивчають попит на різні професії на ринку праці та за отриманими даними створюють презентацію, публікацію, веб-квестів тощо.

Веб-квест – це інтерактивний метод з елементами рольової гри, для виконання якої використовуються інформаційні ресурси мережі Інтернет. Використання веб-квести, за своєю організацією є досить складним [2, с. 64].

Вони спрямовані на розвиток в учнів аналітичного і творчого мислення; самостійної роботи. Вчитель має володіти високим рівнем предметної та. Веб-квест поєднує в собі ідеї проектного методу та ігрових технологій у середовищі WWW засобами веб-технологій. Вчитель може використовувати веб-квести для максимальної інтеграції можливостей Інтернету на різних рівнях навчання в навчальному процесі. Вони можуть охоплювати окрему проблему, тему, можуть бути і міжпредметними. Оцінювання виконання веб-квесту, залежно від матеріалу, що вивчається, можуть бути представлені у вигляді усного виступу, комп'ютерної презентації, буклетів, публікації робіт учнів у вигляді веб-сторінок і веб-сайтів .

Для атестації індивідуальних досягнень учнів може бути використаний метод «Портфоліо». Таке оцінювання передбачає визначення критеріїв для внесення учнівських напрацювань до портфоліо; форми подання матеріалу; спланованість оцінного процесу; елементи самооцінки учня тощо [3, с. 9].

Отже, роль інтерактивних методів навчання в процесі педагогічної взаємодії вчені-дослідники і педагоги-практики визначають по-різному: одні вбачають у них панацею, яка покликана вирішити всі проблеми навчального

процесу; інші –вагомий додаток до системи методів навчання, а дехто – інструмент, що дає змогу значно урізноманітнювати досить однотипну форму пізнання дійсності.

На нашу думку, сучасні інтерактивні технології є арсеналом інноваційних методів навчання дозволяють при оптимальному поєднанні їх з традиційним навчанням оптимізувати навчальний процес, забезпечити засвоєння учнями нових знань та вмінь, розвиток мислення, розкриття і реалізації творчого потенціалу учнів, формування суттєво важливих компетенцій на уроках інформатики у старшій школі.

Список використаних джерел

1. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник. Київ: А.С.К., 2006.192 с.
2. Барабаш І. Інтерактивні уроки на основі ІКТ. *Відкритий урок*. 2013. № 4. С. 64–67.
3. Забарна А. П. Інтерактивні технології навчання на уроках з основ алгоритмізації та програмування. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2006. № 8. С. 9–12.

Савицький Р. В.,

слухач факультету заочного,
контрактного навчання та
підвищення кваліфікації
Академії ДПтС;

Іваньков І. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного,
цивільного та господарського
права і процесу Академії ДПтС

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ ВИПРАВНО-ТРУДОВИХ УСТАНОВ ПІСЛЯ УХВАЛЕННЯ ВТК УСРР (1925–1929 РР.)

Зміни у виправно-трудоному законодавстві України після ухвалення ВТК УСРР 1925 р. були викликані необхідністю приведення деяких його норм у відповідність із загальносоюзним законодавством, а також подальшого поліпшення організації виконання і відбування покарань, пов'язаних з виправно-трудою дією. Хоча Виправно-трудоий кодекс Української СРР достатньо повно і чітко регламентував порядок та умови виконання й відбування кримінальних покарань, як пов'язаних із позбавленням волі, так і примусових робіт без утримання під вартою, зрозуміло, що висвітлити в одному документі всі різноманітні питання, що виникали в процесі життєдіяльності виправно-трудоих установ, було неможливо. У зв'язку з цим в Україні після ухвалення ВТК видається ціла низка нормативно-правових актів виправно-трудоого характеру, що продовжили правотворчу, зокрема законодавчу, діяльність у цій галузі.

НКВС УСРР приділив серйозну увагу забезпеченню ретельного і грамотного застосування норм Виправно-трудоого кодексу. Цьому найбільш сприяла організація спеціального вивчення норм ВТК із службовцями місць позбавлення волі, для чого 28 грудня 1925 р. був виданий особливий циркуляр за № 140 «Про засвоєння виправно-трудоого кодексу», в якому пропонувалось під керівництвом одного із помічників начальника ВТУ у відповідності із вільним часом створити гуртки для вивчення ВТК. Після закінчення курсів спеціальна Комісія повинна була провести випробування службовців, результати яких зберігались в особовій справі. Ця робота продовжувалась і надалі, майже до середини 1926 р. Так, у циркулярі за № 35 від 19 березня 1926 р. ВТВ НКВС УСРР констатував той факт, що впровадження в життя кодексу проходить недостатньо активно, і це приводить до невиконання положень і вимог кодексу на місцях, тобто відсутності системи класифікації і розподілу ув'язнених, формального створення та діяльності Спостережних і Розподільчих комісій, недотримання вимог режиму тощо. Виправно-трудоий

відділ наполягав на закінченні вивчення ВТК УСРР та усуненню всіх недоліків в його практичному застосуванні до 15 квітня 1926 р. [1, с. 368–369].

З метою забезпечення нормального функціонування виправно-трудових установ на території України 25 листопада 1925 р. постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР був затверджений «Статут служби у виправно-трудових установах», який вступив в дію з грудня 1925 р. [1, с. 348–356]. Статут визначав умови проходження служби особами адміністративно-стройового складу виправно-трудових установ та органів управління. У Статуті також передбачались загальні права та обов'язки адміністративно-стройового складу місць ув'язнення, порядок призначення їх на посади, переводів на інші посади, надання відпусток, усунення та звільнення з посад, а також подавався перелік дисциплінарних стягнень і порядок їх застосування відповідними посадовими особами.

На підставі вимог «Статуту служби у виправно-трудових установах» ВТВ НКВС УСРР була розроблена «Інструкція про службу робітників адміністративно-стройового складу Виправно-трудових установ УСРР» від 11 травня 1926 р., яка вже детально регламентувала посадові права і обов'язки співробітників місць позбавлення волі [1, с. 383–402]. Структурно Інструкція складалась з трьох глав: «Загальні вказівки»; «Загальні обов'язки робітників адміністративно-стройового складу»; «Служба робітників адміністративно-стройового складу». Значення Інструкції 1926 р. полягає в тому, що вперше детально були регламентовані посадові обов'язки всіх без винятку співробітників ВТУ як в умовах нормальної життєдіяльності, так і в умовах надзвичайного стану.

Подальшого правового врегулювання вимагав і такий специфічний вид кримінального покарання як примусові роботи без утримання під вартою, визначенню порядку й умов виконання якого були присвячені всього 19 з 215 статей ВТК України 1925 р. Діяльність ВТВ НКВС УСРР із регламентації цього виду покарання була спрямована, перш за все, на вдосконалення структури органів, що виконували цей вид покарання. Стаття 1 Інструкції ВТВ НКВС УСРР «Про організацію примусових робіт без утримання під вартою» визначало, що «для приведення до виконання вироків... організуються 1) в окружних центрах — Окружні бюро примусових робіт; 2) в районних центрах — Районні бюро примусових робіт» [2, с. 36].

Суттєвий вплив на організацію управління та діяльності виправно-трудових установ в УСРР надала Постанова Центрального Виконавчого Комітету та Ради Народних Комісарів СРСР «Про конвойну варту Союзу РСР» [3] від 30 жовтня 1925 р., на підставі якої було створене Центральне управління конвойної варти СРСР, що безпосередньо підпорядковувалось Раді Народних Комісарів СРСР. Начальник Центрального управління конвойної варти призначався РНК СРСР за узгодженим поданням НКВС союзних республік. Комплектування конвойної варти, а також забезпечення всіма видами постачання було покладене на відповідні органи Народного Комісаріату з військових та морських справ.

НКВС УСРР надавав вирішального значення збереженню здоров'я ув'язнених, нормальному функціонуванню лікувальних закладів у системі місць позбавлення волі України. Згідно з вимогами статті 154 Глави 15 ВТК УСРР, в якій зазначалась необхідність видання особливої Інструкції НКВС спільно з Народним комісаріатом охорони здоров'я України з метою розвитку правил медико-санітарних заходів, «Інструкція по медико-санітарній частині» [2, с.39–40] була виданою 27 травня 1926 р. і складалась з двох частин: «Санітарної» та «Лікувальної».

Після прийняття Виправно-трудового кодексу НКВС УСРР державними органами та співробітниками місць позбавлення волі була розпочата серйозна робота з приведення режиму утримання ув'язнених у відповідність вимогам ВТК, які були достатньо гуманними. Так у БПР робочий день засуджених повинен був становити не більше 8 годин. Кількість отриманих посилок, передач, відправлених і отриманих листів не обмежувалася. Засудженим надавалася щоденна прогулянка не менше години, дозволялося носити власний одяг і купувати на свої гроші продукти харчування і предмети першої необхідності.

За загальним правилом, ВТК УСРР основну увагу приділяв детальній регламентації порядку і умов відбування покарання у звичайних ВТУ. У зв'язку з тим, що стаття 25 Виправно-трудового кодексу передбачала створення і спеціальних виправно-трудових закладів, наприклад, ізоляторів спеціального призначення, потрібно було юридично закріпити правові засади їх діяльності. В Україні була всього одна ВТУ подібного типу у м. Охтирську, тому і Інструкція НКВС від 6 травня 1926 р. мала назву «Про Охтирський ізолятор спеціального призначення» [4, с. 147–152]. Про значення цього закладу для виправно-трудової системи України свідчить і той факт, що ця Інструкція була підготовлена не Виправно-трудохим відділом, а безпосередньо НКВС УСРР. Ізолятор спеціального призначення створювався для тримання в ньому строкових ув'язнених, які потребували відокремлення як дисциплінарно нестійкі з метою усунення їх шкідливого впливу на інших засуджених.

Значні труднощі на шляху реалізації вимог Виправно-трудового кодексу викликала організація праці ув'язнених в Україні, яка була визначена як основний засіб виправлення. Ці труднощі були пов'язані, головним чином, з відсутністю належної кількості об'єктів праці. Так, за архівними джерелами, по всім місцям позбавлення волі України з усіх працездатних (біля 75 % від загальної кількості осіб, що утримувалися) в жовтні 1924 р. працювали 42,2 %, в листопаді – 27,6 %, в грудні – 28,1 %. Саме тому вирішення питань працевлаштування ув'язнених мало першочергове значення. Тяжке економічне становище ВТУ, фінансова скрута підприємств у районах дислокації вимагали розвитку власних виробничих підприємств. У 1925–26 рр. при ВТУ УСРР вже було створено 297 власних підприємств та майстерень, на яких працювало 7 716 ув'язнених; близько 6 000 ув'язнених працювало в цей же період на різного виду господарських роботах, що загалом складало майже 45 % від загальної кількості осіб, які утримувалися в місцях позбавлення волі [5, с. 5].

Таким чином, в 1925–1926 рр. Виправно-трудовим відділом НКВС УСРР, керівництвом місць позбавлення волі були проведені значні організаційні заходи для підвищення рівня культурно-просвітницької роботи, що дозволило їй стати дійовим інструментом ідеологічного впливу на ув'язнених, активним засобом їх виправлення і перевиховання, актуальність якого цей напрямок діяльності ВТУ не втратив і сьогодні. Проведений аналіз показує, що у перші роки після прийняття Виправно-трудового кодексу 1925 р. НКВС УСРР разом з іншими державними інституціями була проведена певна робота для уточнення і розвитку окремих положень ВТК, а також тих напрямків діяльності місць позбавлення волі, які не були регламентовані кодексом. Факт прийняття в Україні Виправно-трудового кодексу та впровадження в практику необхідних заходів для здійснення закріплених ним положень дозволяє зробити висновок, що становлення радянського виправно-трудового права на території України загалом отримало своє завершення, а також були створені необхідні умови для його подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Хрестоматія з історії пенітенціарної системи України упоряд. Г.О. Радов, І.І. Резнік. Київ: Говард Пресс, 1998. Т. 2. Ч. 1. 456 с.
2. Фролов Ю. А. Организационно-правовые преобразования системы учреждений и органов, исполняющих наказание, в Украинской ССР. Київ: Изд-во КВШ МВД СССР, 1984. 100 с.
3. Центральный Исполнительный Комитет СССР, СНК СССР. «О конвойной страже СССР» Постановление от 30 октября 1925 года URL: <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data04/tex16799.htm> (дата звернення 11.01.2019).
4. Об Ахтырском изоляторе специального назначения: инструкция НКВД УССР от 6 мая 1926 г. *СМИТД УССР*. Харьков: 1927. № 123. с. 147–152.
5. Паше-Озерский Н. Н. ИТК УССР: Текст и постатейный комментарий. Харьков: Наука, 1928. 342 с.

Сікун А. М.,
аспірант кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного
права Академії ДПтС

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПРАЦІ ЗАСУДЖЕНИХ В УКРАЇНІ

Кримінально-виконавча система в усі роки була тісно пов'язана із трудовим правом. Особливо це виражалось у радянські часи, оскільки навіть кодекс називався виправно-трудоим. Тобто виправлення засуджених відбувалось через працю. Але в різні роки ставлення до цієї праці було різне. Особливо жорстоке ставлення до засуджених та використання праці, як спосіб покарання були за часи сталінського правління з 1943 по 1954 роки. Як приклад, можна навести норми деяких наказів тих часів. Як вбачається із додатку до Наказу НКВС № 00968 від 5 червня 1943 року, протягом першого року ув'язнення каторжники не мали права листуватися, отримувати посилки й бути премійованими за працю, їм заборонялося читати книги та газети. У наступні роки залежно від поведінки й виконання виробничих норм, начальник табору міг дозволити листування, читати літературу та часописи, отримувати посилки та преміальні гроші, але не більше визначеної суми. За відмову від роботи, порушення режиму утримання, невиконання норм виробки та розпоряджень табірної адміністрації для каторжників встановлювалися такі види покарання: збільшення робочого часу до двох годин додатково, переведення на більш тяжку роботу, утримання в одиночному карцері терміном до 20 діб, арешт і притягнення до кримінальної відповідальності з розглядом справи Особливою нарадою НКВС СРСР [1, с. 220–221]. Цікавими є спогади колишнього каторжника Д. Є. Аліна, який був задіяний під час видобування золота на Колимі, він у своїх мемуарах зазначав: «Прибувши на об'єкт, кожен хапав ломик, пірнав у шахту і там довбав мерзлий ґрунт, змішаний із камінням, тобто бив бурку не менше 50 см завглибшки. Ввечері приходив підрильник, вимірював глибину. Якщо 50 см не було, то він підривати відмовлявся. Значить, після роботи замість зони каторжанин потрапляв у штрафний ізолятор. Він не опалювався, тому за температури мінус 50 градусів на дворі в цьому ізоляторі було не вище мінус 40 градусів. А вранці – знову в забій. Після такої ночівлі, який з тебе робітник? І ти знову не забезпечив вибух, і знову в штрафний ізолятор» [2, с. 187].

Щодо відпочинку засуджених, то 6 травня 1944 року відповідно до вказівки НКВС № 1/8243, для каторжників вводився лише дводенний відпочинок на місяць. А вже з 1 липня 1950 р., згідно з розпорядженням МВС «Про тривалість робочого часу і порядку надання днів відпочинку для засуджених до заслання на каторжні роботи», був передбачений уже чотириденний відпочинок, а також у дні державних свят [1, с. 589].

Якщо ж розглядати дані випадки в сучасних умовах, то відповідно до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що

принижують гідність, видів поведження і покарання, поведження із каторжниками можна визнати, як катування, оскільки в ст. 1 вищевказаної Конвенції зазначено, що термін катування означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа, чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди [3].

Досить кардинально змінилася ситуація після смерті Сталіна 5 березня 1953 року та приходу до влади Микити Хрущева. Вагомим документом стало розпорядження МВС СРСР «Про порядок утримання засуджених до каторжних робіт у табірних підрозділах при ВТТ і УВТТК МВС-УМВС» 18 травня 1954 р., де зазначалось, що каторжники прирівнювалися до решти в'язнів. Із цього часу для них було встановлено режим утримання, передбачений загальною інструкцією по виправно-трудових таборах і колоніях МВС СРСР від 27 березня 1947 р. Тепер вони практично нічим не вирізнялися від контингенту, який утримувався на суровому режимі. На цьому історія каторги у СРСР завершилася.

Згодом, 23.12.1970 Верховна Рада УРСР приймає виправно-трудовий кодекс, де у ст. 49 було зазначено, що кожний засуджений повинен працювати. Адміністрація виправно-трудових установ повинна забезпечувати залучення засуджених до суспільно корисної праці з урахуванням їх працездатності та, за можливості, спеціальності. Засуджені залучаються до праці, як правило, на виробництві цих установ, а в окремих випадках на контрагентній основі на державних або інших форм власності підприємствах, за умови забезпечення належної їх охорони та ізоляції [4]. Тобто це означало, що праця є обов'язком засуджених осіб.

Із прийняттям незалежності України почалося і змінюватися законодавство, що відповідало вже новому часу та новим вимогам. А тому у 2004 році Верховна Рада України приймає Кримінально-виконавчий кодекс. У початковій редакції у ст. 118 було відображено, що засуджені до позбавлення волі повинні працювати в місцях і на роботах, які визначаються адміністрацією колонії. Засуджені залучаються до суспільно корисної праці з урахуванням наявних виробничих потужностей, зважаючи при цьому на стать, вік, працездатність, стан здоров'я і спеціальність. Засуджені залучаються до праці, як правило, на підприємствах, у майстернях колоній, а також на державних або інших форм власності підприємствах за умови забезпечення їх належної охорони та ізоляції [5]. Що в свою чергу означало, що праця продовжувала бути обов'язком для засуджених до позбавлення волі.

Досить суттєві зміни відбулись у 2014 році із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів», де в

п. 35 вказано, що у частині першій ст. 118 слова «повинні працювати» замінити словами «мають право працювати»; слова «залучаються до праці» замінити словами «залучаються до оплачуваної праці» [6]. Тобто ці зміни були покликані щоб перетворити працю засуджених з їх обов'язка на їх право.

Після чого ця стаття набула подальших змін та сьогодні викладена в такій редакції:

«Засуджені до позбавлення волі мають право працювати. Праця здійснюється на добровільній основі на підставі договору цивільно-правового характеру або трудового договору, який укладається між засудженим та фізичною особою підприємцем або юридичною особою, для яких засуджені здійснюють виконання робіт чи надання послуг.

Такі договори погоджуються адміністрацією колонії та повинні містити порядок їх виконання. Адміністрація зобов'язана створювати умови для праці засуджених за договорами цивільно-правового характеру та трудовими договорами» [7].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна впевнено стверджувати, що засуджені в Україні проходили важкий шлях від катувань та страждань на каторжних роботах до гуманного шляху, де засуджені мають право працювати, що не є їх обов'язком, звісно, крім тих, які мають заборгованість за виконавчими документами, бо така категорія зобов'язана працювати в місцях і на роботах, які визначаються адміністрацією колонії, до погашення такої заборгованості. Також необхідно зазначити, що вищезазначені зміни відповідають як Конституції України, так і європейським стандартам праці засуджених.

Список використаних джерел

1. Петров Н. В. История сталинского Гулага. Конец 1920-х первая половина 1950-х годов. Карательная система: структура и кадры. Т. 2. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. 690 с.

2. Алин Д. Е. Мало слов, а горя реченька... : Невыдуманные рассказы. Томск: Водолей, 1997. 224 с.

3. Проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Конвенція від 10.12.1984. Дата ратифікації 26.01.1987. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085 (дата звернення 20.02.2019).

4. Виправно-трудоий кодекс України: Закон України від 23.12.1970 р. № 3325-VII. *Відомості Верховної Ради*. 1971. № 1. Ст. 6.

5. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № ¾ - 207 с. (у редакції від 11.07.2003).

6. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 23. Ст.869.

7. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. 207 с.

Стаценко О. О.,
студент 2 курсу ННІ історії та
філософії
СумДПУ імені А. С. Макаренка

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

У період розбудови демократичної держави та формування громадянського суспільства історичне минуле й правова спадщина українського народу відіграють важливу роль.

Дослідження різних соціальних явищ завжди цікавило науковців з точки зору встановлення діалектичного взаємозв'язку між часовими категоріями – минуле – дійсність – майбутнє. Не є винятком і кримінально-виконавча політика як соціальний феномен.

На думку О. М. Джузи, науково-практичну цікавість до походження в межах кримінальної політики її компонентів можна задовольнити шляхом спостережень упродовж певних історичних періодів. З цією метою дослідником запропоновано власну концепцію такої періодизації у хронологічних межах від другої половини ХІХ ст. – до сьогодні, в якій виділено умовно три основні етапи [1, с.167].

Перший етап – зародження кримінально-правової політики (друга половина ХІХ ст. – 1917 р.), коли знані тогочасні юристи (Е. Феррі, Ф. Лист, М. Полянський, С. Гогель та ін.) визначили кримінальну політику як вчення про наявні заходи боротьби зі злочинністю, розкрили її зміст.

Другий етап – формування радянської кримінальної політики (20-ті рр. – кінець 80-х рр. ХХ ст.), коли завдяки працям відомих учених (Н. Кириленко, А. Піонтковський, Н. Скрипник, А. Трайнін, А. Естрін, В. Владимиров, Ю. Ляпунов та ін.) цей напрямок розширився завдяки вдосконаленню тогочасного кримінально-процесуального законодавства та виправно-трудоного законодавства.

Третій етап – формування кримінальної політики у пострадянській період (початок 90-х рр. ХХ ст. і дотепер), визначення нових принципів і понять про кримінально-виконавчу політику України, що регулюють цінності правової держави: права і свободи людини та громадянина, законність, гуманізм і справедливість.

Цілком очевидним є факт, що кримінальні покарання від епохи до епохи втрачають свою соціальну ефективність і змушують шукати шляхи їх удосконалення. Це повною мірою стосується України та інших країн світу.

Ще на початку ХХ століття ухвалювались важливі рішення, та нормативно-правові акти, які в еволюційному контексті удосконалювали процес правил діяльності місць ув'язнення в Російській імперії. Серед них слід назвати Загальну тюремну інструкцію, прийняту 1 березня 1912 р. [2, с. 133].

У перші роки радянської доби почалося радикальне реформування старої тюремної системи на нових засадах, притаманних ідеалам більшовизму. Розпочалося воно з перебудови органів управління місцями позбавлення волі. Напрями діяльності органів та установ виконання покарань визначалися декретами Ради народних комісарів України. Організаційно вони належали до Народного комісаріату юстиції. У 1920 р. створюється центральний орган управління місцями ув'язнення – Центральний тюремно-каральний відділ народного комісаріату України.

У серпні 1922 р. в Україні було ухвалено перший Кримінальний кодекс, який визначив систему кримінальних покарань. У главі III Загальної частини КК розглядалось поняття покарання як «оборонної міри», встановлювались основні принципи визначення міри покарання, перелічувались конкретні види покарань – вигнання за межі УРСР, позбавлення волі, примусові роботи тощо. Розстріл вважався винятковою, екстраординарною мірою покарання, але застосовувався часто, зокрема до так званих «ворогів народу» [3, с. 403]. Таким чином, йшлося про захист, у першу чергу, держави та існуючого ладу.

Другий в історії радянської держави кодифікований нормативний акт у галузі виконання покарань – Основи виправно-трудового законодавства СРСР і союзних республік – було ухвалено у 1969 р. Протягом 1970–1971 рр. відповідно до Основ і на їх базі були підготовлені й затверджені ВТК союзних республік, зокрема і ВТК УРСР, ухвалений Верховною Радою УРСР 23 грудня 1970 р., який набув чинності з 1 червня 1971 р. і діяв на території УРСР, а потім і незалежної України майже 33 роки – аж до 1 січня 2004 р., коли набув чинності новий КВК України [4].

У 1990–1991 рр. МВС України за погодженням із Генеральною прокуратурою України розробило й ухвалило цілу низку нормативних актів, які, по суті, започаткували реформування кримінально-виконавчої системи України. На урядовому рівні вона була визначена і затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 1991 р. № 88 «Про Провідні напрями реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР» [5].

У 1996 році відбулось ухвалення Конституції України – базового джерела та юридичної основи розвитку вітчизняного законодавства, у т. ч. і кримінально-виконавчого. У ч. 3 ст. 63 Конституції України встановлено, що засуджені користуються всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначено законом і встановлено вироком суду.

Таким чином, можна зазначити, що процес становлення і розвитку кримінально-виконавчої політики, відбувався в суспільстві в залежності від єдиної правової політики держави на певних історичних етапах. Кримінально-виконавча політика відображає результати еволюції суспільства, держави та їх інститутів і відповідає певним періодам їх функціонування.

Список використаних джерел

1. Джу́жа О. М. Науково-практичний інтерес до становлення кримінально-виконавчої та кримінологічної політики України. *Боротьба з організованою*

злочинністю і корупцією (теорія і практика). Київ: Міжвід. наук. центр по боротьбі з орг. злочинністю та корупцією. 2005. № 11. С. 164–175.

2. Гель А. П. Інститут змін умов тримання засуджених до позбавлення волі в межах однієї установи в кримінально-виконавчому законодавстві України: історичний та порівняльний аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 5. С. 132–137.

3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: Укр. енцикл., 2001. Т. 3: К-М. 792 с.

4. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 10.04.2019).

5. Про основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 1991 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/88%D0%B0-91-%D0%BF> (дата звернення: 10.04.2019).

Ткаченко О. Г.,

кандидат юридичних наук,
начальник факультету пробації
Академії ДПтС

Залуговська Г. П.,

аспірант 1 курсу заочної форми
навчання Академії ДПтС

ДОБІР ТА ПІДГОТОВКА КАДРІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСІБ РЯДОВОГО ТА НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Існує багато підходів щодо визначення поняття компетентність. Відповідно до чинного законодавства компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [1].

Як зазначає А. Званчук, компетентність охоплює зону повноважень, знання і досвід у певній сфері діяльності [2].

Необхідно зазначити, що професійна компетентність нормативно закріплена як здатність учасника професійного навчання в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, вміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку [3].

Отже, застосовуючи вищевказане до особливостей Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України), існує можливість визначити, що професійна компетентність персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України є підсумком освіти та визначає здатність проходити службу в органах та установах ДКВС України, виконувати посадові обов'язки і включає в себе знання, навички, вміння і досвід.

Добір та всебічна підготовка осіб рядового та начальницького складу ДКВС України є обов'язковою передумовою професійної компетентності персоналу ДКВС України. Якість вищої освіти виступає головним фактором професійної компетентності пенітенціарного персоналу, і впливає на продуктивність та ефективність виконання функціональних обов'язків. Освіта, як невід'ємна складова компетентності персоналу ДКВС України, передбачає підготовку висококваліфікованих кадрів і в залежності від закладу вищої освіти, що здійснює підготовку, персонал ДКВС України можна поділити на: громадян, які отримали освіту в загальних закладах освіти; громадян, які отримали освіту у вищих військових навчальних закладах або у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Загальні заклади освіти формують у здобувачів знання, вміння і практичні навички, способи мислення, професійні, світоглядні і громадянські якості у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією, але служба ДКВС України є службою особливого характеру, що зумовлений наявністю у неї специфічних завдань, і під час здійснення ними освітньої діяльності дуже важко це враховувати і забезпечити добірну підготовку. Тому під час прийому на службу громадян, які отримали освіту в загальних закладах освіти, виникає гостра необхідність в усвідомленні ними завдань та функцій ДКВС України та швидкої адаптації до порядку та умов проходження служби, тому вони потребують систематичної та ґрунтовної перепідготовки.

На нашу думку, більш ґрунтовна та дієва підготовка з формуванням необхідної професійної компетентності можлива саме стосовно курсантів та студентів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, оскільки освітня програма такого закладу враховує потреби ДКВС України і бере їх до уваги під час формування професійної компетентності здобувачів освіти, щоб вони отримали необхідну професійну компетентність саме для проходження служби та практичної професійної діяльності в органах та установах ДКВС України і сформували готовність до дій в екстремальних ситуаціях з урахуванням особливостей проходження служби.

З метою закріплення та оновлення у плановому порядку необхідних знань, умінь, навичок осіб рядового і начальницького складу ДКВС України з урахуванням оперативної обстановки, специфіки і профілю їх службової діяльності нормативно сформована система заходів, спрямована на їх закріплення та оновлення у плановому порядку – службова підготовка. Вона включає в себе 6 навчальних дисциплін і щороку проводиться підсумкова перевірка рівня службової підготовки за навчальний рік. Також визначено структуру та систему оцінювання заліків. У разі коли особа за результатами підсумкової перевірки отримала підсумкову оцінку «незадовільно», вона зобов'язана перескласти заліки. Щодо осіб рядового і начальницького складу, які повторно отримали підсумкову оцінку «незадовільно», приймається рішення щодо вжиття заходів дисциплінарного впливу, що мотиваційно впливає [4]. Службова підготовка є необхідним елементом для підтримання належного рівня професійної компетентності з урахуванням сучасних вимог до ДКВС України.

На нормативному рівні закріплена важливість професійної компетентності. Так державні службовці мають обов'язок постійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності та вдосконалювати організацію службової діяльності. І під час просування державного службовця по службі враховується професійна компетентність [5].

На підставі вищевикладеного та з метою підвищення якості професійної компетенції осіб рядового та начальницького складу ДКВС України, ми вважаємо за доцільне внести зміни до частини 1 статті 18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» і закріпити за особами рядового та начальницького складу обов'язок підвищувати рівень своєї професійної компетентності, оскільки на осіб рядового і начальницького складу

Державної кримінально-виконавчої служби України поширюється соціальний захист поліцейських, визначений Законом України «Про Національну поліцію», а також порядок і умови проходження служби, передбачені для поліцейських [6], тому назріла необхідність внести зміни до частини 1 статті 77 Закону України «Про Національну поліцію» і закріпити підставу звільнення зі служби за результатами підсумкової перевірки (у випадку, коли особа протягом двох навчальних років підряд отримала зі службової підготовки підсумкову оцінку «незадовільно» і пересклала їх на «незадовільно»).

Отже, висновком може слугувати те, що в освітньому процесі існують недоліки щодо підготовки кваліфікованих фахівців, оскільки освітня програма є загальною і не може задовольняти вимог всіх суміжних професій, а найбільш гостро ця проблема стосується осіб, що будуть проходити службу в ДКВС України. Її вирішення можливе лише за умови розуміння особливостей та зацікавленості держави в якісному комплектуванні ДКВС України шляхом належного добору та підготовки та внесення змін до чинного законодавства щодо забезпечення постійного вдосконалення особами рядового та начальницького складу ДКВС України спеціальних знань, умінь та навичок, здатності виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку під час проходження служби.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 19.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.03.2019).

2. Званчук А. В. Професійність і компетентність у правовій сфері: поняття та співвідношення. Актуальні проблеми держави і права. 2010. Вип. № 56. С. 73–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2010_56_12 (дата звернення: 20.03.2019).

3. Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 р. № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-%D0%BF/print> (дата звернення: 02.03.2018).

4. Положення про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 08.09.2015 № 1675/5. Дата оновлення: 18.01.2019. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1088-15> (дата звернення: 21.03.2019).

5. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Дата оновлення: 01.01.2019. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 21.03.2019).

6. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. Дата оновлення: 01.01.2019. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2713-15> (дата звернення: 25.03.2019).

Хаблак В. О.,

слухач 461 навчальної групи
Академії ДПтС

Віговський В. Л.,

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Академії ДПтС

ДОСВІД ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ США

Сполучені Штати Америки зробили значний внесок у розвиток світової пенітенціарної ідеї і системи. Пенітенціарна система США складається з тюрем, які поділяються на: федеральні, тюрми штатів і місцеві муніципальні чи окружні. Діяльність федеральних тюрем регламентується спеціальним законодавством: нормами розділу «Тюрма й ув'язнені», главою XVII «Кодифікованого кримінального і кримінально-процесуального законодавства». Федеральні тюрми та тюрми штатів поділяються на чотири категорії: тюрми надзвичайної безпеки, тюрми максимальної безпеки, тюрми середньої безпеки, тюрми мінімальної безпеки. У місцевих тюрмах утримуються особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у виді тримання під вартою, а також ті засуджені, яким суд призначив невеликі строки позбавлення волі. Для неповнолітніх засуджених створюються спеціальні пенітенціарні установи – реформаторії, або їх ще називають виховними школами. Найбільш поширеними покараннями в США є застосування штрафу, тюремне ув'язнення та пробація.

Слід зазначити, що у США немає поняття «прокурорський нагляд». Усі питання, пов'язані з тюрмою, вирішує губернатор. Він призначає губернаторську комісію у складі восьми осіб, які є пересічними громадянами штату. Саме комісія вирішує питання умовно-дострокового звільнення, їхнє рішення остаточно й оскарженню не підлягає, його можуть відвідати всі охочі. У віданні федерального міністерства юстиції та управлінь виправних установ штатів знаходяться в'язниці (statesandfederalprisons, reformatories), виправно-трудова установка – тюремні ферми і майстерні (prisonfarms), центри прийому, діагностики та класифікації ув'язнених (reception, diagnosis, andclassificationcenters, correctioncenters), а також спеціальні медичні установи: тюремні лікарні і центри для лікування алкогольної та наркозалежності.

Слідчі в'язниці (jails), а також виправні установи (communitybasedconfinementfacilities, residentialfacilities) призначені для реабілітації та ресоціалізації правопорушників, підвідомчі муніципалітетам і окружним органам влади. Кожному пенітенціарному закладу присвоюється рівень безпеки від 1 до 4. При цьому виправні заклади місцевого підпорядкування (restitutioncenters, prerelease, workrelease, studyreleasecenters) мають рівень безпеки 1 або 2. Більше 50 % правопорушників, які перебувають у таких установах виконання покарань, можуть без супроводу на певний час

залишати територію, щоб працювати за наймом або навчатися будь-якої професії і таким чином готуватися до повернення в суспільство. Тюрми й інші виправні заклади четвертого і третього рівнів безпеки знаходяться в юрисдикції штатів або федерального уряду. Ці пенітенціарні установи можуть включати в себе підрозділи з більш м'яким режимом, що відповідає другому рівню.

У віданні округів знаходяться ще й допоміжні виправні установи (Intermediatesanctionfacilities), що являють собою більш м'яку альтернативу в'язницям. У них містяться особи, щодо яких суд прийняв рішення про скасування умовного вироку або умовно-дострокового звільнення (за ухилення від контролю, вчинення інших проступків). У названих установах діють ті ж програми соціалізації й освітні програми і, крім того, ув'язнених залучають до безкоштовних громадських робіт.

Допоміжні виправні установи і табори покликані розвантажити переповнені тюрми. Однак чисельність ув'язнених зростає швидше, ніж кількість різноманітних пенітенціарних установ.

Цікавим є той факт, що з метою зменшення навантаження на бюджет у 80-і роки ХХ століття в США розпочалася приватизація в'язниць і масове будівництво приватних місць ув'язнення. Компанії, які володіють і керують в'язницями, таборами, слідчими ізоляторами або центрами реституції, підписують контракт із федеральним урядом, урядом штату або окружною владою. Вони зобов'язуються утримувати певну кількість засуджених відповідно до державних стандартів, забезпечуючи відповідний рівень безпеки. На кожного ув'язненого керівна компанія отримує з бюджету гарантовану суму грошей.

Отже, вищевикладене щодо пенітенціарної політики у США більш ніж красномовно свідчить про те, що політика у сфері виконання кримінальних покарань є надзвичайно складним процесом, забезпечити належну реалізацію якого доволі складно навіть в умовах потужного економічного базису та розвиненої правової сфери.

Як висновку, виходячи з розгляду досвіду США, корисних для України аспектів пенітенціарної політики зазначеної держави, на які слід звернути більшу увагу українській владі та науковій спільноті, належать такі: можливість паралельного розвитку зазначеної політики на державному та регіональному рівні; активне залучення місцевої влади до вирішення проблемних питань установ виконання покарань; урахування громадської думки щодо основних аспектів характеру і змісту кримінальної та кримінально-виконавчої влади; активна взаємодія з приватним бізнесом з питань організаційно-технічного та матеріально-фінансового забезпечення виконання покарань; високий рівень фінансування пенітенціарної системи.

Черниш В. В.,
аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та
кримінології Академії ДПтС

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОСОБАМИ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ

Однією з найважливіших характеристик громадянського суспільства як розвиненої, цивілізованої спільноти, що може повноцінно функціонувати лише в правовій державі, є боротьба зі злочинністю. Причому в контексті функціонування правової держави стратегічним є питання рівня корупційної злочинності.

На сьогодні в Україні, на жаль, рівень корупції залишається досить високим порівняно з країнами Європи. Слід зазначити, що злочинність є явищем соціальним, що зумовлено неправомірними діями різних суб'єктів суспільних відносин. Саме тому, особливої актуальності набувають питання соціально-правової обумовленості окремих видів корупційних злочинів.

Динаміка соціально-економічних процесів, що відбуваються, починаючи зі здобуття Україною незалежності, внесла корективи до кримінально-правової сфери. Зокрема, виникнення та розвиток різних форм власності в Україні, ринковий механізм господарювання, сприяли появі нових форм корупційних зловживань та визначили у кримінальному праві України нових суб'єктів злочину.

Такими суб'єктами, визначеними в законі про кримінальну відповідальність у 2011 році статтею 365² «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги» є: аудитори, нотаріуси, оцінювачі, уповноважені особи або службові особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, інші особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), державні реєстратори, суб'єкти державної реєстрації прав, державні виконавці, приватні виконавці [1, с. 876].

Вищевказані особи несуть кримінальну відповідальність за зловживання своїми повноваженнями з метою отримання неправомірної вигоди, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб [1, с. 877].

Окремі питання кримінально-правової та кримінологічної характеристик злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, на різних етапах розвитку галузевого

законодавства досліджували такі вчені: А. А. Задорожний [2, с. 111–121], Д. Ю. Кондратов [3, с. 141–154], В. Я. Тацій [4, с. 232], В. І. Тютюгін [5, с. 121–141] та інші.

Однак, незважаючи на значні надбання вітчизняних та зарубіжних вчених щодо питань дослідження зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, на сьогодні проводиться недостатньо наукових досліджень, що стосуються кримінологічної характеристики цього злочину, зокрема його соціальної обумовленості.

Специфічність соціально-правового статусу суб'єкта такого злочину з одного боку та суперечливість, неоднорідність законодавства, що регулює сферу надання публічних послуг з іншого, обумовлюють складність виявлення суспільно-небезпечного діяння, застосування антикорупційного законодавства та притягнення до відповідальності винного.

Такий стан речей породжує високу латентність зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Так, наприклад, у 2018 році лише 1,5 % таких злочинів від загальної кількості злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг було зафіксовано правоохоронними органами [6].

Аналізуючи офіційні статистичні дані за останні шість років щодо облікованих в Україні кримінальних правопорушень, можливо спостерігати досить сталу динаміку до збільшення кількості злочинів, що вчиняються в цій сфері. Так, у 2013 році було обліковано відповідних кримінальних правопорушень 16 585, з яких за ст. 365² Кримінального кодексу України – 72, у наступні роки відповідно: у 2014 – 15 560 (68 за ст. 365² КК України), у 2015 – 14 997 (107 – ст. 365² КК України), у 2016 – 14 820 (174 – ст. 365² КК України), у 2017 – 19 234 (234 – ст. 365² КК України), у 2018 – 20 410 (308 – ст. 365² КК України) [6].

Водночас судова практика за 2013–2018 роки стосовно винесених вироків за ст. 365² Кримінального кодексу України свідчить про те, що кримінальна відповідальність до окремих видів суб'єктів цього злочину взагалі не застосовувалася. Зокрема, у звітному періоді не було засуджено жодного державного реєстратора, приватного виконавця, що є свідченням проблем у правозастосуванні цієї норми закону про кримінальну відповідальність.

Характеризуючи соціально-правову обумовленість злочину передбаченого ст. 365² Кримінального кодексу України, необхідно об'єктивно сформулювати кримінологічний портрет такого злочинця, диференціювавши його від суб'єктів суміжних злочинів, ґрунтовно проаналізувати інші детермінанти впливу на його свідомість (психологічні, економічні, організаційні та інші).

На думку Задорожного А. А., особистісні характеристики злочинця як детермінуючі фактори злочинної поведінки, а вивчення таких факторів – як ефективний засіб профілактики злочинності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [2, с. 113].

Кондратов Д. Ю. зазначає, що соціальна сутність, комплекс психологічних, міжособистісних, духовних, моральних якостей у співвідношенні з

конкретними життєвими ситуаціями надають повноцінну характеристику особи злочинця [3, с. 146].

Визначення соціально-правових детермінантів цього злочину стає можливим лише в результаті детального аналізу правового статусу осіб, що надають публічні послуги, першочергово з позиції процедури отримання доступу до такої професії, формулювання соціальної користі надавачів публічних послуг, ґрунтовного дослідження соціальних, психологічних характеристик осіб, які отримують професію у згаданій сфері.

Аналіз зарубіжного досвіду протидії зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, та з'ясування можливості його впровадження в Україні, поряд з вдосконаленням чинного законодавства, що регулює сферу надання публічних послуг, є вирішальним для створення вітчизняної концепції подолання цього виду корупційної злочинності.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу: станом на 5 березня 2018 року за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 876 с.

2. Задорожний А. А. Злочини у сфері службової діяльності як об'єкт кримінологічного дослідження. *Вісник Вищої ради юстиції*. Київ, 2011. № 3 (7). С. 111–121.

3. Кондратов Д. Ю. Кримінологічна характеристика сучасної корупційної злочинності в Україні. *Вісник кримінологічної асоціації України*, Харків 2018. № 2 (19). С. 141 - 154.

4. Тацій В. Я., Тютюгін В. І. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: навч.-практ. посіб. Харків: Право, 2014. 232 с.

5. Тютюгін В. І. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: поняття, загальні ознаки та види. *Кримінальне судочинство. Судова практика у кримінальних справах*. Київ, 2014. № 4. С. 121–141.

6. Генеральна прокуратура України. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 22.02.2019).

Шамрук Н. Б.,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри адміністративного,
цивільного та господарського
права і процесу Академії ДПтС

ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЗА СУЧАСНИМ ВІТЧИЗНЯНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Реалізація особистих прав людини, гарантування права на життя і здоров'я, на вільний особистий розвиток є одним із головних завдань правової соціальної держави, якою проголошена Україна. Забезпечення цих прав безпосередньо пов'язане з протидією насильницьким вчинкам і, зокрема, домашньому насильству.

Необхідно зазначити, що Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» порівнянно з попереднім профільним законом «Про попередження насильства в сім'ї» не тільки виділяє та тлумачить сутність цього явища, а ще й розкриває зміст (наповненість) форм домашнього насильства.

Так, фізичне насильство може виявлятися у вигляді:

- завдання ляпасів, стусанів, штовханні, щипанні, шмаганні, кусанні;
- незаконному позбавленню волі;
- нанесенні побоїв, мордуванні;
- заподіянні тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості;
- залишенні в небезпеці;
- ненаданні допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані;
- заподіянні смерті;
- вчиненні інших правопорушень насильницького характеру.

Характерними рисами сексуального насильства закон виділяє:

- будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди;
- будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини;
- примушування до акту сексуального характеру з третьою особою;
- інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи (в т. ч. вчинені стосовно дитини або в її присутності).

Психологічне насильство виявляється у вигляді:

- словесних образ, погроз (у тому числі щодо третіх осіб);
- приниженні, переслідуванні, залякуванні;
- інших діяннях, спрямованих на обмеження волевиявлення особи, контроль репродуктивної сфери (за умови, що такі дії/бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб,

спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи).

Виявами економічного насильства можуть бути:

- умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними;
- залишення без догляду чи піклування;
- перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації;
- заборона працювати, примушування до праці;
- заборона навчатися тощо [2].

Певним різновидом психологічного насильства можна розглядати психічне насильство [3, с. 268]. Воно спрямоване на психіку потерпілого, спричиняючи різноманітні почуття: жах, гнів, обурення, схильність виконати вимогу винуватця і т. ін. Іноді, наприклад, під час вчинення зґвалтування, розбійного нападу, психічне насильство може виявлятися у застосуванні фізичного насильства щодо близьких потерпілому осіб–родичів, ін. осіб, доля яких для потерпілого має істотне значення.

Науковці та практики допускають два варіанти назв різновидностей домашнього насильства: види (О. В. Ковальова, Г. І. Козирев, О. Д. Коломоєць), типи (В. І. Симонов) і форми (Н. І. Гончарова, Ю. В. Лисюк). Вважаємо, що більш вдалим є застосування категорії «форми насильства», а категорія «види насильства» може застосовуватись для конкретизації змісту деяких конкретних форм, які мають відмінності за зовнішнім виразом діяння, що полягає у вчиненні насильства. Також зазначимо поширену прогалину попередніх дослідників тематики домашнього насильства: вони обмежуються загальною класифікацією насильства у сім'ї за формами, визначеними у законі, що свідчить про недостатній рівень аналізу такого комплексного явища, що ми спробуємо надолужити, запропонувавши таку класифікацію:

за змістом спрямованості протиправного впливу (фізичне, сексуальне, психологічне, економічне);

за караністю діяння (кримінально каране, адміністративно каране);

за суб'єктом вчинення діяння (за агресором);

за суб'єктом заподіяння шкоди (за жертвою насильства) (стосовно дітей та молоді, насильство спрямоване на особу іншої статі, щодо осіб похилого віку та інших осіб, які потребують піклування через свій ослаблений фізичний чи психічний стан щодо осіб, які фінансово залежать від агресора тощо);

за характером заподіяної шкоди (за наслідками) кримінально караного насильства (вбивство; насильство, що є небезпечним для життя і здоров'я потерпілого; насильство, що не є небезпечним для життя і здоров'я потерпілого);

за змістом впливу на жертву насильства (пряме й опосередковане);

за формою вираження активності насильницького вчинку (дія чи бездіяльність);

за змістом вираження діяння (фізична, вербальна (усна чи письмова) чи конклюдентна дія);

за завершеністю вчинення домашнього насильства (приготування, замах, реальна загроза вчинення насильства, завершене діяння) тощо.

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що як і в попередньому Законі України «Про попередження насильства в сім'ї», так і в нині чинному «Про запобігання та протидію домашньому насильству» законотворець не розширив перелік форм домашнього насильства, проте більш деталізовано розтлумачив їх через призму можливих виявів щодо жертви такого насильства. На нашу думку, варто було б підійти до цього питання більш прискіпливіше та багатогранніше, враховуючи сучасні тенденції розвитку сімейних відносин.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР II. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

3. Юридична енциклопедія: в 6 т./ редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. Київ: Укр.енцикл., 1998. 717 с.

4. Громадська організація «Ла Страда-Україна». URL: <https://la-strada.org.ua> (дата звернення: 15.03.2019).

Шахлович Ю. В.,

слухач заочної форми навчання
462 навчальної групи Академії
ДПтС;

Іваньков О. І.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
кримінального, кримінально-
виконавчого права та криминології
Академії ДПтС

ЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У РЕФОРМУВАННІ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У 2014 році Верховна Рада України підтвердила готовність України стати повноправним членом Ради Європи, заявила про намір і далі вдосконалювати українське законодавство в галузі прав людини в дусі Загальної декларації прав людини, Європейської конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покарання.

На відміну від згаданих вище міжнародних пактів і конвенцій спеціалізовані міжнародні документи щодо поводження із засудженими (Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими, Пекінські правила, Токійські правила, Європейські тюремні правила та ін.) є не міжнародними угодами, а актами міжнародних урядових організацій. Вони не потребують ратифікації, не володіють настільки обов'язковою юридичною силою.

Певною мірою їх можна віднести до розряду загальновизнаних принципів і норм. У теорії міжнародного права справедливо зазначається, що без прямої чи мовчазної згоди України їй не можуть бути нав'язані ніякі міжнародні зобов'язання. У міжнародно-правовій практиці посилення на резолюції міжнародних організацій, включаючи резолюції Генеральної Асамблеї ООН, не розглядаються як достатні для обґрунтування визнання світовою спільнотою і голосуючими за резолюцію державами тієї чи іншої норми як юридично обов'язкової.

Резолюції-рекомендації міжнародних організацій не можуть бути такими, що самостійно виконуються. Програмний, спрямований на майбутнє, неконкретний або «м'який» характер прийнятих міжнародних зобов'язань, а також відсилання до національного законодавства як способу здійснення виключає саме виконання, що міститься в нормах документа.

Спеціалізовані міжнародні стандарти поводження із засудженими в цілому мають рекомендаційний характер, що відображено в їх утриманні. Так, наприклад, в Європейських тюремних правилах зазначено, що «Комітет міністрів відповідно до статті 15 – в статусі Європейської Ради рекомендує урядам держав-членів керуватися їх внутрішнім законодавством і в практиці принципами, викладеними в тексті Європейських тюремних правил, які додаються до чинних рекомендацій з метою їх поступового впровадження,

звертаючи при цьому особливу увагу на цілі, висунуті в преамбулі і в положеннях основних принципів, викладених у частині I. Рекомендаційний характер Європейських тюремних правил відзначений і в Доповіді Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи».

Разом з тим юридичне значення спеціалізованих міжнародних стандартів не слід недооцінювати. Хоча вони і не мають обов'язкового законного статусу в міжнародному праві, вони широко визнані міжнародним співтовариством як правила, що відображають фактично існуючий стан у найбільш прогресивних системах поведіння із засудженими. Як у резолюціях ООН, так і в резолюціях Європейської Ради передбачений контроль за реалізацією міжнародних стандартів з тим, щоб зберегти в міжнародному масштабі їх високий моральний політичний статус.

Загальне визнання рекомендаційних міжнародних стандартів не означає, що кожне з передбачених ними правил має обов'язкову юридичну силу. Як показано вище, самі акти виключають таку інтерпретацію. Однак деякі положення спеціалізованих міжнародних стандартів поведіння із засудженими відтворюють норми інших, юридично обов'язкових і ратифікованих міжнародно-правових актів (наприклад, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р., Конвенції МОП 1930 року про примусову чи обов'язкову працю, Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння і покарання 1984 р., Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р. та ін. Тим самим юридична значущість відповідних конкретних положень істотно зростає. Це перш за все відноситься до основних принципів, що є основоположними для функціонування кримінально-виконавчої системи на засадах гуманізму, законності, моралі, справедливості та поваги до людської гідності.

Так, у Коментарі до Європейських тюремних правил підкреслюється, що призначення принципів полягає в тому, щоб надати всім іншим правилам силу домінуючих стандартів, які прийнятні для будь-якої тюремної адміністрації, яка приймає Європейські тюремні правила, без будь-яких застережень; ні за яких обставин неприпустимий відхід від згаданих принципів або компроміс при їх інтерпретації.

Головним способом юридичної реалізації спеціалізованих міжнародних стандартів поведіння із засудженими все ж залишається реформування правових основ виконання і відбування покарання, що підкріплюється необхідними організаційними і соціально-економічними заходами.

Сформована в останні роки практика законотворчості і правозастосовної діяльності дозволяє виділити кілька шляхів впливу міжнародних стандартів на вітчизняне кримінально-виконавче законодавство.

Забезпечення максимальної відкритості правових основ виконання кримінальних покарань. Сучасне українське кримінально-виконавче законодавство в цілому виходить з конституційного положення, що будь-які нормативні правові акти, що зачіпають права, свободи і обов'язки людини і

громадянина, не можуть застосовуватися, якщо вони не опубліковані офіційно для загального відома. Не можна, однак, сказати, що робота в цьому напрямку повністю завершена. Ухвалення нового КВК України, безсумнівно, вимагає додаткової незалежної юридичної експертизи відомчих актів МВС України у сфері виконання покарання.

Шестопалов Р. М.,

кандидат юридичних наук,
прокурор відділу нагляду за
додержанням законів органами, які
ведуть боротьбу з організованою
злочинністю прокуратури
Дніпропетровської області

МІФИ ТА РЕАЛІЇ НЕВІДВОРОТНОСТІ ПОКАРАННЯ

Переважає більшість псевдоюристів і квазіправозахисників, які не мають жодних стосунків до реальної практики у сфері кримінального правосуддя, називають «найпрогресивнішим» та «найдемократичнішим» кодифікований кримінальний процесуальний закон 2012 року, який, по суті, розширив права злочинців та юридично зганьбив права тих, хто потерпів від злочину, де-юре створивши реальні умови для унеможливлення досягнення принципу невідворотності покарання та встановлення справедливості заходами кримінально-правового примусу.

Покарання завершує складний процес викриття кримінального правопорушення, встановлення особи, яка вчинила таке правопорушення, зібрання доказів, що є переконливими для винесення судом вироку і визначення покарання. Очевидно, що суду у цьому випадку відведена найбільш відповідальна і по суті завершальна місія – вирок з визначенням покарання [1].

Проте, вищезгадане «диво юридичної думки» в ст. 2 як завдання кримінального провадження декларує захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [2].

Як показує практика, складова цих завдань «швидкість» повністю вступає у суперечність із «повнотою», оскільки передбачена КПК України «належна правова процедура» у світлі бюрократизації та заорганізованості сучасного кримінального процесу не створює будь-яких умов для того, щоб судовий розгляд був логічним продовженням досудового розслідування, аби кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності.

Парадокс: через зафіксовані в КПК України «демократичні принципи» не досягаються інші гуманні висхідні ідеї, передбачені КК України, а саме кримінальне право вступає в недолугу дискусію із кримінальним процесом. Вказане свідчить про те, що дійсно справедливі, демократичні, висхідні ідеї норм матеріального права де-факто не можуть реалізуватись через «правову

гіподинамію» норм процесуального права! На практиці це означає «хороший закон, але нікчемне його застосування».

За організоване санкціонування судами слідчих дій (надання дозволу на тимчасовий доступ до речей і документів, призначення і проведення експертиз, продовження строків досудового слідства тощо) – не відповідають принципам ефективного засобу юридичного захисту, оскільки створюють умови для невинуватого затримки з розслідування кримінального провадження, так як втрачається дорогоцінний суворо регламентований вимогами кримінального процесуального закону час – строк досудового слідства, неадекватне затягування якого (обумовлене забюрократизованими рамками «належної правової процедури щодо способів збору та фіксації доказів») впливає на актуальність самої справи, викликаючи біль і розчарування у потерпілих, саркастичний бенефіс у сторони захисту, процесуальну безпорадність сторони обвинувачення та повну байдужість суду.

Часова обмеженість процесуальних можливостей щодо збору та фіксації доказів на досудовому слідстві, регламентована ст. 219 КПК України, та аморфна визначеність «розумних строків» судового розгляду, передбачена ст. ст. 21, 28 КПК України, свідчить про процесуальну нерівність вказаних стадій кримінального провадження та стає плацдармом для численних позапроцесуальних зловживань як сторін кримінального провадження, так і самого суду щодо затягування розумних строків розгляду провадження та прийняття остаточного процесуального рішення, тим самим сприяючи відстрочці забезпечення невідворотності покарання.

Обумовлені «належною правовою процедурою» ускладнення щодо алгоритму прийняття і реалізації процесуальних рішень створюють умови для збільшення потенційних зловживань під час здійснення цих процедур.

Виконання судом невластивих йому функцій із прийняття процесуальних рішень на досудовому слідстві (надання дозволу на тимчасовий доступ до речей і документів, продовження строків досудового слідства, призначення і проведення експертиз), під час яких відсутній принцип змагальності (відсутня сторона захисту) нівелює принцип змагальності кримінального процесу та взагалі функцію суду щодо здійснення правосуддя (відповідно до якої він має оцінювати доводи протилежних сторін). Вказане призводить до того, що суд фактично перебирає на себе повноваження із представництва інтересів іншої сторони – сторони захисту.

Ускладнення, викликані «належною правовою процедурою», знижують ефективність досудового розслідування, не сприяють швидкому судовому розгляду, не забезпечують принципу невідворотності покарання відновлення справедливості, що має своїм наслідком формування фонових явищ як безкарності за вчинення злочинів, та стає основою зростання рівня злочинності та правового нігілізму.

Ураховуючи викладене, з метою забезпечення принципу невідворотності покарання за злочини, який може бути втілений лише в разі, якщо судовий розгляд на практиці буде логічним продовженням досудового розслідування, а справедливе судове рішення буде прийнято в максимально стилі розумні

строки, пропонуємо внести зміни до КПК України, якими можна «розвантажити» суди від виконання невластивих їм повноважень – надання дозволу на тимчасовий доступ до речей і документів, продовження строків досудового слідства, призначення і проведення експертиз.

Список використаних джерел

1. Богуцький П. Невідворотність покарання в українському праві. *Українське право*: веб-сайт. URL: http://ukrainepravo.com/editor_column/donum-auctoris/nevidvorotnist-rokarannya-v-ukrayinskomu-pravi/ (дата звернення: 05.04.2019).

2. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 05.04.2019).

Шмельов С. В.,
інспектор відділу виховної та
психологічної роботи
Академії ДПтС;
науковий керівник:
Паламарчук І. В.,
кандидат юридичних наук,
головний спеціаліст Департаменту
персоналу Міністерства юстиції
України

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СТАЖУ РОБОТИ У СФЕРІ ПРАВА ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

На теперішній час в Україні відбувається становлення та реформування різних суб'єктів публічної адміністрації: підприємств, установ, організацій органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Таким чином, під час створення або реорганізації таких суб'єктів публічної адміністрації постає необхідність в укомплектуванні їх спеціалістами-юристами з відповідним стажем роботи у сфері права.

Тому непоодинокими випадками є укомплектування вакантних посад вказаних суб'єктів публічної адміністрації спеціалістами-юристами, які є колишніми особами начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України.

Однак, законодавство України на сьогодні не має чіткої відповіді на запитання: що зараховується до стажу роботи у сфері права?

Таким чином, з урахуванням наявних нормативно-правових актів доцільно ввести в наукову площину таке обґрунтування визначення стажу роботи у сфері права під час проходження служби у Державній кримінально-виконавчій службі України та визначити наступне.

Державна кримінально-виконавча служба України відповідно до частини першої статті 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (далі – Закону) здійснює правозастосовні та правоохоронні функції [1].

Таким чином, з урахуванням частини другої статті 14 Закону час проходження служби в Державній кримінально-виконавчій службі України зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби відповідно до закону.

Питання щодо надання роз'яснення про стаж роботи у сфері права попередньо розглядалося Міністерством юстиції України, про що зазначено у відповідному листі [2]:

- до стажу роботи у сфері права зараховується період роботи на посадах з реалізацією повноважень, пов'язаних з правоохоронними, правовиконавчими, правоустановчими функціями;

- за змістом робота у сфері права передбачає розробку або застосування норм права і носить системний характер. Тобто це період роботи в органах державної влади (в тому числі в судах, органах юстиції, прокуратури), нотаріату, адвокатури, місцевого самоврядування, у профспілкових та інших громадських організаціях, на підприємствах, в установах, організаціях будь-якої форми власності;

- стаж роботи у сфері права визначається на підставі записів у трудовій книжці.

Одночасно Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури визначається, зокрема:

1) наявність вищої юридичної освіти підтверджується дипломом вищого навчального закладу III–IV рівня акредитації за спеціальністю «Правознавство» або «Правоохоронна діяльність»;

2) до стажу роботи в галузі права зараховується діяльність на посадах судді, прокурора, слідчого, юрисконсульта, нотаріуса, а також інших посадах, які відповідно до кваліфікаційних вимог потребують наявності вищої юридичної освіти як підстави для заняття таких посад [4].

Також, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України питання визначення стажу роботи у сфері права визначається дещо інакше – за змістом діяльність особи за спеціальністю у сфері права передбачає розроблення або застосування норм права і має систематичний характер, зокрема діяльність за спеціальністю:

1) у судах та органах судової влади;

2) в органах прокуратури;

3) в адвокатурі;

4) у нотаріаті;

5) органах державної влади та місцевого самоврядування;

6) у Президії Національної академії наук України та галузевих академій наук, а також у наукових та науково-педагогічних установах, організаціях та їх підрозділах, які діють у галузі права;

7) підприємствах, установах, організаціях, зокрема на керівних та адміністративних посадах, у разі якщо така діяльність або повноваження особи чи види діяльності органу, підприємства, установи, організації передбачали, зокрема, нормотворчість, правозастосування, правову допомогу, юридичне забезпечення діяльності, претензійну роботу, виконання судових рішень, юридичне представництво інтересів осіб, захист від кримінального обвинувачення. Однак стаж роботи працівників апаратів судів, робота яких не пов'язана з нормотворчою, правозастосовною діяльністю, не прирівнюється до стажу професійної діяльності у галузі права [5].

Отже, проаналізувавши позиції Міністерства юстиції України, Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та норми законодавства України, слід зазначити, що зарахування до

стажу роботи у сфері права на посадах з реалізацією повноважень, пов'язаних з правоохоронними, правовиконавчими, правоустановчими функціями, є неможливим без попереднього здобуття особою (у розумінні пункту 5 частини першої статті 1 Закону України «Про вищу освіту» [3]) сукупності систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) в галузі знань «Право» (або за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» [4]) за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Отже, здобуття особою вищої юридичної освіти є підставою для призначення на посаду, яка передбачає застосування знань у галузі знань «Право».

Враховуючи вищевикладене, з урахуванням наведених положень норм законодавства України, можна стверджувати – виникають ризики неоднозначної позиції в питаннях, пов'язаних із визначенням стажу роботи у сфері права осіб, які проходили службу в Державній кримінально-виконавчій службі України, що потребує опрацювання вказаного питання, за результатами якого необхідно передбачити внесення відповідних змін до чинного законодавства України.

Список використаних джерел

1. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005. № 2713-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15> (дата звернення: 21.03.2019).

2. Щодо виконання вимог Закону України «Про нотаріат»: лист Міністерства юстиції України від 30.09.2009 № 31-32/310. URL: https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v_310323-09. (дата звернення: 21.03.2019).

3. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 21.03.2019).

4. Роз'яснення Про можливість зарахування стажу роботи на посаді секретаря судового засідання до стажу роботи, який дає право на допуск до складання кваліфікаційних іспитів та отримання Свідоцтва про право зайняття адвокатською діяльністю: затверджено рішенням Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 21.10.2011 № VI/9-383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr383369-11> (дата звернення: 21.03.2019).

5. Про обрахування стажу професійної діяльності у сфері права відповідно до вимог статті 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»: роз'яснення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. URL: <https://www.vkksu.gov.ua/ua/news/pro-obrachuwannia-stazu-profiesijnoi-diialnosti-u-sferi-prawa-widpowidno-do-wimog-statti-69-zakonu-ukraini-pro-sudoustrij-i-status-suddiw>. (дата звернення: 21.03.2019).

Зміст

Богдан Ю. М.	3
ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЯК АДМІНІСТРАТИВНЕ СТЯГНЕННЯ, ЩО ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ЗА НЕЗНАЧНІ ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ	
Боднар І. В., Кирієнко Д. М., Пузиревський М. В.	6
ВІТЧИЗНЯНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В МАЙБУТНЬОМУ	
Борисочева Н. М.	10
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ	
Висоцька Н. В.	12
ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ: НОВІ ПІДХОДИ У ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	
Вода А.	15
ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ	
Гута В. І.	18
ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СФЕРІ	
Єрмак О. В.	22
ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦІАЛЬНУ КОНФІСКАЦІЮ МАЙНА МАЛОЛІТНІХ	
Заліська Ю. В.	26
ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПРАЦІ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЩОДО ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ УКРАЇНИ	
Іваній В. І.	30
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧОГО ПРАВА ЗАСУДЖЕНИМИ	
Іваній О. М., Черненко А. А.	32
РОЗВИТОК, ЦІЛІ Й ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	
Іваній О. М.	35
ПРИЧИНИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА ЗАХОДИ ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ	
Картун Т. В.	38
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	

Кізюн О. П.	42
ІСТОРИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ У СФЕРІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ВІЙСЬКОВИЙ ЗЛОЧИН ШЛЯХОМ ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ ЧИ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ	
Косач В. О., Царюк С. В.	45
ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ТЕРОРИСТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ	
Курова А. А.	49
ОСОБЛИВОСТІ ЗАМІСНОЇ ПІДТРИМУВАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	
Курочка Ю. М., Іваньков І. В.	52
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ ЗАСУДЖЕНИХ У ВИПРАВНО-ТРУДОВИХ КОЛОНІЯХ ТА ВИПРАВНО-ТРУДОВИХ ТАБОРАХ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1945–1969 РР.)	
Куц В. В., Кисельова М. С.	55
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЗАКРИТОГО ТИПУ З МЕТОЮ ВИКОНАННЯ ВИМОГ РЕЖИМУ ВИКОНАННЯ ТА ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ	
Кучма К. О.	58
ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	
Левчановський Д. Е.	61
МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК ЯК ЕЛЕМЕНТ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ	
Лисенко О. В., Боднар І. В.	64
БОРОТЬБА З ПРОНИКНЕННЯМ ДО ЗАСУДЖЕНИХ ЗАБОРОНЕНИХ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРЕДМЕТІВ, ВИРОБІВ ТА РЕЧОВИН	
Лісова М. А.	67
ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА	
Луценко Є. Ю., Усенко Л. М.	71
ПЕНІТЕНЦІАРНА ПРАКТИКА КАНАДИ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ, ПІДТРИМКИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ЗАСУДЖЕНИХ ІЗ ЗОВНІШНІМ СВІТОМ	
Малахова А. О.	75
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕТОДІВ СТИМУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ	
Маргаринт К.	79
ОРГАНІЗАЦІЯ ХАРЧУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	

Масибут Ю. І., Повечера І. В.	82
АНАЛІЗ ЗМІСТУ РОЗДІЛУ «ТЕКСТОВИЙ ПРОЦЕСОР» ПРОГРАМИ З ІНФОРМАТИКИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	
Мельниченко І. П.	86
ДО ПИТАННЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	
Мельничук Т. І.	89
ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	
Обзор А. С.	92
КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ	
Останчук Л. Г.	94
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНИМ ВИДОМ ДІЯЛЬНОСТІ	
Паламарчук І. В.	97
ЩОДО ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВОНАСТУПНИЦТВА	
Паламарчук В. М.	101
ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	
Потапенко А. С.	104
КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ	
Поцелуйко І. В.	107
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	
Поцелуйко І. В.	110
ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	
Радченко Ю. О.	113
ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	
Рибкало М. М.	116
ЕТАПИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ В НОВІТНІЙ ПЕРІОД ІСТОРІЇ УКРАЇНИ	
Рубашенко Ю. В., Повечера І. В.	119
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИКИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	

Савицький Р. В., Іваньков І. В.	123
ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ ВИПРАВНО-ТРУДОВИХ УСТАНОВ ПІСЛЯ УХВАЛЕННЯ ВТК УСРР (1925–1929 РР.)	
Сікун А. М.	127
ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПРАЦІ ЗАСУДЖЕНИХ В УКРАЇНІ	
Стаценко О. О.	131
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ	
Ткаченко О. Г., Залужовська Г. П.	134
ДОБІР ТА ПІДГОТОВКА КАДРІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСІБ РЯДОВОГО ТА НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	
Хаблак В. О., Віговський В. Л.	138
ДОСВІД ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ США	
Черниш В. В.	140
СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОСОБАМИ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ	
Шамрук Н. Б.	143
ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЗА СУЧАСНИМ ВІТЧИЗНЯНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ	
Шахлович Ю. В., Іваньков О. І.	146
ЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У РЕФОРМУВАННІ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
Шестопалов Р. М.	149
МІФИ ТА РЕАЛІЇ НЕВІДВОРОТНОСТІ ПОКАРАННЯ	
Шмельов С. В.	152
ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СТАЖУ РОБОТИ У СФЕРІ ПРАВА ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	

Наукове видання

**КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА СИСТЕМА УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ**

*Матеріали
IV заочної науково-практичної конференції
(Чернігів, 25 квітня 2019 року)*

Матеріали подано в авторській редакції

Головний редактор – Ніцимна С.О.

Відповідальні редактори – Єрмак О.В., Шпортюк О.М.

Підписано до друку 29.05.2019